NR 214 STRIP SCHRIFT

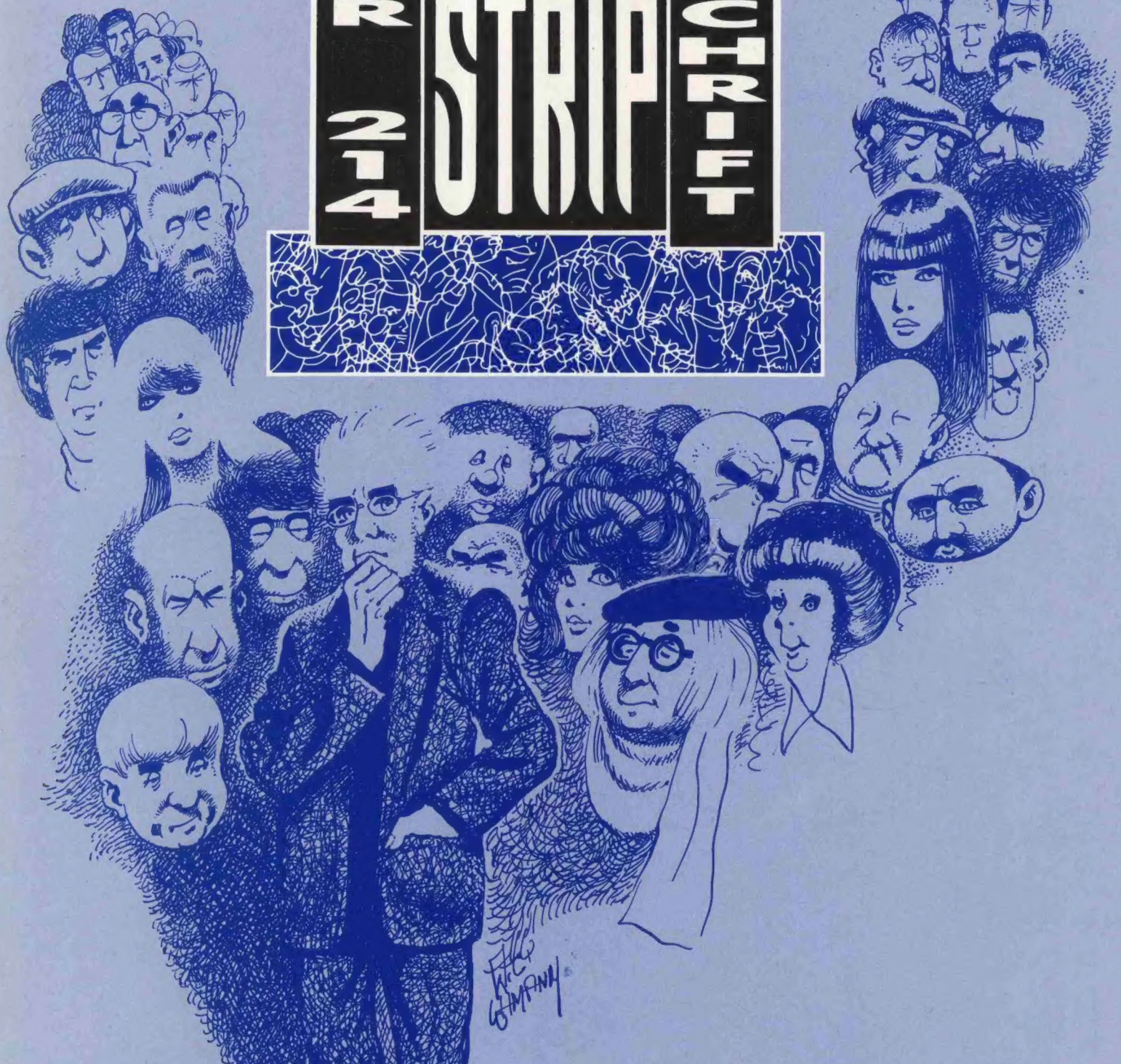

HEC LEEMANS ONTMOET WILLY LOHMANN
ANDREAS: GOUD OF BLADGOUD?
DE BESCHAVING
VOLGENS FRANÇOIS BOUCQ
DE VLAGGEN VAN RONNIE CUTRONE
OSWAL: BIG RAG
NICO VAN DAM / EVERT GERADTS

21E JAARGANG • LOSSE NUMMERS FL 9,50 • BRS 190

STRIP SCHRIFT SPECIALS

Kuifje
De bekende 'Kuifoloog' Har Brok analyseerde 23 Kuifje albums. *f* 10,—

Lucky Luke
Kees de Bree en Hans van den Boom analyseren de wereld van Morris, schepper van Lucky Luke. Met veel onbekend illustratie materiaal. *f* 19,50

Suske en Wiske
Een schat aan informatie over deze meest succesvolle Vlaamse strip aller tijden. Veel onbekend illustratiemateriaal en acht kleurentekeningen. *f* 19,50

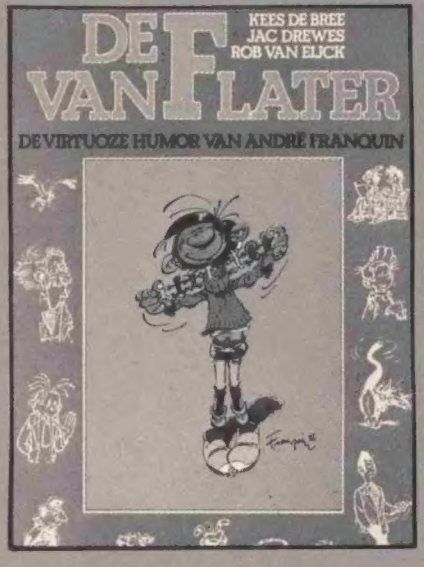

De F van Flater
Een groot interview met, en artikelen over de meest nagetekende stripmaker: André Franquin, schepper van Guust Flater en de Marsipulami. *f* 25,—

Vrouwen van Papier
Erotiek in Strips. Artikelen o.a. over de meesters van de erotische strips, Manara, Crepax en Pichard. Censuur in strips en pin-ups. *f* 25,—

Sjors en Sjimmie
Een uitgebreid dossier over twee striphelden, die nog steeds een ongekende populariteit hebben. *f* 25,—

Deze specials zijn te bestellen door overmaking van het desbetreffende bedrag plus *f* 4,25 aan portokosten op postgiro 209948 tnv Stripschrift Zeist.

VONK UITGEVERS BV
Postbus 420
3700 AK ZEIST

NR. 214 – 21e JAARGANG, 1987

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

REDAKTIE
Postbus 4835, 1009 AV Amsterdam (020-939857).

UITGEVERS
Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-54000, telex 70042.

ADVERTENTIE-EXPLOITATIE
Inlichtingen en tarieven: Bureau Nassau, Jan van Nassaustraat 18, 2596 BT Den Haag, telefoon 070-249500.
U kunt ook uw advertenties direct inzenden aan de uitgever, Postbus 420, 3700 AK Zeist.

BLADMANAGER
Nelleke Lindhout

REDAKTIE
Baldi Dekker jr., Arco van Os, Pieter van Oudheusden, Hans Pols.

NIEUWSREDAKTIE
Baldi Dekker jr.

MEDEWERKERS
Dick de Boer, Har Brok, Willem Ritstier, Gerard van der Wolf, Ruud Booms, Rich Thomassen, Moj Gründeman.

VORMGEVING
Paul Stoute (Vormgeving Rotterdam)

OMSLAG
Willy Lohmann.

STRIPSCHRIFT IS VERKRIJGBAAR
- via een lidmaatschap/abonnement à ƒ64,50. Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à ƒ49,50. (buitenland ƒ59,—.)
- via een CJP-abonnement à ƒ42,75.
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à ƒ9,50. Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven. Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar. Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

KLACHTEN over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluitend via Postbus 420, 3700 AK Zeist.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

ISSN 0165-845X.

Druk: Drukkerij Vonk Zeist b.v.

REDACTIONEEL

Met het verschijnen van nummer 213 was Stripschrift in één klap het oudste, maar ook het jongste stripinformatieblad van Nederland. We hebben veel lovende reacties gekregen naar aanleiding van de nieuwe aanpak en het nieuwe uiterlijk van ons tijdschrift. Met dit nummer gaan we op de ingeslagen weg verder. We streven naar een blad dat tegelijk serieus en leesbaar is. Een blad om ter dege rekening mee te houden.

Ook in nummer 214 hopen we in die opzet geslaagd te zijn. Op de volgende pagina's vindt u artikelen over Andreas en Carl Barks, de eerste aflevering van de nieuwe rubriek *Fan zien* en interviews met onder anderen de Nederlandse tekenaar Nico van Dam en de Amerikaanse schilder Ronnie Cutrone. Dat laatste is de eerste aflevering in een reeks van artikelen over de relatie tussen enerzijds de beeldende kunst en anderzijds strips, cartoons en tekenfilms.

Verder kunt u een dubbelinterview met Willy Lohmann en Hec Leemans lezen. Ze praten met elkaar over het vak van striptekenaar. Hoewel ze elkaar niet eerder ontmoet hadden, vertonen hun meningen opvallende overeenkomsten: 'Ben jij soms ook striptekenaar?' Aan *Marco Sylvester*, de nieuwe strip van Willy Lohmann, zal uitgebreid aandacht worden besteed in Stripschrift 216, een speciaal detective-nummer.

Het ligt ook in onze bedoeling regelmatig complete strips te plaatsen. Herdrukken, maar ook premières. In dit nummer kunt u (hernieuwd) kennis maken met de Spaanse tekenaar Oswal en vindt u een herdruk van een *Tom Lucky*-verhaal van Henk Albers. In de toekomst zullen we ook werk publiceren van onder anderen Attilo Micheluzzi en Chantal Montellier.

We hebben ernaar gestreefd van Stripschrift 214 een boeiend en vooral afwisselend nummer te maken. Of we daarin geslaagd zijn, moet u zelf beoordelen. *The proof of the pudding* is aan u. De redactie wenst u smakelijk eten.

INHOUD

FRANÇOIS BOUCQ: DE WESTERSE BESCHAVING IS BELACHELIJK PAG 2
HEC LEEMANS EN WILLY LOHMANN: IK HEB NU EEN SCHILDERSEZEL, MAAR DAAR HANG IK M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN PAG 6
RONNIE CUTRONE: 'IK NEEM MIJN WOODY WOODPECKERPOP OVERAL MEE NAAR TOE' PAG 13
ANDREAS: GOUD OF BLADGOUD PAG 17
OSWAL: BIG RAG: RIGOR MORTIS PAG 21
KOOS SCHULTE: HET BEGON OP EEN SCHUTTING PAG 32
EVERT GERADTS: DIT IS MIJN EERSTE ECHTE STRIP PAG 39
EEN ÉÉÉNIGE JONGEN, EN ZO CREATIEF OOK!! PAG 42
STRIPSCHRIFTARCHIEF: HENK ALBERS PAG 44
FAN ZIEN: MOJ GRÜNDEMAN: FRANKA ZAL NOOIT IETS DOEN WAAR HENK KUIJPERS HET NIET MEE EENS IS PAG 50
CARL BARKS: DONALD DUCK DE PERIODE '45-'46 PAG 53
BOEKEN IN HET KORT PAG 55
NIEUWS PAG 60
POSTSTRIPTUM, RUILADVERTENTIES PAG 63

DE WESTERSE BESCHAVING IS BELACHELIJK!

DOOR HANS POLS EN
PIETER VAN OUDHEUSDEN

'De slotscène bijvoorbeeld komt in het oorspronkelijke scenario niet voor.'

FRANÇOIS BOUCQ AAN HET WOORD

'Als ik zulke ietwat monsterlijke personages teken, is dat omdat ik het idee heb, dat de mensen zo zijn.' Aan het woord is François Boucq, de Franse tekenaar die de verrassende stripalbums *In de binnenlanden van het alledaagse* en *De vrouw van de tovenaar* maakte. Ze leverden hem een aantal prijzen op, waaronder de Stripschappenning voor het beste, vertaalde album van 1985 voor *In de binnenlanden van het alledaagse*. Een vriendelijke, opgewekte dertiger die regelmatig luid lacht om onze domme vragen. Stripschrift sprak met hem, eerst in het Turfschip en later op een fris terrasje in de binnenstad van Breda. Voor achtegrondgeluiden werd zorggedragen door de delegatie van uitgeverij Casterman en het bedienend personeel.

DE WESTERSE BESCHAVING IS BELACHELIJK!

'Ik ben zes of zeven jaar geleden begonnen met alleen nog maar strips maken. De eerste daarvan verschenen in de Franse bladen *Pilote* en *Fluide glacial*. Voordat ik met striptekenen begon, maakte ik politieke spotprenten, deed illustraties en verder alles om maar in mijn levensonderhoud te voorzien. Ik ben bijvoorbeeld ook loodgieter en timmerman geweest.

François Boucq (foto Baldi Dekker jr.)

Toen ik voor *(A suivre)* begon te werken, kreeg ik zo nu en dan een opdracht. Ik werkte eerst in zwart/wit en later in kleur. Die kleurenverhalen moesten een serie gaan vormen. Een van de hoofdgedachten was dat (A suivre) een aantal kleurenpagina's in het blad zou introduceren. Kleur was dus het belangrijkste uitgangspunt voor deze serie.
De samenwerking met Jerome Charyn kwam een beetje buiten mij om tot stand. Hij zocht contact met (A suivre) om te vragen of het mogelijk was om een stripscenario te maken. Daarop heeft de redactie van (A suivre), met name Jean-Paul Mougin, ja gezegd en mij vervolgens gevraagd of het misschien mogelijk was om volgens een scenario te tekenen.
Op dit moment wil ik werken aan twee typen verhalen, ten eerste verhalen zoals *De vrouw van de tovenaar* en ten tweede wil ik doorgaan met verhalen als in *In de binnenlanden van het alledaagse*. Ik wil proberen om tegelijkertijd aan allebei te werken. Charyn en ik werken beiden aan een nieuwe scenario. De samenwerking wordt dus wel voortgezet. Maar het is erg lastig. Hij woont namelijk in de Verenigde Staten en ik in Frankrijk. De samenwerking moet een enorme afstand overbruggen. Op het moment dat ik met de tekeningen begin, kan ik niet wachten op het advies van Charyn, ik moet ze inleveren bij (A suivre). Ik moet dus soms zelf beslissingen nemen. Anders zou het te veel tijd kosten.'

IK PROBEER TOT HET UITERSTE TE GAAN WAT INDIVIDUALITEIT BETREFT

'U zegt dat de mens in *In de binnenlanden van het alledaagse* overkomt als een verscheurend monster. Dat wil niet zeggen dat ik pessimistisch ben. Als ik zulke ietwat monsterlijke personages teken, is dat omdat ik denk dat de mensen zo zijn. Ik probeer geen personages te scheppen die een uitgewerkt en genuanceerd karakter hebben. Integendeel, ik probeer tot het uiterste te gaan wat individualiteit betreft; ik neig dus onvermijdelijk naar het karikaturale, het schematische. Dat is dus niet noodzakelijkerwijze pessimistisch. De personages zijn grotesk, omdat ze net zo bizar en verbazingwekkend zijn, als wij als we de door ons vastgestelde normen hanteren.
Inderdaad de westerse beschaving vind ik lachwekkend. Er bestaat een zekere satirische traditie. U wilt zeker dat ik namen noem? Ik denk bijvoorbeeld aan Franquin, Moebius, Gotlib, Alexis. Maar ook tekenaars die zich niet bezighielden met strips, zoals Honoré Daumier, David Levine. Ik noem ze denk ik niet allemaal, maar dat zijn de voornaamsten. Ik ben niet zo thuis in de literatuur. Ik ken Jonathan Swift wel degelijk, ja, maar de literatuur interesseert mij minder dan de tekening, de schilderkunst en de speelfilm. Ik ben zeer geïnteresseerd in speelfilms en dan vooral in mensen als Fellini, Bunuel en veel Italiaanse cineasten zoals Dino Risi. Hun werk boeit mij zeer. Een van de mooiste films die ik ooit gezien heb, was *Roma* van Fellini ... en *La soif du mal*. Dat zijn grote films. In elk geval in het kader van de karikaturale gedachtenwereld, ietwat grotesk en verheven tegelijk. Deze zijn een soort voorbeeld voor mijn strips.
Nee, Alexis heb ik niet persoonlijk gekend, maar ik heb inderdaad bewondering voor zijn werk. Hij heeft een stijl gecreëerd die

1. ...vooral in het begin, een verhaal van passie, emoties.'

gebaseerd is op die van de Amerikaanse Mad-tekenaars zoals Wallace Wood, Jack Davis en Bill Elder. Alexis heeft waarschijnlijk de Franse versie hiervan gecreëerd, samen met Gotlib. Toen ik voor Fluide glacial werkte, hadden we regelmatig, een keer per maand, een diner om elkaar beter te leren kennen. Ik ken de tekenaars ook nog allemaal uit die tijd.'

JE KUNT JE VADER BETER GAAN HELPEN MET HET REPAREREN VAN 'T DAK, IN PLAATS VAN MEVROUW WEDNESDAY TE VERVELEN MET JE MOOIE PRAATJES...
ZE HEEFT GEEN TIJD VOOR SPELLETJES... LAAT HAAR AAN HAAR WERK, EDMOND!...

'Als ik zulke ietwat monsterlijke personages teken, is het omdat ik denk dat de mensen zo zijn.'

HET GAAT IN HET VERHAAL OM DE ACCEPTATIE VAN DE EEN DOOR DE ANDER

'Eh... de mannen in *De vrouw van de tovenaar* zijn vrij gemeen, zeg u. Nee, ik ben natuurlijk geen militant feministe... ha, ha... het vrouwelijke personage in het verhaal symboliseert de zuiverheid. De symboolfunctie overstijgt het vrouwelijke karakter. Er zijn twee polen. Aan de ene kant staat het zuivere, Rita en daar tegenover het perverse, Edmond.
Nee, nee, het is geen politiek verhaal. Voor mij is het geen politiek verhaal. Voor een ander misschien wel. Ik zie het eerder als een psychologisch verhaal. In *De vrouw van de tovenaar* speelt zich de strijd af tussen twee polen: het zuivere en het corrupte. De ene pool probeert greep te krijgen op de andere. Het verhaal eindigt als de ene pool de andere aanvaardt. Aan het einde van het verhaal is er geen

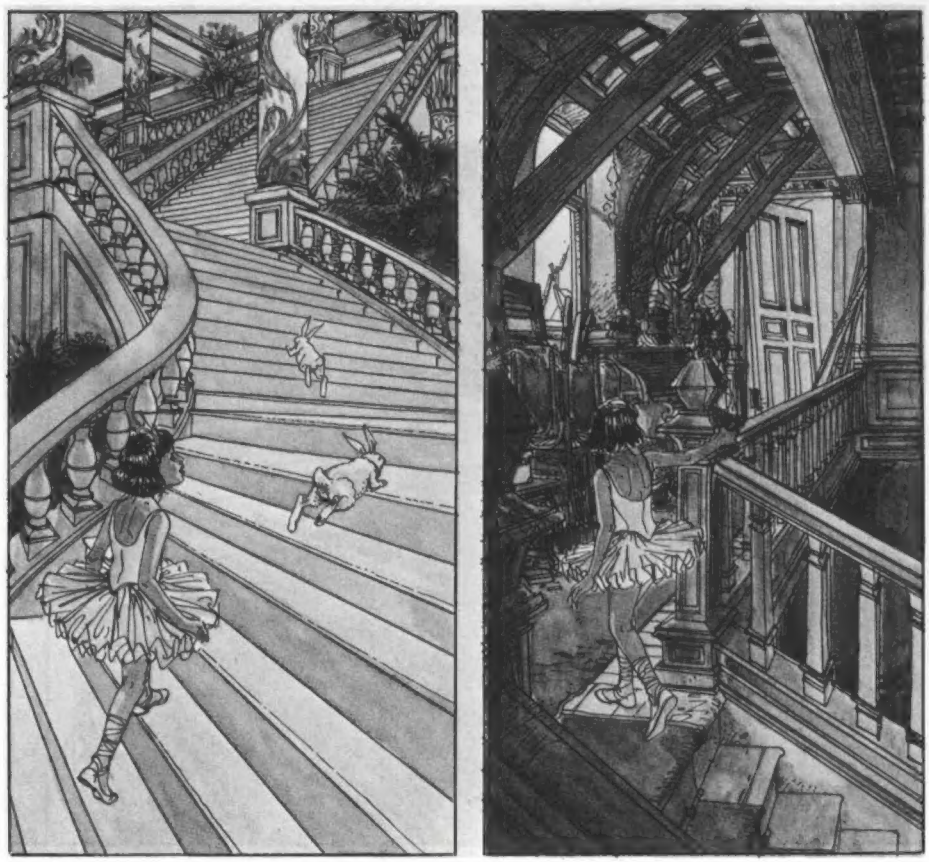

'Er was in het oorspronkelijke verhaal geen konijn. Dat heb ik er zelf bij verzonnen.'

DE WESTERSE BESCHAVING IS BELACHELIJK!

tegenstelling meer, maar vullen de karakters elkaar aan.
These, antithese, synthese... ha, ha... *comme-ci, comme-ça*. Nee, het gaat in het verhaal om de acceptatie van de één door de ander. Dit kan pas bereikt worden als de een bereid is het kasteel van de ander binnen te gaan. De een eist veel van de ander en de ander kan niet begrijpen wat van hem gevraagd wordt. Een liefdesverhaal? Ja, maar meer nog, en vooral in het begin, een verhaal over passie, emoties. Twee mensen moeten elkaar accepteren. De liefde werkt tenslotte bevrijdend.
Het verhaal is niet door mij geschreven, dat klopt, maar ik heb het gerecreëerd. Ik kreeg het scenario van Charyn en dat hebben we samen herschreven. Ik heb ook eigen ideeën ingebracht. Nieuwe personages om dingen te verklaren. De slotscène bijvoorbeeld komt in het oorspronkelijke scenario niet voor. De scène aan het begin doet denken aan *Alice in wonderland*. Er was in het oorspronkelijke verhaal geen konijn. Dat heb ik er zelf bij verzonnen. Het konijn is belangrijk voor de verwijzing naar het boek van Lewis Caroll. Ik heb erg veel visuele elementen aan het verhaal toegevoegd. Dat was ook niet zo, maar het is natuurlijk erg moeilijk om aan een verhaal te werken dat geschreven is door iemand in de States. Ik kon hem niet telkens een pagina voorleggen. Het was een vrij ingewikkelde tekst en min of meer door omstandigheden gedwongen, probeerde ik hem met visuele middelen te verduidelijken. Een enorme visuele rijkdom? Ja, dank u.

Ik kleur mijn strips in met aquarelverf. Dat kost veel tijd, inderdaad. Ik heb ook wel andere manieren geprobeerd, ja. Gouache soms, en ecoline. Het volgende boek *Het leven maakt een man van je* heb ik gedeeltelijk opnieuw ingekleurd. (Het boek waar hij op doelt, werd uitgegeven onder de titel *Achter de schermen van het paradijs*. HP) Er staan verhalen in die eerder in (A suivre) en andere bladen verschenen. Een ander gedeelte blijft zwart/wit. In april gaat dan een nieuw boek verschijnen met verhalen uit (A suivre), een vervolg op *In de binnenlanden van het alledaagse*. Dat gaat *Pedagogie van het trottoir* heten.'

Interview afgenomen op zaterdag 20 september 1986 in Breda. Met dank aan Marc Jongbloet.

De commissie adviseert de Stripschappenning 1986 voor het beste buitenlandse album toe te kennen aan:

In de binnenlanden van het alledaagse
van de tekenaar/scenarist François Boucq

In het boek is een aantal korte verhalen verzameld, die blijk geven van een zwartgallige kijk op de menselijke samenleving. Virtuoos schetst Boucq een beeld van de alledaagse werkelijkheid waarin hij elk houvast voor de lezer heeft weten los te wrikken. Het zijn scenes uit een karikaturaal vertekende werkelijkheid, waarin de hoofdpersonen de bizarre en vaak gruwelijke gebeurtenissen die hun overkomen, als vanzelfsprekend aanvaarden. De lezer ziet zichzelf als in een lachspiegel: lachwekkend en afstotend, maar duidelijk herkenbaar.
Boucq ontmaskert de als alledaags geaccepteerde realiteit en toont de ware aard ervan. Hij krabt het vernis van de beschaving af en laat zien hoe ons leven in werkelijkheid een blinde, meedogenloze strijd om het bestaan is waarin wij allemaal onderworpen zijn aan de wet van de jungle, waarin we eten of gegeten worden.
In de binnenlanden van het alledaagse is satire van superieur niveau. Boucq laat zijn lezers lachen, maar als een boer die kiespijn heeft. Met zijn inktzwarte humor dwingt hij hen vraagtekens te zetten bij zonder nadenken aanvaarde waarheden. Voor die prestatie is naar de mening van de commissie een stripschappenning een passende beloning.

(juryrapport Stripschappenning 1986)

DOOR RITSTIER

BATTJE
HUM... EENS KIJKEN ... EEN DUBBELINTERVIEW, ANDREAS, EEN HERDRUK VAN TOM LUCKY EN EVERT GERARDTS
GERADTS! ZONDER TWEEDE R... DUS EVERT GERADTS...
ACH... ZODRA JE MAAR BEKEND BENT KOMT DAT WEL GOED, HOOR TYPE...
HÉ, DE NIEUWE STRIPSCHRIFT...
Ritstier 87.

'IK HEB NU EEN SCHILDERS-EZEL, MAAR DAAR HANGEN M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN'

GESPREK MET HEC LEEMANS EN WILLY LOHMANN

Willy Lohmans en Hec Leemans (foto Pieter van Oudheusden)

DOOR PIETER VAN OUDHEUSDEN

Willy Lohmann: 'In Nederland hebben we de periode nog meegemaakt, dat je naaste familie zei als ze het over jou hadden: Hij tekent strips, maar hij kan ook nog wel wat anders, hoor... hahaha. Dat was in België al veel eerder geaccepteerd.'
Hec Leemans: 'Dat heeft bij jullie toch tot aan het begin van de jaren zeventig geduurd?'
Loh.: 'Daar ging je doorheen, omdat je een plaat voor je harses had. Een onverklaarbaar iets.'
Lee.: 'Ik wist al vanaf m'n tiende jaar dat ik dit vak wilde doen. Op m'n negentiende ben ik gedebuteerd, en sindsdien ben ik vrijwel niet gestopt. Ik zit al bijna twintig jaar in het vak. Maar toen ik vijftien, zestien was wilde ik kunstschilder worden. Dat wil ik nog wel, maar ik ben met strips begonnen omdat daar direkt geld mee te verdienen is.'
Loh.: 'Ik heb nu een schildersezel, maar daar hangen m'n kleren altijd overheen.'

Martin Lodewijk stelde me aan Hec Leemans voor met de woorden: 'Dit is de produktiefste tekenaar van België, wat zeg ik, van heel Europa.'
Lee.: 'Ik denk dat Marc Sleen nog produktiever is. Maar ik ben inderdaad erg produktief. Ik moet iedere dag twee stroken afhebben, dat is drie platen per week. Zonder dat het ophoudt, het gaat continu door, en ik werk nu al meer dan tien jaar in datzelfde zware ritme, zes dagen in de week.'
Hoe is je dagindeling?
Lee.: Die is variabel. Je moet een bepaalde hoeveelheid werk verzetten, maar het moment dat je eraan begint, stel je telkens weer uit tot je echt die druk voelt komen. Soms begin ik pas om twee, drie uur 's middags te tekenen en ga ik door tot elf, twaalf uur 's avonds. Dan is zo'n plaat vaak nog niet af en moet ik vroeg opstaan om die te inkten. Rond elf uur is die plaat dan af. Ik spring in mijn auto, zonder ontbeten te hebben, en in de stad maak ik fotokopieën die met de koerier meegaan naar de krant.'
Loh.: 'Toen ik aan *Kraaienbove* werkte, ging het op het laatst bij mij steeds zo. Maar daar ging ik aan kapot. En bij mij – maar dat hoeft niet voor iedereen op te gaan – ging de kwaliteit ook duidelijk omlaag. Het werd raffelen. Maar er zijn mensen die het uitstekend kunnen.'
Lee: 'Tekenaars die graag op de rand van de afgrond balanceren. Ze hebben dat nodig om te kunnen werken.'
Loh.: 'Dat geloof ik ook. Ik voel die spanning ook wel, maar dat is gewoon nieuwsgierigheid: hoe gaat het aflopen?

'IK HEB NU EEN SCHILDERS-EZEL, MAAR DAAR HANGEN M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN'

Daar werk ik naar toe.'
Hoe lang heb je aan *Kraaienhove* gewerkt?
Loh.: 'Een jaar of veertien. Toen werd het vervelend. Ik verveelde me niet hoor, maar ik kreeg er zoveel werk naast en dat betaalde zo verschrikkelijk goed. En dat verdomde achtervolgen van die krant. 's Morgens om vijf uur zat ik dan te tekenen, om zeven uur moest ik naar de krant en voor het rode stoplicht zat ik in m'n auto vaak nog te gummen. 's Avonds wist ik dan niet meer waar ik gebleven was. Daarom ging ik het zo maken, dat het verhaal alle kanten uit kon. Het ging

zweven en zelfs de nummering klopte niet meer. Dat liep dus fout en het risico wil ik voortaan vermijden. Anders is de gein eraf... want het tekenen van zo'n strip is iets heel behaaglijks, dat heb je in geen enkel ander vak. Als er rottigheid in m'n privé-leven is, ren ik weg in m'n strip. Dan ben ik in een ander huis. Als ik een tijd geen strip hoef te maken, dan mis ik dat gevoel echt.'

Hoeveel tijd lag er tussen *Kraaienhove* en je nieuwe strip *Marco Sylvester*?
Loh.: 'Een jaar of tien. Maar ondertussen was ik wel bezig dingen te verzamelen: uitspraken, gekke types, de manier waarop mensen hun hoedje afnemen. Je bent doorlopend daarmee bezig, het wordt een automatisme als je het al zo lang gedaan hebt.'
De sfeer in *Marco Sylvester* sluit sterk aan bij die in *Kraaienhove*.
Loh.: 'Ja, duidelijk. Dat doe je automatisch: ik heb elementen gebruikt die ik kende en hierin paste. De wetenschap pesten en tegelijk het occulte op de hak nemen.'
Ik hoorde dat je honderd stroken voor bent op de publicatie in de krant.
Loh.: 'Ik maak in drie weken 21 stroken, daar streef ik tenminste naar en dat lukt ook meestal wel. In drie weken loop ik telkens drie dagen uit en als je dat maar lang genoeg volhoudt, komt het wel goed. Maar als je niets doet, bijvoorbeeld omdat je naar een stripfestival gaat, dan ga je je schuldig voelen omdat je wordt ingelopen door die krant.'
Lee.: 'Dat heb ik ook. Ik loop maar tien stroken voor, niet eens een hele week. Als ik een dag niet werk, voel ik me schuldig – maar dan heb ik tenminste een dag rust gehad. Vaak werken wij in het weekend ook nog door, en vinden dat zelfs normaal.'
Loh.: 'Het staat nooit stil. Het is het eerste waar je aan denkt als je wakker wordt.'

Jullie schrijven allebei zelf je verhalen?
Lee.: 'Ik schrijf al mijn scenario's zelf, op een enkele uitzondering na waarvoor ik hulp van buiten inroep.'
Loh.: 'Zelf schrijven vind ik wel de meest ideale vorm. Ik moet me thuis voelen in een verhaal, en dat is bij een scenario van een ander veel moeilijker. 's Ochtends om acht uur stap ik die wereld binnen en dan vertel ik over de karakters die ik daar zie.'
Lee.: 'Als ik een ander voor me laat schrijven, blijft er toch een soort vervreemdingseffect: dit is niet van mij.'
Loh.: 'Je weet zelf heel goed wat een figuur wel of niet zou doen. En soms past iets gewoon niet. Soms heb je – in alle bescheidenheid – een leuke uitspraak, maar is er niemand in de strip die hem kan zeggen. Dat is een voorwaarde: de figuren moeten zo hun eigen taalgebruik hebben dat zelfs als je de balloons achter een schutting vandaan laat komen, de mensen toch begrijpen wie aan het woord is.'

Lee.: 'Wat jij daar allemaal vertelt... ik heb precies hetzelfde. Wij begrijpen elkaar volkomen.'
Loh.: 'Ben jij soms ook striptekenaar?'
Lee.: 'Nee, postbode en in m'n vrije tijd maak ik wel 'ns een strip. (Dat moet uit het interview geschrapt worden hoor, anders geloven ze het nog ook.) Maar ik heb precies hetzelfde. Ik vraag me ook af of ik in staat zou zijn voor een andere tekenaar te schrijven. Als ik een goed verhaal zou hebben, zou ik het verdommen dat aan een andere tekenaar te geven...'
Loh.: 'Wij tekenen onze mannetjes nog zelf, wat ik een voordeel vind. Ze hebben nooit een grote bek tegen je, zijn nooit ziek....hahaha.'

Kan een stripfiguur ook een andere kant opgaan dan je als tekenaar zou willen?

Lee.: 'Zij gaan met jou op de loop, ze kiezen hun eigen richting. Zij schrijven het verhaal voor je en dat kan niemand voor je invullen.'
Loh.: 'Met Marco Sylvester heb ik duidelijk een figuur, die ik ook enigszins zelf ben en die dol is op raadseltjes. Ik hou van cryptogrammen, dag en nacht ben ik ermee bezig, tot op het toilet. Raadseltjes

'IK HEB NU EEN SCHILDERSEZEL, MAAR DAAR HANGEN M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN'

horen ook thuis in de crimilogie. Met het oplossen ervan heeft Marco Sylvester zijn entree in die wereld gemaakt. Daarnaast is ie paleontoloog. Hij krijgt dozen met beenderen van prehistorische dieren. Dat zijn ook puzzels die hij in elkaar moet zetten. Daar verdient ie z'n eten mee.'

Loh.; 'Juist als je strips maakt, ben je verteller. Het onderscheid tussen je werk als tekenaar en als schrijver is uiterst subtiel, het is een grensgeval. Gisteravond had ik een belastinginspecteur op bezoek. Die zei: ''Over de tekst hoef je geen BTW te betalen, maar over de tekeningen twintig procent.'' Ik zei: ''Maar dat is niet te scheiden.'' Je kunt niet zeggen: Er staan zoveel woordjes is, dus dat is zoveel procent van het werk. Het is één vertelling en die kun je niet uit elkaar halen.'

Zie je jezelf als een soort entertainer?

Loh.: 'Dat heb ik mezelf nog nooit afgevraagd. Ik doe het gewoon omdat ik het *lekker* vind – een ander woord is er niet voor. Aangenaam. En des te aangenamer is het als je er geld mee verdient. Dat is dan ook een voorwaarde, maar verder heb ik geen pretenties.'
Lee.: 'Ik vind 'entertainer' het mooiste woord dat er is. Ik ben liever entertainer dan kunstenaar. Ik vind het een heerlijk vak.'
Loh.: 'Ik heb er geen moeite mee, maar in die richting heb ik nog nooit gedacht. Wat doet je vader? denk ik dan wel 'ns. O, die is entertainer... tekent strips. Het klinkt naar iemand die op het toneel staat.'
Lee.: 'Dat staan we toch ook?'
Loh.: 'Ja, maar tegenwoordig heet een werkster een interieurverzorgster. Daar heb ik geen bezwaar tegen, maar een arbeider mag je ook al niet meer zo noe-

GROTE GENADE, DAT IS SUMEN STRIK. DAT KAN NIET MISSEN.
EN HIJ IS DOOD... DAT ZIE IK OOK WEL.
EN IEDEREEN WEET DAT WIJ ALTIJD RUZIE HADDEN... KOBO WEGWEZEN
© DE LUN
743

DELGADO OF ZAL IK MAAR GEWOON PATRICK LOOS ZEGGEN ?
DONDERS, IK BEN ER LELIJK INGELUISD.
WIE WAAGT HET EEN EERLIJK DUEL TE VERSTOREN. DAT IS TOCH WELZEER ONBETAMELIJK.
DENK JE ECHT VAN OSSEN, DAT DIE DELGADO IN STAAT IS TOT EEN EERLIJK DUEL ?
IK HAD HET KUNNEN WETEN. DE WERELD KENT GEEN RIDDERS MEER.
© DE LUN
737

men. Nou, ik ben ook een arbeider, ik zit goddome toch ook met m'n handen te werken.
Striptekenaar ben ik... entertaining... het is vermaak, hopelijk voor anderen, maar voornamelijk voor mezelf. Als je zoiets moet maken zonder dat het liefhebberij is... dan is het moordend. Het zou een alternatieve straf kunnen zijn...'

'IK HEB NU EEN SCHILDERS-EZEL, MAAR DAAR HANGEN M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN'

Heb je de indruk dat er nog steeds een stijgende lijn zit in je werk?
Lee.: 'Ja, ik heb de indruk dat bij *Bakelandt* het omgekeerde gebeurt van wat meestal gebeurt met een reeks die lang loopt. Doorgaans begint de kwaliteit na album 30 zwaar af te zakken, maar ik heb de indruk dat bij mij de lijn nog altijd omhoog gaat. De tekeningen worden beter, ik werk er harder aan dan vroeger. Ik ben me er meer van bewust dat je goede tekeningen moet maken, zo goed mogelijk binnen de gegeven omstandigheden, want ze blijven je achtervolgen. Over twintig jaar word je er nog mee geconfronteerd, je raakt ze nooit meer kwijt.'
Loh.: 'Vooral de slechtse.'
Lee.: 'Vooral de slechtse, daar slaap ik niet van. Aan het scenario werk ik voor m'n plezier, dat doe ik het liefst. Ik ga telkens op zoek naar een plot die ook mezelf aanspreekt, wat niet altijd gemakkelijk is want ik zit binnen een heel nauw historisch kader. Maar het gaat vlotter en makkelijker, en het is leuker om te doen dan tekenen. Maar tekenen vind ik ook leuk...'
Dat lijkt me een voorwaarde om het zo lang vol te houden.
Loh.: 'Dat moet wel. Aan de overkant van de ark waar ik woon liggen andere arken en daar zat een man dag in dag uit te vissen. Ik zei opeens: "Jezus, die man zit de hele dag te vissen". Toen zei mijn vrouw: "Die zal wel denken: Die zit de hele dag te tekenen, dan moet je ook wel gek zijn." Dat snapt ook niemand. "Ga je nou alweer tekenen, je hebt de hele dag al getekend." Dat zegt mijn vrouw zelfs. In de vakantie: "Gaat ie weer zitten tekenen." "Ja maar," zeg ik, "dit is toch anders tekenen." Je krijgt na verloop van tijd wel een bepaalde routine. Daar mag je niet al te veel op rusten, want je ziet het onmiddellijk. Je moet blijven vechten, maar je krijgt wel handigheidjes. Zo weet ik dat je er bij een krantestrip in september rekening mee moet houden dat de mensen op vakantie zijn geweest. Je moet ze dan weer 'n beetje pakken met grote gezichten en kijkende ogen, daardoor gaan ze die strip weer lezen. Dat zijn van die trucjes.'
Betrap je jezelf wel 'ns op de neiging tot schmieren?
Loh.: 'Ik heb het wel 'ns dat iemand zegt: "Goh, wat was dat een leuk plaatje." Dan teken ik dat nog 'n paar keer, als ze dat nou leuk vinden. Ja, die neiging krijg je wel. Een goedkoop succesje, maar onvermijdelijk.'
Net werd er gezegd dat er grote beperkingen

NOG MEER BELANGSTELLING ?
BEN JIJ SILVESTER, NOU IK HEB EIGENLIJK NIETS GEZIEN, IK WEET NIKS.
MIJNHEER, HET SPIJT ME, IK KON HEM NIET TEGENHOUDEN.
748
IK HEB SIJMEN STRIK NIET GEDOOD, MAAR HIJ LIGT WEL IN HET MOERAS DAT WOU IK EVEN ZEGGEN.
© DE LUN
SIJMEN STRIK ? DIE NAAM KOMT MIJ NIET BEKEND VOOR !
HIJ WAS EEN STROPER EN HEEL GEMEEN OOK
EN HIJ IS IN HET MOERAS VERONGELUKT ?

aan een historische strip zitten. Op welk punt zijn die het nijpendst?

Lee.: 'Thematisch. Elke keer weer moet je een variatie op je thema vinden, zonder dat je terugvalt op het stramien van de slechte die een goede gevangen neemt, waarna die weer bevrijd moet worden door de anderen. Daar komt dat soort verhalen vaak op neer.'

Is het bij een verhaal dat tegen de achtergrond van een bepaald historische conflict speelt, ook altijd noodzakelijk dat gegeven als uitgangspunt te gebruiken?

Lee.: 'Nee. Een van de laatste verhalen die ik getekend heb, is een detective, een moordverhaal dat helemaal in het Vrijbos speelt. Zoiets kan best binnen die context, je verplaatst het verhaal alleen naar de 18e eeuw. Ik vind het persoonlijk niet echt geslaagd, het is 'n beetje een crisisverhaal.'

Waar lag dat aan?

Lee.: 'Ik heb het te snel moeten uitwerken. Een ander verhaal heb ik 'n paar maanden moeten uitstellen, omdat ik niet genoeg tijd had om alle documentatie door te nemen. Daarom moest ik snel een episode inlassen waarvoor vrijwel geen documentatie nodig was. Als ik het verhaal wat langer had kunnen laten liggen, erover had kunnen nadenken, was het veel beter geworden.'

'IK HEB NU EEN SCHILDERSEZEL, MAAR DAAR HANGEN M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN'

Die tijdnood, begrijp ik ook uit andere interviews met je, is een groot probleem.

Lee.: 'Dat is zo. Willy zei net waarom ie gestopt was. Dat was een heel verstandige beslissing, maar ik kan me die financieel niet permitteren.'

Loh.: 'Waar je het net over had, die beperkingen, eigenlijk is dat belachelijk. Jij zit achter dat velletje wit papier en jij bent de baas daar. Je zou alle kanten op moeten kunnen. Net als Willy Vandersteen, die er een tijdmachine tegenaan gooit en zijn figuren van links naar rechts, van hier naar daar laat vliegen. Maar je gaat als tekenaar je grenzen trekken, en dan niet alleen de kaders op je papier. Ik had met *Kraaienbove* het probleem: kan er een telefoon zijn? Daar zit ik een dag over te prakkizeren. Nou, een ouwe stoffige telefoon dan maar. Je legt jezelf grenzen op, die zijn er altijd. Grenzen zijn eng, je botst er tegenaan, dat is een nare eigenschap van grenzen. Maar je hebt ze nota bene zelf getrokken.... hahaha.'

Lee: 'Ik vind het een uitdaging om binnen grenzen te werken. Aan de strips waarin alles kan, heb ik een hekel.'

Loh.: 'Je bouwt je eigen wereld die bij wijze van spreke in niets overeenkomt met de werkelijkheid en daar hoogstens raakpunten mee heeft. Daarbinnen gelden heel strenge wetten, dat wordt wel 'ns vergeten. Wetten van taalgebruik bijvoorbeeld, of van de afwisseling van dag en nacht. Een strip als *Philémon* is bijna abstract. Ik vind die fantastisch, maar toch zijn er dingen die in die strip niet zouden kunnen. Die zouden misstaan, on-

ZO KOBO, HIER IS GEEN STERVELING TE BEKENNEN. DOOD NOCH LEVEND.
ZEG DAT NIET TE HARD SILVESTER.
755
MIDDEN IN HET MOERAS WOONT WEDERIK EEN EIGENHEIMER.
DIE WIL IK WEL EENS EEN BEZOEKJE BRENGEN.
IK NIET, VOOR GEEN GOUD!
© DE LIJN

NOU KOBO, ZEG OP. WAAR BEN JE ZO VAN GESCHROKKEN? HEB JE EEN SPOOK GEZIEN?
IK HEB NIKS GEZIEN KOBO ZIET NOOIT IETS.
745
IK HEB ECHT NIET STIJMEN STRIK ZIEN LIGGEN IN HET MOERAS IK HEB OOK NIET GEZIEN DAT HIJ HARTSTIKKE DOOD WAS.
IK DENK DAT JE DAT BETER AAN DE POLITIE KUNT GAAN VERTELLEN.
IK NAAR DE POLITIE?
© DE LIJN

danks de schijn dat in die strip alles mogelijk is.'

Bakalandt speelt in de Napoleontische tijd. Een Jan de Lichte-achtige bende staat tegenover de Franse bezettingsmacht. Heeft jouw strip een typisch Vlaamse achtergrond?

Lee.: 'Zeker niet. Ik heb goede Franse vrienden, ben dol op de Franse cultuur en de Franse taal. In Frankrijk heeft men geschreven dat ik een anti-Frans stripverhaal zou maken, maar dat is complete nonsens. Vlaanderen had gewoon een Oostenrijkse bezetting ingeruild voor een Franse. Wij zijn altijd bezet geweest. Nederland was toen de Bataafse Republiek. Jullie waren officieel niet bezet door de Fransen, maar het scheelde weinig. Jullie waren een vazalstaat van Frankrijk.'

Loh.: 'Dat "jullie" vind ik in dit geval wat te ver gaan... onze voorouders, bedoel je.'

Lee.: 'Ik probeer van mijn brigands neutrale figuren te maken. Ik laat ze de kleine anekdotes van de geschiedenis meebeleven, eerder dan zelf stelling te nemen tegen de Fransen. Want eerlijk gezegd, die hele boerenopstand was een reactionaire bedoening, waarbij de pastoors die hun macht verloren zagen gaan, de boeren ophitsten tegen de Franse bezetter. Voor die jongens ga ik zeker geen reclame maken in mijn strip.

Die bezetting was natuurlijk ook niet goed te praten, maar je kunt er niet onderuit dat de Fransen hier de eerste moderne wetgeving hebben gebracht: de Code Napoléon, waar onze huidige wetten nog steeds op gebaseerd zijn.'

Loh.:'We bouwen ons eigen wereldje en zetten dat op papier. Daar gaat het om. Met bepaalde dingen moet je daarbij gewoon rekening houden. Vroeger kon je een misdadiger laten zien als iemand die als kind al vliegen de vleugeltjes uittrok en verder geen gezeur. Maar nu krijg je bij een misdadiger het gezeik van: verkeerde jeugd gehad. Je moet het allemaal veel meer nuanceren, je kan niet meer zeggen: Hij kwam uit Oost-Duitsland en was een vileine rotzak. Kan niet meer, je moet in beeld brengen dat ie waarschijnlijk ook goeie kanten heeft.'

Lee.: 'Als hij je verrot slaat, moet je begrijpen waarom ie dat doet.'

Loh.: 'Niet terugslaan, maar de politie roepen.'

In jouw verhalen zie ik duidelijk een poging je figuren te nuanceren.

Lee.: 'Ja, Zita bijvoorbeeld kan heel heldhaftig, maar ook heel bang zijn. Ze zal

'IK HEB NU EEN SCHILDERSEZEL, MAAR DAAR HANGEN M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN'

niet liegen, maar wel een houding aannemen die haar eigenbelang dient. Ze kan ijdel en dom zijn. Pé heeft ook die twee kanten. Hij kan heel intelligent zijn, maar ook dwaas uit de hoek komen. Bakelandt niet. Bakelandt is niets. Die vrijt ook niet met Zita. Dat vragen ze me altijd, maar dat is het privé-leven van de stripfiguren. Als jij als tekenaar dat invult, kan de lezer daar niet meer over fantaseren en is er een stuk plezier weg.'

Jullie zijn allebei betrokken, of betrokken geweest, bij een belangenvereniging voor striptekenaars.

Loh.: 'Bij ons in Nederland is het niet gelukt.'

Lee.: 'Het Vlaamse Stripgilde bestaat ongeveer zes jaar. Het is een initiatief van een groep mensen rond Arthur Berckmans (Berck) en Eddy Ryssack. We hebben ooit een grote vergadering in Leuven gehouden en daar werd besloten een beroepsvereniging – dus geen vakbond – voor striptekenaars op te richten. Dat gaat verdomd niet gemakkelijk. Je bent maar met weinigen, dus gebeurt er maar heel weinig. In de loop van de jaren hebben we toch een paar dingen bereikt. Er is een standaardcontract opgesteld, we hebben mensen geassisteerd bij het voeren van processen. We hebben ook een collectieve verzekering tegen arbeidsongeschiktheid. Maar om de belangstelling daarvoor wakker te houden, is zeer moeilijk. Wij zijn met weinigen, 55 tekenaars.'

Loh.: 'Vlamingen en Walen?'

Lee.: 'Nee, de Walen hebben een eigen beroepsvereniging, UPCHIC, waarmee we samenwerken bij het oprichten van het Centrum van het Belgische beeldverhaal.'

Zijn alle Vlaamse tekenaars lid?

Lee.: 'Er zijn er misschien vier of vijf die geen lid zijn. UPCHIC is groter, heeft zo'n 150 leden.'

Waarop strandden de pogingen in Nederland een dergelijke vereniging op te richten?

Loh.: 'Dat was een jaar of vijftien geleden. Ik had het gevoel dat we als striptekenaars vaker bij elkaar moesten komen om via gezamenlijk overleg ons sterker te maken. Ik belde Fred Julsing uit bad en zei tegen hem: "We moeten toch 'ns iets gaan doen." "Ja, dat is prima," zei ie en lichtte de Haagse Post en Vrij Nederland in, met die kreet: We gaan een vakbond oprichten. We hebben 'n paar gesprekken gehad in een café in Haarlem, Peter de Smet was er geloof ik ook bij, en het nut van die vakbond stond ons na elke pils helderder voor de geest. Er kwam niets van de grond. Na een jaar werd ik gebeld door iemand van het FNV: "Kunnen wij niet in federatief verband gaan samenwerken met uw bond?" Ik dacht: Waar heeft ie het nou over? Maar ik zei: "Dat zou misschien wel leuk zijn." "Zou ik dan uw administratie mogen inzien?" Ik zei: "Geen bezwaar, maar er is helemaal geen administratie." Ik vertelde hem dat er helemaal nooit iets gebeurd was. "Nou, kunnen we dan toch niet 'ns een vergadering met 'n paar tekenaars beleggen in het FNV-gebouw, want we hebben indertijd voor de toonkunstenaars erg veel bereikt." We hebben toen een vergadering belegd, enorm veel tekenaars gebeld en gezegd: "Kom ook, dan kunnen we onze grieven op tafel leggen."

Op die avond, een prachtige zomeravond die me nog helder voor de geest staat, ga ik naar het FNV-gebouw. Het viel me op dat het daar erg stil was. Patty Klein en ik waren de twee enigen uit de stripwereld, en verder 'n paar duidelijk teleurgestelde vakbondleiders en ettelijke thermoskannen koffie – ik zie die hele rij nog voor me – voor het te verwachten bezoek. Dat was eigenlijk symbolisch voor het enthousiasme van de Nederlandse tekenaars, die te ongeregeld zijn en moeilijk te organiseren. Het merkwaardige is, dat we nu met de Nederlandse Illustratoren Club heel veel illustratoren hebben aangetrokken... weinig striptekenaars zitten daar trouwens bij. Ik geloof dat het ook te maken heeft met dat eigen wereldje, je voelt je niet echt verwantschap.'

Lee.: 'Daarom hebben wij het Stripgilde opgericht: omdat we ons verwant voelden. We wilden elkaar graag ontmoeten in ons vak, we zijn vrienden van elkaar. Wij zijn niet als bakkers, die allemaal concurrenten van elkaar zijn.'

Loh.: 'Nee, daarvoor maken we een te verschillend produkt. We maken niet allemaal hetzelfde brood. Integendeel, we hebben allemaal ons eigen brood en wie het vreten wil, die vreet het... Maar je blijft wel afhankelijk van je opdrachtgever. De meeste kranten vinden dat ze wel een

strip moeten hebben, maar die moet zo min mogelijk kosten en een zo groot mogelijk publiek aanspreken. Het is niet een wezenlijk onderdeel van die krant.'

Lee.: 'Bij ons wel. Zeer duidelijk, bij ons houdt de hoofdredacteur zich sterk bezig met het stripbeleid en dat neemt een belangrijke plaats in. Ik vind dat heel plezierig, ik heb tenminste het gevoel dat ik door mijn hoofdredacteur gewaardeerd word. Ik durf te hopen dat ze trots zijn op de strips die ze publiceren. Dat zou terecht zijn: een strip als *Kiekeboe* bijvoorbeeld, die ook bij ons in de krant staat, heeft behoorlijk wat succes. Bij ons is een krantestrip ook een produkt waar voor de krant zelf een vervolg op zit: mijn krant maakt ook zelf de albums, daar hebben ze dus ook belang bij. In Nederland is het gewoon een strookje dat ze liefst zo klein mogelijk afdrukken, want eigenlijk schamen ze zich ervoor.'

'IK HEB NU EEN SCHILDERSEZEL, MAAR DAAR HANGEN M'N KLEREN ALTIJD OVERHEEN'

Loh.: 'In Amerika worden voor ons acceptabele strips gemaakt, we kennen en herkennen die strips, en die zijn voor onze kranten voor 'n paar knaken te koop. Moeiteloos, je krijgt ze met ruime voorsprong aangeleverd, terwijl je met een Nederlandse tekenaar toch altijd het gedonder hebt dat je hem achter de vodden moet zitten.'

IK WEET EEN KNUS PLEKJE, IN ÉÉN VAN DIE HUIFKARREN... DAAR KUNNEN WE EEN KRUIK BRANDEWIJN SOLDAAT MAKEN, LONDER GEDOORD TE WORDEN... KOM JE MEE?
EUH... IK... IK HEB WEL ZIN OM WAT TE PRATEN...
JE VROUW BEDRIJFT DE HIET. HÉ!? BEKEN HET MAAR...
MIJN... MIJN VROUW WERD GEDOOD DOOR DE OOSTENRIJKERS... HET ZOVEELSTE SLACHTOFFER VAN AL DAT DOMME OORLOGSGEWELD...
'T SPIJT ME, IK WIST HET NIET... IK MAAKTE MAAR EEN GRAPJE!
HIER IS 'T / KOM / GA ZITTEN EN VERTEL ME JE VERHAAL MAAR EENS... DAT LUCHT OP...
EEN KWARTIER LATER...
EN TOEN BEN IK IN HET LEGER GEGAAN, IN DE HOOP DE MOORDENAARS VAN MIJN VROUW TE VINDEN... MAAR DIE HOOP HEB IK AL LANG OPGEGEVEN...
... EEN SOLDAAT MET EEN HART... ZE ZIJN NIET ALLEMAAL SLECHT... EN NOG EEN LEUKE KNUL OOK /...
VERGEET NOU AL DIE ELLENDE MAAR EN DRINK NOG MEER WIJN... ZITA ZAL JE EENS VERTROETELEN...
... EN HEM STRAKS DE PIGREN UIT ZIJN NEUS HALEN', IN VERBAND MET PE EN BAKELANDT...
MAAR EERST HET WERK: ... JE MOET IETS OVER HEBBEN VOOR JE VRIENDEN...
GELUKKIG VALT HET NOG MEE... HM... STEVIGE SPIEREN HEEFT IE /... MMMM...
WAT DOET ZITA TOCH? ZE IS AL MEER DAN EEN HALF UUR VERDWENEN MET DIE SOLDAAT...

Amerikaanse strips zijn goedkoper en hebben hun waarde bewezen, volgens de Nederlandse kranten. In Vlaanderen is een strip medebepalend voor de identiteit van een krant.

Lee.: 'Jazeker. Vandaar ook dat je van die historische verhalen hebt over hoe de ene krant een strip wegkoopt bij een andere. Toen Willy Vandersteen overging naar De Standaard, nam ie 25 of 30.000 lezers mee. Marc Sleen heeft hetzelfde beleefd, toen ie wegging bij Het Volk. De toenmalige hoofdredacteur zei ooit tegen me: ''Nou, al die verhalen en al die poeha over die verhuizing, daar moet je niet teveel van geloven. Dat heeft ons niet eens 15.000 lezers gekost.''

Lee.: 'In een Engelse weekendbijlage zag ik één pagina strip. Daar stonden drie verschrikkelijk slecht gedrukte stroken *Asterix* op en een halve pagina, twee stroken, *Kuifje en de Picaro's*. Je moet toch een idioot zijn om te geloven dat je *De Picaro's* kunt lezen met een halve pagina per week! Ik vind dat beledigend voor de mensen die dat gemaakt hebben. In Nederland kan niemand meer om het belang van strips heen, maar in landen als Engeland, Duitsland of Zwitserland bestaan wij als striptekenaars gewoonweg niet. Dargaud heeft geprobeerd een uitgeverij in Amerika op te zetten, maar dat is grandioos mislukt. De Amerikanen moesten er niets van hebben.'

Loh.: 'Maar was dat geen water naar de zee dragen? In Amerika had je iemand als Alex Raymond met *Rip Kirby*, dat vind ik nog steeds de allergrootste. En je had Harold Foster...'

Lee.: 'Allemaal van vroeger. Ze hebben nu duizenden van die *comic books*, die *very cheap* zijn en die je alleen in de *candy stores* kunt kopen, niet eens in de tijdschriftenwinkels. Om duidelijk te maken hoe de mentaliteit daar is: ik ben 'n paar jaar geleden met Kamagurka op de redactie van de National Lampoon geweest. Hij heeft daar strips verkocht, maar ze zijn niet gepubliceerd omdat de vakbond daar ertegen was. We zaten toen in Central Park met Ted Mann die redacteur van National Lampoon was, in een café te pintelieren. Hij vertelde ons dat hij graag een blad vol strips zou maken, maar hij hield het stripkatern zo klein en zo bescheiden mogelijk, in zwart-wit, want anders haakten om te beginnen de adverteerders af, want die vonden dat het dan een blad voor *kids* was, en daarna ook de distributeurs. Je vecht daar tegen een voorhistorische mentaliteit.'

RONNIE CUTRONE: 'IK NEEM MIJN WOODY WOODPECKERPOP OVERAL MEE NAAR TOE'

DOOR PIETER VAN OUDHEUSDEN

De kunstschilders van de jongste generatie verwijzen in hun werk voortdurend naar de strip- en tekenfilmfiguren waarmee ze zijn opgegroeid. Ze hanteren de bedrieglijk simpele beeldtaal die ze aan strip en tekenfilm hebben ontleend. In de komende nummers kunnen de lezers van Stripschrift kennis maken met een aantal vertegenwoordigers van deze generatie. De eerste is een Amerikaanse schilder, Ronnie Cutrone, die in zijn werk tekenfilmfiguren als politieke symbolen gebruikt. In de volgende nummers aandacht voor onder anderen Robert Combas, Hervé di Rosa en Keith Haring.

Waarom ben je begonnen op vlaggen te schilderen?

R.C.: 'Ik had al twaalf jaar lang een vlag en het leek me een fantastisch idee daar iets op te schilderen, maar het idee voor een schilderij ontbrak. Ik dacht er wel steeds aan, maar deed er niets mee. Op een avond kwam Tony Shafrazi (Cutrones galeriehouder – P.v.O) langs en hij gooide die vlag over een schilderij en deed allerlei suggesties. Een dag of twee later besloot ik te proberen een schilderij op die vlag te maken. Het is heel moeilijk om op een vlag te schilderen, vanwege al die draden en kreuken. Ik dacht: Laat ik het proberen en als het mislukt, gooi ik hem ik de vuilnisbak.'

Wat voor een vlag was dat, een Amerikaanse?

R.C.: 'Ja, dat was m'n oude Amerikaanse vlag. Trouwens, ik heb hem uiteindelijk verbrand.'

Tony Shafrazi: 'Wanneer was dat? Ik herinner me dat niet meer.'

R.C.: 'Jij kwam langs met Valerie en ik had net die schilderijen met cowboys en indianen gemaakt. Jij werd helemaal gek...'

T.S.: 'Ja, nu weet ik het weer. We praatten...'

R.C.: '...en je nam die vlag en gooide hem over die schilderijen en zei: Je moet daar de Amerikaanse vlag erop schilderen. Ik zei: Nee, ik schilder er geen Ameri-

RONNIE CUTRONE: 'IK NEEM MIJN WOODY WOODPECKERPOP OVERAL MEE NAAR TOE'

kaanse vlag op. Je wilde dat ik de sterren en strepen als achtergrond zou gebruiken. Ik houd van vlaggen en ik haat ze. Ze zijn stuk voor stuk prachtig, maar ze houden de mensen van elkaar gescheiden. Dat is de slechte kant van vlaggen. De goede is, dat ze zo mooi zijn. En de voorraad is onuitputtelijk, iedereen kan het zich veroorloven er een aan te schaffen – dat is ook prettig. Bovendien heb ik een hekel aan achtergronden schilderen. Soms moet ik wel, maar ik vind het tijdverspilling. Ik hou van heldere, eenvoudige, domme dingen en een achtergrond maakt er gelijk weer kunst van. Ik vond een vlag een geweldige achtergrond voor een schilderij. Plus dat ik ervan houd op dingen te schilderen. Jaren geleden schilderde ik op voorwerpen die vuil waren, op dweilen.'

Hoeveel schilderijen op vlaggen heb je gemaakt? Heb je ideeën die je nog uit zou willen voeren?

R.C.: 'Ik heb er op zijn hoogst 35 gemaakt. Ik heb gezegd dat ik dit jaar geen schilderijen op vlaggen meer maak, maar ik doe er misschien nog een paar. Ik kan er altijd later nog op terugvallen, als ik een beeld voor me zie dat zó duidelijk is, dat ik het echt wil uitvoeren. Ik zou nog eens een Spaanse vlag willen doen; die heb ik nog nooit gehad.'

Heb je wel eens een Nederlandse vlag gebruikt?

R.C.: 'Eén keer. Op de vlag zie je Felix the Cat, die op een rots staat. Het beeld is ontleend aan de bijbel. Ik gebruik meestal bijbelse thema's. Ik ben niet religieus opgevoed, daardoor heb ik geen geestelijke ballast in dat opzicht. Ik geloof niet in religie. Ik heb wel de bijbel bestudeerd. Daar kon ik fris aan beginnen. De rots in het schilderij staat voor Christus. Felix staat op de rots en om hem heen woedt de storm en slaan bliksemschichten in, maar niets kan hem deren zolang hij op de rots staat. Terwijl ik eraan bezig was, moest ik denken aan de situatie van de

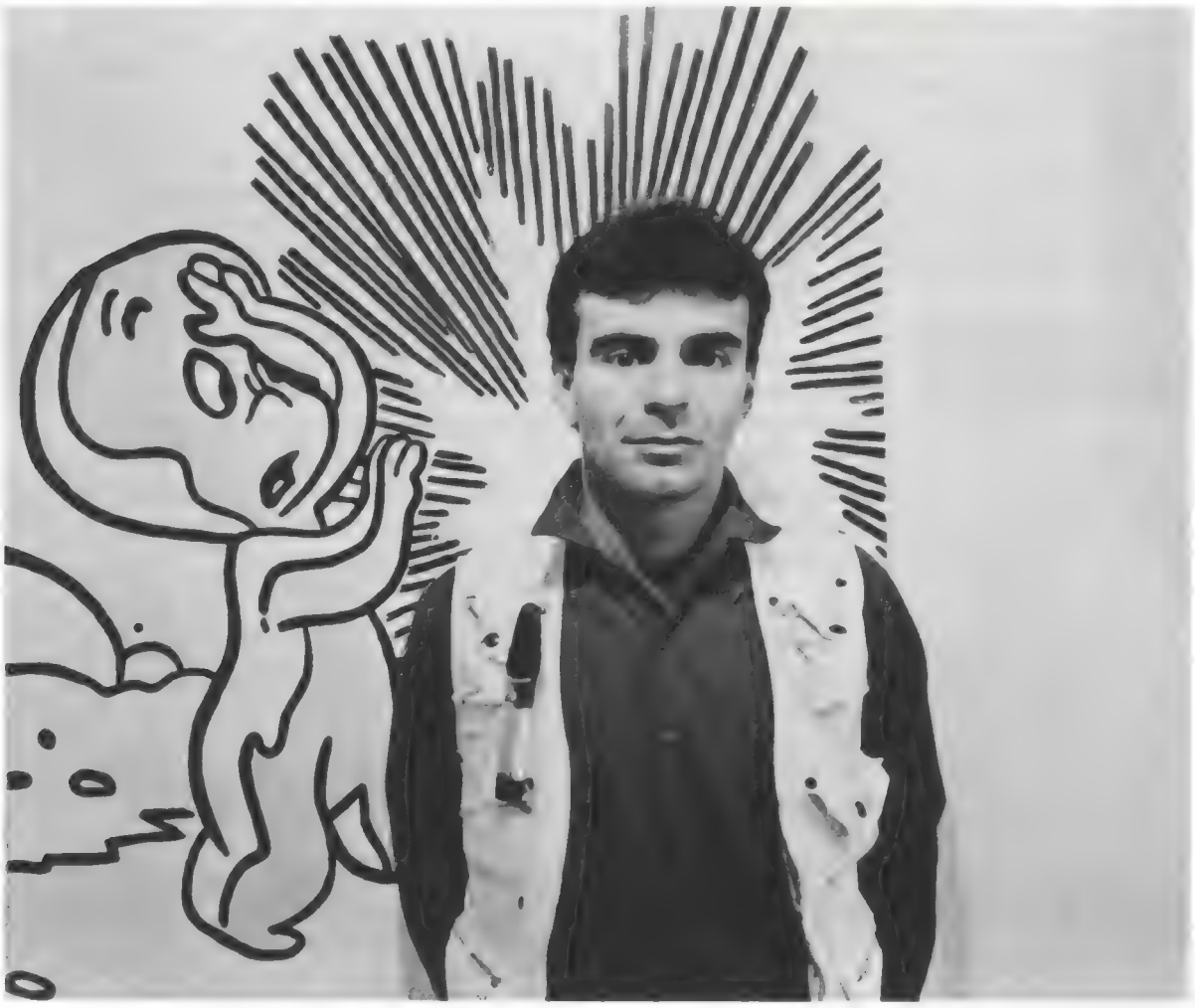

Ronnie Cutrone
(foto Pieter van Oudheusden)

RONNIE CUTRONE: 'IK NEEM MIJN WOODY WOODPECKERPOP OVERAL MEE NAAR TOE'

krakers. Volgens de bijbel kun je zijn als de leliën des velds en zal God voor onderdak en kleding zorgen. Felix is heel gelukkig. Hij kijkt omhoog en is veilig voor de bliksem en de regen, want hij staat op de rots (lacht).'

In welke zin gebruik je de crucifix in je schilderijen en tekeningen? Als symbool van hypocrisie?

R.C.: 'Ik gebruik het op verschillende manieren zonder dubbelzinnig te worden. Ik houd niet van dubbelzinnigheden, alles moet zo duidelijk mogelijk zijn. Het kruis is voor mij altijd symbool van Christus, maar in de maatschappij wordt het op allerlei manieren gebruikt en misbruikt.'

De Ku Klux Klan gebruikt het ook...

R.C.: 'Vaak gebruik ik verdraaiingen van de bijbel als uitgangspunt. Hoe de godsdienst de bijbel uit elkaar scheurt en er iets kwaad van maakt. De KKK gebruikt het kruis om het Kwaad te verspreiden.'

Hebben politieke gebeurtenissen een rol gespeeld bij het ontstaan van je werk? Zijn er gebeurtenissen geweest die je beïnvloed hebben?

R.C.: 'Ik volg de politiek niet, ik ga bijvoorbeeld ook niet stemmen. Ik vind het onbenullig: volwassenen die zich gedragen als kinderen. Ik ben ontsteld als er iets vreselijks gebeurd, als ze mensen vermoorden. Maar meestal vind ik het een grote grap, al die mannen in pakken die doen alsof ze iets doen, terwijl dat niet zo is (lacht). Jammer genoeg zijn we er allemaal het slachtoffer van, dus ik blijf opletten.

Het verbaast me een beetje: aan de ene kant heb je duidelijk omschreven ideeën over politiek en religie, maar voor je schilderijen ga je uit van tekenfilmfiguren als Felix the Cat en Woody Woodpecker. Toen ik je ontmoette, was je verdiept in een Woody Woodpecker-strip.

R.C.: 'Woody is mijn favoriet. Ik heb altijd tekeningen van hem gemaakt, ik denk dat ik hem van alle tekenfilmfiguren het leukst en het liefst vond. Overal waar ik kom is het eerste dat ik doe, een Woody Woodpecker-boek kopen.'

Je zei me dat je Spanje geen beschaafd land vond, omdat je ontdekt had dat ze er geen Woody Woodpecker-boeken hadden.

R.C.: 'Ik was geschokt. Woedend en geschokt.'

Op welke manier gebruik je hem in je schilderijen?

R.C.: 'Woody is een symbool. Hij is rood, wit en blauw en hij is ook "yellow" (lacht), daar heeft de natuur voor gezorgd. Ik ben een symbolisch schilder; het gebruik van symbolen is eigenlijk het enige dat me interesseert. De techniek van het schilderen interesseert me niet. Ik heb er niet zo'n behoefte aan om een knappe schilder gevonden te worden. Woody gebruik ik in de eerste plaats als symbool voor Amerika; ons symbool is een adelaar, een vogel net als Woody. De Heilige Geest is ook een vogel. Soms gebruik ik Woody als God en soms gebruik ik hem als mens, die steeds in moeilijkheden raakt, omdat hij niet beter weet en de "right way" niet kent. Hij is altijd min of meer het slachtoffer, maar hij komt toch ook altijd weer zegevierend erbovenuit.
Volwassen mensen gebruiken alsmaar dergelijke symbolen. In de politiek heb je de ezel voor de democraten en de olifant voor de republikeinen. Je hebt de Russische beer en de Amerikaanse adelaar. Ze doen net alsof het iets serieus is, maar voor mij is het allemaal één grote tekenfilm.'

Welke tekenfilmfiguren hebben nog meer je voorkeur?

R.C.: 'Felix the Cat, Caspar the Friendly Ghost en de Pink Panther. En Mighty Mouse. Caspar bedoelt het altijd goed, maar wordt steeds de dupe omdat hij té goed is. De Pink Panther maakt alsmaar vergissingen. Weliswaar zegt hij nooit iets, maar het is heel duidelijk dat hij fouten maakt. Ik houd ook van hem omdat hij roze is (lacht).'

Niets kan hem deren.

R.C.: 'Nee, hij heeft een hele goede mentaliteit. Ik heb hem gecombineerd met de vlag van de Verenigde Naties, omdat de VN volgens mij, net als de Pink Panther, vreselijke klunzen zijn. Ik vond hem een perfect symbool voor de diplomatie. Veel diplomaten zijn net als hij: ze willen iets goeds doen, maar maken de problemen alleen maar groter.'

Op welke manier gebruik je Felix the Cat?

R.C.: 'Ik denk dat, als je alle vlaggen van alle landen in Europa op elkaar zou leggen, je waarschijnlijk een zwart vlak zou krijgen. Felix is ook zwart. En hij is heel magisch, met zijn "bag of tricks" – hoewel ik die nooit gebruik. Meestal is Felix het symbool voor Europa. Ik heb onder andere een Russische vlag gemaakt waarop hij achterna gezeten wordt door een beer.'

Je hebt ook een schilderij gemaakt met een Italiaanse vlag, waarop Felix een vrouw achterna zit.

R.C.: 'Ja, dat is omdat ie van die grote ogen heeft (lacht). Ik had de behoefte om een vlag te maken die grappig is; de andere zijn toch min of meer serieus bedoeld. Voor mij is Felix typisch Europees. Hij is zwart, dus ik kan hem voor alle verschillende landen gebruiken, Voor mij staat Felix voor Europa en Woody voor Amerika. Zo houd ik het eenvoudig.'

Waarom gebruik je steeds tekenfilmfiguren voor je symbolen?

R.C.: 'Tekenfilmfiguren zijn universeel, iedereen kan begrijpen waar je het over hebt. Het verontrust me als kunstenaars zich tot de elite gaan wenden. Daarom probeer ik mijn ideeën terug te brengen tot het meest eenvoudige niveau van begrip, iets dat iedereen kan begrijpen, en dat gebruik ik dan als uitgangspunt voor een schilderij. Ik begin op het laagste niveau en werk dan omhoog. Kunst is te serieus, te elitair en heeft al heel lang teveel mensen buitengesloten, in elk geval in Amerika.'

Prefereer je tekenfilmfiguren boven stripfiguren?

R.C.: 'Tekenfilmfiguren drukken meer uit. Ze hebben meer karakter dan stripfiguren. Je kunt van ze houden. In strips gaat het meer om het verhaal dan om het uitdrukken van bepaalde ideeën en conflicten. Ik

RONNIE CUTRONE: 'IK NEEM MIJN WOODY WOODPECKERPOP OVERAL MEE NAAR TOE'

houd ook meer van geweld in tekenfilms dan in strips. Niemand gaat dood. Alle tekenfilms zijn ontzettend gewelddadig. Geweld is een belangrijk thema in mijn werk. Ik probeer gewelddadige gebeurtenissen te schilderen.'

Waarom?

R.C.: 'Ik weet het niet helemaal zeker. Het kan zijn omdat ik in zo'n gewelddadige stad woon (New York), omdat ik in een gewelddadige wereld leef – alle gebruikelijke redenen. Het interesseert me ook wanneer er een auto-ongeluk gebeurd is, als iemand aan stukken gehakt of doodgeschoten is. Iedereen staart regelrecht naar het geweld. Ook wie geweld haat, kijkt toch. Niemand wendt zijn hoofd af. Het is zo schokkend dat je je er niet aan kunt onttrekken.

In Amerika raak je afgestompt door het geweld. In de tijd van de Vietnam-oorlog zag je elke avond in tweeën gehakte mensen weggesleept worden voordat je ging eten. Ik denk dat de televisie er zo'n afstandelijke, alledaagse gebeurtenis van gemaakt heeft, dat mensen ernaar kijken, zeggen: o, wat vreselijk, en dan aan tafel schuiven of verder gaan met de was. Hoewel er ontzettend veel geweld is, is er weinig gevoel voor dat geweld overgebleven. Ik probeer iets van dat gevoel terug te brengen door mensen ermee te confronteren in een galerie of museum, omdat je daar kijkt op een manier die tegenovergesteld is aan het kijken naar televisie. Kijken naar televisie heeft de meeste mensen afgestompt – mij in elk geval wel. Iedere dag zie je hoe duizend mensen vermoord worden. Volgens mij was het ook zo in Nazi-Duitsland: je raakte afgestompt.'

Het was geloof ik Goering die zei, dat het doden van tien mensen moord was, maar het doden van een millioen mensen statistiek.

R.C.: 'Precies. Nu hebben we in Washington dat grote nieuwe monument, waarop in het klein de namen van de gevallenen gegraveerd zijn. Dat is wat overgebleven is van wat ooit uit elkaar gescheurde lichamen waren. Er wordt steeds meer afstand van het geweld genomen tot het geen geweld meer is, alleen nog statistiek.'

Kun je je eerste tekenfilms herinneren die je gezien hebt?

R.C.: 'Ik wil nu een aantal schilderijen op doek gaan maken van honderd katten die honderd muizen achterna zitten. Het oude spelletje van kat en muis, min of meer gebaseerd op die heel oude tekenfilms in zwart-wit daarvan, vooral omdat die zo zwart-wit zijn: er is een grote witte achtergrond en dan al die kleine zwarte figuurtjes die het met elkaar aan de stok hebben. Dat waren zo'n beetje de eerste films, zonder geluid, alleen met achtergrondmuziek. De katten zaten achter de muizen aan en dat is het enige dat gebeurt, heel simpel. Prachtig. Dat zullen ook de eerste tekenfilms geweest zijn, die ik gezien heb. Toen ik voor het eerst een televisietoestel kreeg, zag je dat soort tekenfilms en filmseries als *Sheena, queen of the jungle*, *Rama of the jungle* – je had voornamelijk jungleseries toen ik een kind was... *The Lone Ranger*, voornamelijk "serials". En de oude *Looney Tunes*: Daffy Duck, Bugs Bunny. Daffy vind ik leuk, ik zou hem nog wel 'ns willen gebruiken, maar... ik voel me gewoon niet zo tot ze aangetrokken. Ik weet het echt niet hoe dat komt. Bugs Bunny is een wijsneus. Woody ook wel, maar die is – hoe zal ik het zeggen – "delicater", gevoeliger. Ik weet het niet, ze spreken me gewoon minder aan. Zoals een andere kunstenaar liever geel dan blauw gebruikt, zo gebruik ik liever Woody dan Daffy.'

Komen tekenfilmfiguren wel eens in je dromen voor ?

R.C.: 'Nee, ik kan het me in elk geval niet herinneren. Elke ochtend als ik wakker word, is Woody op tv en dat is genoeg. Iedere ochtend zenden ze Woody uit, aan het eind van de middag the Pink Panther en daartussendoor schilder ik (lacht). Soms herinner ik me mijn dromen. Spectaculaire dromen in technicolor, en dergelijke. Ik heb ook geleerd om, als ik een nare droom gehad heb, uit bed te gaan en te bidden, en daarna gaat het weer.'

Je bidt?

R.C.: 'Elke dag dank ik God. Ik bestudeer de bijbel, maar dat heeft niets met bijgeloof te maken, met beeldjes en rozenkransen en dat gedoe. Ik heb alleen een Woody-pop. Ik geloof dat iedereen na zijn dertigste jaar weer met poppen zou moeten slapen. Ermee ophouden als je dertien bent en er weer mee beginnen als derig bent. Ik neem mijn Woody-pop overal mee naar toe. Je jaagt er mensen behoorlijk mee op stang, heb ik gemerkt (grinnikt). Museum Boymans-van Beuningen heeft een schilderij van me gekocht, "De grote Napolitaanse vlag", dat was een droom, de enige droom die ik ooit geschilderd heb. Vorig jaar april was ik in Napels in een hotel, en het was ongeveer zes uur in de ochtend. Ik droomde van een groot, zwart paard. Aan de voorbenen had het aan de ene kant de schaar van een kreeft en aan de andere kant een grote stalen kogel, waarmee het dingen verpletterde. Het had één normaal achterbeen en aan het andere been zat een menselijke hand. Het was een grote zwarte hengst, echt heel groot. De droom maakte me wakker. Ik deed de ramen open en keek uit over de Baai van Napels. Net op dat moment kwam een reusachtig vliegdekschip over de horizon aanvaren. Het was heel dramatisch. Het begon net licht te worden en ik zag opeens dat enorme vliegdekschip met al die vliegtuigen en die wapens. Ik deed het raam weer dicht en ging terug naar bed. Ik was echt doodsbang.'

ANDREAS: GOUD OF BLADGOUD?

De Duitse tekenaar Andreas is populair in Nederland. Kort na elkaar verschenen er drie nieuwe albums van zijn hand: *Cyrrus* en *Fantalia* bij uitgeverij Arboris, *Cromwell Stone* bij stichting Zet.El. Twee Stripschrift-redacteuren schreven een artikel naar aanleiding van de nieuwe uitgaven. Ze probeerden Andreas' geheimzinnige verhalen te ontraadselen en vroegen zich af: is het wel allemaal goud wat er zo blinkt?

ANDREAS: KNAP GECAMOUFLEERDE ONZIN?

DOOR HANS POLS

Is het noodzakelijk dat de lezer van een stripverhaal wordt begeleid door aan de beelden toegevoegde teksten? Ik weet het niet. Een zelfde soort vraag kunnen we stellen ten aanzien van romans: niet iedere roman heeft een logisch begin en een logisch einde. Ik kan nog verder gaan. Sommige literaire romans bestaan uit zich elkaar niet logisch opvolgende tekstgedeelten. (Zie bijvoorbeeld William Burroughs, Kathy Acker.) Is het dan nog wel een roman? Dit zijn zulke belangrijke vragen omdat ze direct te maken hebben met de relatie tussen de kunstenaar en zijn publiek. Stripmakers als Andreas en Schuiten stellen ons constant voor dergelijke problemen. Zij verkennen de grenzen van het medium stripverhaal en proberen er op die manier iets aan toe te voegen. Niet altijd leiden dergelijke experimenten ook tot een leesbaar verhaal (waarbij de vraag natuurlijk blijft of dat ook het doel van de auteur is). Dat wordt echter voldoende gecamoufleerd door het vaak virtuoze tekenwerk van de genoemde tekenaars. Voor de lezer door heeft dat hij eigenlijk te maken heeft met een knap gecamoufleerd stukje onzin heeft hij het boek al gekocht. Zal hij ooit de moed opbrengen om te erkennen dat het hem niet zozeer boven de pet gaat, maar dat het echt nergens op slaat. Problemen waar ook de recensent zich mee geconfronteerd ziet. Hij zal, evenals de gemiddelde lezer, tijd nodig hebben om een boek van prestigieuze, grafisch uiterst onderlegde auteurs naar waarde te schatten.

Blijkbaar is er belangstelling voor het soort albums waar ik op doel, want in nog geen half jaar tijd verschenen drie nieuwe titels van Andreas. Deze tekenaar, wiens eigenlijke naam Andreas Martens is, heeft les gehad aan de St. Lucas en de St. Gilles academies te Gent. Tot zijn klasgenoten hoorden Berthet, Cossu, Duveaux en Foerster. Met enkelen van hen werkt hij regelmatig samen. Zijn eerste strips verschenen omstreeks 1978 in (*A suivre*) en *Kuifje* (met Paape en Duchateau). Zelfstandig maakte hij voor Kuifje de serie *Rork*, waarvan de boekuitgaven zowel bij

ANDREAS: KNAP GECAMOUFLEERDE ONZIN?

de redactie als bij lezers van Stripschrift (1985) in de smaak vielen. Na publikatie van *De grot der herinnering* verdween Andreas wat uit het zicht van de Nederlandse lezers. Van de drie juist verschenen boeken zijn *Cyrrus* (1983) en *Cromwell Stone* (1982) al wat ouder. *Fantalia* is Andreas' meest recente werk. Dit laatste boek is tevens het minst toegankelijke van de drie. *Fantalia* is geen strip ... of toch wel. Het album bestaat uit een reeks van 24 paginagrote kleurenprenten op de rechterpagina's; links wordt in grijs en wit het woord Fantalia opgebouwd. *Fantalia* ziet er dus uit als een prentenboek zonder tekst. Daarbij kan ik nog opmerken dat het boek verscheen in een serie met soortgelijke boeken, waaronder Colman's *Radical Café*.

Het verhaal samenvatten is in dit geval niet eenvoudig, omdat ik er daarbij niet aan ontkom u direct mijn eigen interpretatie voor te schotelen. En eerlijk gezegd is die na herhaaldelijk 'lezen' ook nog niet al te duidelijk. Wat er dus in ieder geval overblijft zijn Andreas' schitterende tekeningen. In *Fantalia* heeft hij gewerkt met viltstift. Viltstift is voor de kunstenaar geen eenvoudig materiaal, maar het biedt tevens enorme mogelijkheden. Hier heeft Andreas naar mijn idee optimaal gebruik van gemaakt. Jack Staller kan wel inpakken!

Fantalia is dus in ieder geval een heel mooi plaatjesboek, maar verder... Wellicht dat Andreas zelf ons wat verder kan helpen, al is de kans groot dat hij slechts zal zeggen dat hij het zijn lezers niet gemakkelijk wil maken en ruimte open laat voor eigen interpretatie.

Eenvoudig maakt Andreas het de lezers van *Cyrrus* ook niet. Het verhaal begint wanneer er op de deur wordt geklopt. Cyrrus opent de deur: 'Dag. Ik ben je moeder.' 'Ach ja', antwoordt hij, 'ik weet het weer. Kom binnen mevrouw. Gaat u zitten.' Beide mensen nemen plaats aan een tafel waarop het patroon van een labyrint zichtbaar is. Pas veel later in het verhaal zien we dat Cyrrus de tafel koopt. Voor iedere plaats waar het verhaal zich afspeelt, heeft Andreas een kleur gekozen. Geel bij een archeologische vindplaats, groen in Cyrrus' huis en rood in de stad. Tenslotte zijn er zwart/witte gedeelten die zich in een andere tijd afspelen. Tijd lijkt ook het belangrijkste thema van dit verhaal te zijn. Ik zeg 'lijkt' want na drie keer lezen ben ik er nog niet in geslaagd een aanvaardbaar verhaal uit de door Andreas gegeven fragmenten samen te stellen. In een interview met Stripschrift vertelde Andreas dat hij zich beperkt voelde doordat het album 48 pagina's moest tellen. Een vervolg op *Cyrrus* verschijnt binnenkort in *Titanic* (*Nil*) en wellicht is het interessant om *Cyrrus* opnieuw te behandelen als Andreas de trilogie, waarvan *Cyrrus* het eerste en *Nil* het tweede deel is, afgemaakt heeft.)

Cromwell Stone is blijkens hetzelfde interview ook het eerste deel van een trilogie. Het verscheen eerder in een illegale uitgave en werd in een beperkte oplage (500 stuks) herdrukt door stichting ZetEl die eerder Bert van der Meij's *This land is my land* uitgaf. *Cromwell Stone* is één van de mooiste uitgaven die ik de laatste jaren heb vastgehouden. Lettering en vertaling zijn perfect. Het boek heeft een zeer groot formaat, waardoor de tekeningen echt tot hun recht komen. Andreas werkt in dit zwart/wit-verhaal zeer gedetailleerd, waardoor bij verkleining erg veel weg zou vallen. *Cromwell Stone* is het best leesbare album van de drie, en hoewel er vragen blijven na het lezen, is dat, in dit geval niet zo bezwaarlijk. Het laat zich namelijk vrij gemakkelijk van begin tot einde lezen. Andreas is een voortreffelijk tekenaar en het lijkt erop dat hij het maken van mooie tekeningen belangrijker vindt dan het vertellen van een verhaal, al ontkent hij dit zelf gedeeltelijk: 'in *Cyrrus* heb ik niet getekend om de tekeningen zelf, maar om een verhaal zo goed mogelijk te vertellen.' Wie echter Andreas' tekeningen en ingewikkelde verhaalstructuur weg denkt, houdt erg weinig over. De tekenaar baseert zich vooral op de horror-literatuur van onder anderen Lovecraft. Het heeft er alle schijn van dat Andreas een vrij onbenullig verhaal in goud papier verpakt. Maar zolang hij het op dezelfde knappe manier blijft doen als in *Fantalia, Cyrrus* en *Cromwell Stone* mag hij daar van mij wel even mee doorgaan.

H.P. Lovecraft, de Amerikaanse schrijver figureerde in een strip die Andreas maakte voor A suivre (uit Wordt vervolgd 1).

HET GRIEZELVERHAAL ALS LEGPUZZEL

DOOR
PIETER VAN OUDHEUSDEN

'Angst is de oudste en meest intense emotie die de mens kent.' Met dat citaat van de schrijver H.P. Lovecraft (1890-1937) opent het album *Cromwell Stone* van de Duitse stripmaker Andreas Martens. Hij kent het werk van Lovecraft goed, zoals bleek in een interview, en in *Cromwell Stone* is de invloed van de schrijver duidelijk te merken.
De meeste van Lovecrafts verhalen werden posthuum gepubliceerd. Op grond ervan werd (en wordt) hij door zijn adepten beschouwd als de belangrijkste horrorschrijver na Edgar Allan Poe. Niet iedereen was zo onder de indruk van Lovecrafts werk. De gevreesde Amerikaanse criticus Edmund Wilson vond dat het getuigde van 'slechte smaak en slechte kunst'. Hoewel Poe's literaire reputatie hier en daar al aardig beschimmeld dreigt te raken, hebben zijn beste verhalen moeiteloos de tijd en talloze pulpbewerkingen doorstaan.
W.F. Hermans schreef over de vergelijking tussen Lovecraft en Poe: 'Zijn proza is, in navolging van Poe, niet alleen ouderwets, maar ook overladen met bijvoeglijke naamwoorden. En dan op een veel minder elegante manier dan die van Poe. Diens novelle *A Cask of Amontillado* bewijst overigens dat Poe ook heel goed scherp, vlug en raak kon zijn en atmosfeer kon scheppen zonder in jammerklachten uit te barsten. Lovecraft daarentegen schrikt er zelden voor terug atmosfeer op te roepen met de laagste hulpmiddelen als het gebruik van zulke bijvoeglijke naamwoorden als ijzingwekkend, huiveringwekkend, afgrijselijk enzovoort.'
Lovecrafts werk is op z'n best vakkundige bangmakerij, en op z'n slechts belegen gruwel. In Poe's klassieke verhalen komt de horror bijna altijd van binnen uit, is ontstaan en bestaat vaak alleen in de overspannen geest van zijn hoofdpersoon. Het kwaad komt uit de mensen zelf en is ze niet, zoals bij Lovecraft, opgelegd door een boosaardige, voorwereldlijke kracht die hen van buiten af bedreigd.
Lovecrafts grootste bekendheid is gebaseerd op de zogenaamde *Cthulhu*-cyclus. Uitgangspunt daarvan is de veronderstelling dat voor de mensheid een ras van hyperintelligente, kwaadaardige reuzen op aarde heeft beheerst, dat door het beoefenen van zwarte magie zijn macht verspeeld heeft en naar de duisternis is verbannen. De 'Oude Goden' zijn niet dood, ze slapen in de ruimte of onder de zeebodem en wachten op het moment dat ze gewekt zullen worden.
In *Cromwell Stone* wordt niet letterlijk over Cthulhu gesproken, maar Andreas' verhaal is een echo van Lovecrafts ideeën over een voorwereldlijk, oppermachtig ras dat bezig is een greep naar de wereldheerschappij voor te bereiden. Overigens waren ook Lovecrafts ideeën op dit punt niet helemaal origineel en daar kwam hij ook voor uit. Aan het begin van het eerste Cthulhu-verhaal, *The Call of Cthulhu*, staat het volgende citaat van Algernon Blackwood: 'Het is denkbaar dat er van zulke grote machten of wezens nog enkele overlevenden zijn... overlevenden uit een enorm ver verleden toen... het bewustzijn zich misschien openbaarde in vormen die zich lang voor de opkomst van de mensheid terugtrokken... vormen waaraan slechts de poëzie en de legenden een vage herinnering bewaren en die zij goden, monsters of mythische wezens van allerlei soort noemden...'

Cromwell Stone gaat over een groep van dertien passagiers, die een muiterij op het schip 'Leviticus' waarop ze meereisden, over boord zijn gezet. Ze hebben het avontuur overleefd, maar van de 'Leviticus' heeft niemand meer iets vernomen. Om hun redding te vieren houden ze elk jaar een reünie, maar telkens blijkt één van het verdwenen te zijn. Op het moment dat het verhaal begint zijn er nog maar vier passagiers over, Cromwell Stone is een van hen. Hij is door Jack Farley, een van de andere reünisten, uitgenodigd te komen logeren en later samen naar de jaarlijkse bijeenkomst te gaan. Als hij echter in Loatham, het stadje waar Farley woont (een duidelijke verwijzing naar Lovecrafts legendarisch Arkham), aankomt blijkt Farley's huis al jarenlang leeg te staan en heeft niemand van hem gehoord. Cromwell Stone besluit zelf het huis te huren en dat wordt het begin van een reeks nachtmerrie-achtige gebeurtenissen. Als Stone tenslotte naar de plaats van de reünie weet te vluchten, vindt hij daar de oplossing voor de raadsels. Tijdens de verwarring rond de muiterij is er uit de bagage van een matroos een kistje gestolen. Dat bevatte de 'sleutel', een merkwaardige skulptuur van vormen die nog het meest aan verstrengelde zuurstokken doen denken. Deze sleutel is noodzakelijk voor het herstel van de macht van de Oüden die nu op zoek zijn naar de dief.

Veel stripmakers leggen er de nadruk op, dat ze in de eerste plaats vertellers zijn. Het gaat ze érom een groot publiek met een verhaal te boeien en daarbij zijn de tekeningen niet meer dan een hulpmiddel. Van Andreas kan ik me een dergelijke bewering moeilijk voorstellen. Hij tekent virtuoos en met overgave zijn pagina's vol. Zijn verhalen zijn mede door hun fragmentarische opbouw eerder knappe grafische constructies dan boeiende vertellingen. Dat geldt voor *Cromwell Stone* en in nog sterkere mate voor het ongeveer tegelijkertijd verschenen album *Cyrrus*. Door aandachtig lezen en met passen en meten moet je als lezer de verhalen reconstrueren tot een chronologisch en begrijpelijk geheel. Het lijkt op het maken van een legpuzzel, waarbij je voortdurend stukjes met elkaar moet vergelijken om te zien of ze aan elkaar passen totdat je moeizaam ontdekt wat de voorstelling van de puzzel is. De afbeelding die zo ontstaat, doet wat denken aan de prenten van M.C. Escher: knap geconstrueerde beelden vol zorgvuldig uitgewerkte paradoxen, situaties die tegelijk logisch lijken en regelrecht tegen diezelfde logica ingaan. En net als bij Escher spelen mensen in dat virtuoze spel van grafische vormen nauwelijks een rol. In Eschers prenten zijn de menselijke figuren verbazend onhandig getekend, proppe-

HET GRIEZELVERHAAL ALS LEGPUZZEL

rig en beschamend slecht zelfs naast zoveel technische perfectie.
De geëxalteerde figuren in Andreas' verhalen, Cromwell Stone en de archeoloog Cyrrus Foxe, zijn geen karakters en zelfs nauwelijks types. Ze lijken maar één emotie te kennen, namelijk hevig kwellende angst. Ook in dat opzicht sluiten Andreas' verhalen aan bij Lovecrafts werk. In diens verhalen is het de enige functie van de hoofdpersonen om angstgevoelens op de lezers over te dragen. En die angst wordt hem dan ook met mokerslagen ingehamerd.

De verhalen van Andreas spelen zich af in een schemergebied waar droom en werkelijkheid onmerkbaar in elkaar zijn overgegaan. Andreas maakt ruim gebruik van de klassieke attributen van het griezelverhaal: achtervolgingen van onschuldige slachtoffers, geheime genootschappen, samenzweringen, spookhuizen, sleutels voor gruwelijke geheimen en 'liederlijke, godslasterlijke wezens' om Lovecrafts jargon te gebruiken. Het zijn echter attributen die op zichzelf blijven staan en binnen het grote geheel van een verhaal nauwelijks functioneren. In de albums van Andreas ontbreekt een verband dat de op zichzelf huiverende, huiveringwekkende details van zijn verhaal versterkt en ze een absurde, maar gruwelijke logica verleent. Want wie het raadsel tenslotte heeft ontsloten, voelt toch een lichte teleurstelling over de weinig opzienbarende, laat staan angstaanjagende verhalen die Andreas te vertellen heeft. Je vraagt je na het lezen tenslotte af of het al die moeite van het oplossen waard geweest is. En ik moet toegeven dat ik in *Fantalia*, een prestigieus prentenboek vol wazige symboliek, ook na herhaalde studie geen begrijpelijk verhaal heb kunnen ontdekken.
Andreas' kwaliteiten als schrijver en als tekenaar zijn ongelijk verdeeld. Als tekenaar vertoont hij een verbluffende inventiviteit en een haast volkomen technische perfectie. Aan elk plaatje is de grootste zorg besteed en de overdadige detaillering ervan dwingt tot langzaam lezen. De gebeurtenissen die hij vertelt, lijken ondergeschikt te blijven aan de manier waarop ze in beeld gebracht zijn. Met overdonderende découpages en extreme beeldhoeken weet Andreas de visuele spanning van zijn verhalen tot een hoogtepunt op te voeren. Als tekstschrijver maakt Andreas een minder overtuigende indruk. De horror is tweedehands en de ingewikkelde constructie van de verhalen lijkt het gebrek aan inhoud ervan te moeten verhullen. Het loont de moeite het werk van Andreas te vergelijken met dat van Dick Matena. Allebei stellen ze als schrijver en als tekenaar hoge eisen aan hun lezers. Hun boeken maken, zeker bij eerste lezing, een raadselachtige indruk. Andreas werkt in de traditie van Lovecraft, Matena eerder in de traditie van Edgar Allan Poe, naar wie hij in zijn album *Mythen* nadrukkelijk verwijst (zie Stripschrift 208). Ook bij Matena komt de gruwel van binnen uit. Het thema van zijn belangrijkste albums, *De prediker* bijvoorbeeld, is het angeboren Kwaad, dat in Matena's visie het menselijk handelen lijkt te bepalen. Matena's album, die zelfs de meest ruimdenkende lezers schokten, worden bij het ontraadselen steeds beklemmender en huiveringwekkender. Wie het werk van Andreas leest, waant zich op een vochtige zolder met half begrepen boeken vol geheimzinnige illustraties. Wie aan een album van Matena begint, opent een zwavelput.

Andreas' albums – en die kritiek gaat ook op voor het werk van bijvoorbeeld zijn Waalse collega Schuiten – bevatten nauwelijks karakters, eigenlijk ook weinig verhaal. Ze zijn voornamelijk buitenkant, façade.
Maar ik moet toegeven: het is een schitterende, oogverblindend mooie façade.

FANTALIA
ANDREAS
ARBORIS / MAGIC STRIP 1987
PRIJS ƒ 31,50 (49 PAGINA'S, KLEUR)

CYRRUS
ANDREAS
ARBORIS 1987
PRIJS ƒ 21,90 (48 PAGINA'S, KLEUR)

CROMWELL STONE
ANDREAS
STICHTING ZETEL 1987 (?)
PRIJS ƒ 55,– (48 PAGINA'S, ZWART/WIT)

BIG RAG:

RIGOR MORTIS

DOOR OSWAL

In 1985 verscheen het album *Buenos Aires* van de Spaanse tekenaar Oswal in de Serie Modern van uitgeverij Arboris. Het is een keihard gangsterverhaal vol zwaar geweld en lichte vrouwen. Oswal tekent in een prachtige, grafische stijl. Dat blijkt ook in het verhaal dat we op de volgende pagina's van Stripschrift afdrukken. De tekst voor het verhaal werd geschreven door Carlos Albiac en het verscheen in het 61e nummer van het Spaanse tijdschrift Cimoc (1986). Het is niet eerder in het Nederlands gepubliceerd.

Over de tekenaar hebben we geen verdere gegevens kunnen achterhalen. We weten alleen dat *Buenos Aires* de allereerste boekuitgave van Oswals werk is. Ook in Spanje zelf waren er nog geen albums van zijn werk verschenen.

'Rigor Mortis' werd voor Stripschrift vertaald door P.A.M. de Beer en geletterd door Ton Persoon.

VERTALING: P.A.M DE BEER LETTERING: TON PERSOON

EN NOU ZIT IK NOG ZONDER BENZINE!!
EINDELIJK EEN BENZINE-POMP...
IS HIER IEMAND?
TRAP
BOEM
GELD!
OF HEB IK HET VERKEERD GEZIEN?

CRAC
CRAAC
CRAC
FLANC
!?
Prrr...

MOOI... WE GAAN ER OP VOORUIT... DEZE IS TENMINSTE NIET DOOD! HÉ JIJ, WAKKER WORDEN!
ALS JE BENZINE WILT... VRAAG DIE DAN AAN OUWE JOE
HIK!
HIC
HIC
AU! GODVER...!
HIJ IS DE BAAS VAN DEZE GORE TENT...
HIK
MAAR... WACHT EENS... WAT DOET DIE SCHOFT VAN EEN JOE IN EEN KIST?
IK DENK DAT JIJ ME DAT WEL KAN VERTELLEN...!
ALS HIJ AL HIER WAS TOEN IK AANKWAM HAD IK HEM SLECHT KUNNEN ZIEN - NIET? WEET JE... HIK... DE STORM HEEFT HET TANKSTATION EN DE HELE STREEK IN HET DONKER GEZET...
JIJ HEBT HET LIJK DUS NIET GEZIEN, MAAR DE FLES WEL.
IK BEN ER OVER GESTRUIKELD... EN NOU... STEEK NOG EENS EEN LUCIFER AAN... IK WIL ZIEN WAT DIE OUWE IN ZIJN HAND HEEFT... DAT LEEK ME HIK GEEN KRUISBEELD...
HET IS GELD...
KAAboo
BRUUH
STEEK HEM NOU IN EEN KEER GOED AAN...! IK WIL DAT...
Prrt
HIHIHAHAH...!
HIK GELD ZIEN (KIJK EENS)
HET IS EEN VROUW DIE GILT! KOM MEE...

HET IS PLURABELLA HET NICHTJE VAN OUWE JOE!
HELP ME!
M'N OOM JOE HOUDT ME GEVANGEN...
D-DOOD?
ER KOMT EEN AUTO AAN...
ZÍJ ZIJN HET!
WAAROM RICHT JE OP MIJ, MIJN DOCHTER? IK BEN PASTOOR MORRIS...
!
NOOIT ZAL DAT AFSCHUWLUKE TAFEREEL DAT IK HIER VANMIDDAG ZAG UIT MIJN HERINNERING VERDWIJNEN... JOE WAS BLEEK EN BEEFDE ZODAT IK HEM VROEG...
JOE...! IS ER WAT MET JE? JOE?
IK HEB 2000 DOLLAR, M'N MOOIE TAHITIAANSE MEIDEN! KUS ME! LAAT ME VERGETEN DAT IK EEN ZOON BEN VAN... VAN...
JOE!
GODVER...!
JOEPIE! TAHITI...! TAHITI...!
45

HET LAATSTE WOORD DAT DE ONGELUKKIGE SPRAK WAS EEN WOORD DAT IK NIET KAN HERHALEN... LATER BEN IK ZO BRUTAAL GEWEEST EEN DOODSKIST TE BESTELLEN EN DAAR HEB IK HET STOFFELIJK OVERSCHOT IN NEERGELEGD
TENSLOTTE BEN IK DOKTER SILENIUS GAAN HALEN - HIJ ZAL ONS VERTELLEN WAT DE DOODSOORZAAK IS GEWEEST
HART-STILSTAND
GOED-LATEN WE NU VOOR ZIJN ZIEL BIDDEN...
MOGE ZIJN VERVLOEKTE ZIEL IN DE HEL WEGROTTEN!
DIE DRONKELAP VAN EEN OOM HEEFT ME VOOR 2000 DOLLAR VERKOCHT AAN BUZ PROFASI, DIE ELK MOMENT HIER KAN ZIJN EN ME ZAL VERMOORDEN ZODAT IK NIET ZAL PRATEN
PROFASI...?
JE ZEI PROFASI!
MAAR IK ZAL PRATEN... IK ZAL DE POLITIE ZEGGEN DAT IK PROFASI HEB ZIEN DODEN VOOR GELD...
IK GA!
WACHT OP MIJ, DOKTER!
WAT DOEN WIJ VERDOMME NOG IN DIT STINKNEST? ... LATEN WIJ OOK VLUCHTEN!
HET IS AL TE LAAT...
HÉ OUWE JOE! WE KOMEN JE NICHTJE HALEN!

KIJK... JOE HEEFT HET LICHT UITGE-DAAN...
ER IS IETS VREEMDS GAANDE BINNEN - GA EENS KIJKEN, MAC
BEN JE DAAR JOE!?
AAH...!
JOE HEEFT MAC NEER-GEKNALD...!
VERVLOEKTE VERRADER!
BANG
BANG
BANG
HÉ, JIJ DAAR HIER HEB JE EEN GEWEER... GEBRUIK HET
IK...?
IK HEB NOG NOOIT EEN WAPEN GEBRUIKT, BIG!
HET IS EVEN MAKKELIJK ALS HALLO ZEGGEN
47
IK ZEG LIEVER TOT ZIENS!

NEE...!!
BAM BAM
BAM BAM
HIER KOMEN WE NIET UIT, BIG...
GEEF ME JE HAND, PLURABELLA.
WAS DIE... GEMEEND, BIG?
IK WEET NIET WAAR JE HET OVER HEBT...
OVER JE KUS
LATEN WE VOOR EENS EN ALTIJD EEN EIND AAN DEZE VERROTTE ZAAK MAKEN, JONGENS!
48
WE MOETEN ZIEN DOOR HET KELDER-RAAMPJE TE ONT-SNAPPEN, BIG
MOMENT - IK KWAM HIER VOOR BENZINE EN IK VERTREK NIET ZONDER
GASOLINE
Shell

EN JIJ GAAT NIET WEG ZONDER JE ERFENIS...
LAAT TOCH LIGGEN! DAT GELD STINKT!
HANG NOU NIET DE NON UIT-HET ENIGE STINKENDE AAN GELD IS...
CRAC
...HET NIET TE HEBBEN!
BIG!
DE BENZINE GAAT ONTPLOFFEN!!
HIJ LAAT HET NIET LOS...
ZIJN VINGERS ZIJN VERSTIJFD DOOR RIGOR MORTIS
49
BIG...!!
ALLES GOED MET JE?
JA, MAAR LATEN WE HIER WEGGAAN

BROEM!
PASOP!
IK HEB EEN BUITENSPORIG MOOIE OCHTEND DIE ME ZEGT DAT IK LEEF
EN WAT NOG MEER?
EEN TROMPET, OM BEROEMD TE WORDEN
EN WAT NOG MEER?
EN IK HEB JOU; JIJ BENT ALS EEN LIED DAT IK NOG NIET GESCHREVEN HEB...
FIN

HET BEGON OP EEN SCHUTTING

DOOR KOOS SCHULTE

Op de terugweg van de Strip-3-daagse naar het Noorden bezocht ik het mooie kleine kerkje van Spaarnwoude, waar op dat moment een overzichtstentoonstelling van *Nico van Dam* te bezichtigen was. Bij het zien van zo veel illustratie- en stripwerk kwamen er vele herinneringen bij me boven. De prachtige 'stedenplaten' kwamen me zo bekend voor, alsof het gisteren was dat ik ze op de Panorama's mocht bewonderen. En ook de strip *Woep en Wap* , die jarenlang achterop het nu vergeten damesblad Rosita stond, deed me terugverlangen naar weleer..... Zo'n dertig jaar terug in de tijd! Om nog meer aan de weet te komen over deze illustrator/striptekenaar bezocht ik hem in zijn gezellige huis in Haarlem voor een interview.

HET BEGON OP EEN SCHUTTING

Kun je iets vertellen over je jeugd?
Ik ben in 1923 in Nijmegen geboren. Toen ik vijf jaar was, verhuisde ik naar Haarlem. Als kind tekende ik al graag, maar het 'echte' tekenen heb ik geleerd van een buurjongetje, die me leerde tekenen op schuttingen. Als kind had ik niet de wens later tekenaar te worden.
Wat las je destijds graag?
Iedere week kwam de petroleumboer langs met **Pijpje Drop**. Daar was ik weg van. Verder las ik in het Haarlems Dagblad de avonturen van **Thijs IJs**. Toen ik ouder was, kreeg ik van familie uit Amerika van tijd tot tijd de zogenaamde 'weekly's'. Dat waren de grote stripbijlagen van de Amerikaanse kranten. Later ben ik vele van die verhalen wel tegengekomen in De Humorist en later in de Sjors. Nu was het niet zo dat ik alleen maar strips las, wat sommige andere (strip-)tekenaars wel deden.
Als jongeman heb je de oorlog meegemaakt. Heeft die nog invloed gehad op je carrière?
Uiteindelijk wel. Het was mijn bedoeling om leraar tekenen te worden op een middelbare school. Dat is niet doorgegaan. Wel was ik geslaagd voor het toelatingsexamen voor opleiding tekenleraren aan de Rijksnormaalschool in Amsterdam, maar een maand na het examen werd mijn Ausweiss afgenomen. Ik moest naar Duitsland. Na listig gemanoeuvreer was ik na drie dagen terug in Nederland. Met veel geluk kon ik op de M.T.S. een jaar bouwkunde studeren. Het laatste jaar voor het einde van de oorlog moest ik onderduiken.
Na de oorlog heb ik enkele knapen ontmoet, die bij de Toonder-tekenfilmstudio hadden gewerkt. Uiteindelijk zijn we toen met drie man een reclamebureau begonnen. ('Tachy'– snel!) Door middel van reclame wilden wij (reclame-)tekenfilms financieren. Toen wij echter ons eerste reclamefilmpje voor een Zweedse bank af hadden werden de deviezen ingetrokken, zodat alle tijd en moeite eigenlijk voor niets geweest was. Nadat één van ons drieën voor zijn nummer naar Indonesië moest, hebben we de studio ontbonden. Ik ben toen een poosje voor mezelf gaan werken, totdat ik in 1947 de mogelijkheid kreeg om bij de uitgeverij en drukkerij De Spaarnestad te komen, waar op dat moment mensen gevraagd werden en ik werd aangesteld als tekenaar in vaste dienst, hoewel het niet mijn bedoeling was mijn hele leven daar te blijven! Ik zag wel dat er allerlei mogelijkheden waren. We hadden een grote creatieve inbreng. Vaak leek het erop of je voor jezelf werkte. In deze tijd is het dat ik Bert Bus heb leren kennen, die enkele maanden eerder op De Spaarnestad was aangenomen en steeds mijn beste vriend gebleven is.
Waaruit bestonden je activiteiten?
Er was een groot scala aan werk. Zo maakte ik bijvoorbeeld illustraties in verschillende technieken, zowel technisch, informatief en illustratief voor allerlei weekbladen, als: Libelle, Beatrijs, Panorama, Okki, Taptoe, Reflex en De Rebellenclub. Ook heb ik in die tijd ontzettend veel boekomslagen gemaakt voor de Kennemeren Saffier-reeks. (Boeken, die nog steeds overal circuleren!)
Had je in die 'beginjaren' een vaste adviseur?
Niemand heeft mij begeleid. Als je een tekening ging maken, overlegde je dat eerst

HET BEGON OP EEN SCHUTTING

met de redactie en lay-out. Voorbeeld: een reisverslag van de destijds bekende Van Egeraat moest worden geïllustreerd. Aan mij werd dan gevraagd er tekeningen, routekaartjes en dergelijke aan toe te voegen. Ik was er vrij in het naar eigen idee te illustreren.

Tekenaars kwamen vroeger vrij jong aan het werk. Bert Bus was 16 jaar oud en Harry Balm zelfs 15 jaar. Kon dat destijds zomaar?

Ja. Misschien heeft dat nog te maken met het stelsel van leerlingenopleiding. Tegenwoordig is dat ondenkbaar, omdat iedereen die nu van school komt, verwacht dat hij meteen goed wordt betaald. Diegenen die vroeger aan de slag gingen, verwachtten nooit veel; hadden ook niet veel te verwachten, omdat je onderaan de ladder begon. Dan moest je er voor zorgen dat je je goed opwerkte.

Door wie ben je beïnvloed?

In het algemeen door Norman Rockwell. Op stripgebied: Stan Drake. Verder hebben de schoolplaten van Isings mij ook nooit losgelaten en de illustraties van Braakensiek bij de Vaderlandse geschiedenis van Louwerse. Misschien heeft dat ook te maken met mijn voorliefde voor geschiedenis, vooral de kunst- en cultuurgeschiedenis, waar ik me nog steeds mee bezig houd.

Het begin van je stripcarrière. Je bent begonnen in De Rebellenclub aan *Vonkje de vrolijke vrijbuiter*.

Eigenlijk is dit min of meer een misverstand. Ik heb wel aan Vonkje en later aan Daro de Durfal gewerkt, maar het waren in feite geen eigen strips. Het waren van oorsprong Engelse strips, waar ik dan grote gedeelten bij getekend heb, omdat de series niet compleet waren. Of het begin of het einde ontbrak en dan tekende ik dat erbij. Het was leuk om te horen dat men geen verschil zag.

Je meest bekende strip is die van *Woep en Wap*...

In 1960 besloot men een nieuw blad uit te geven, Rosita, een luchtig dames-weekblad naast de al jaren verschijnende Libelle en Beatrijs, afgestemd op het jonge gezin.

Nu waren Bert Bus en ik ooit eens getroffen door een kabouterstrip in één of ander weekblad. Dat sprookjesachtige sprak ons beiden zo aan, dat we besloten ook een kabouterstrip te gaan maken. Dat werd Woep en Wap. Bert wilde de teksten wel verzorgen en ik zou de strip gaan tekenen. Oorspronkelijk hadden we Woep en Wap niet gemaakt voor Rosita, maar voor Libelle, maar omdat Libelle destijds juist met een nieuwe strip gestart was, hebben we Woep en Wap aan de kant gelegd. We hadden drie pagina's gemaakt als 'proef'. Rosita wilde in haar pakket graag een jeugdpagina achterop hebben. De hoofdredacteur vroeg Bert en mij toen naar onze stripplannen en al gauw was hij erg enthousiast. We hebben toen toegezegd 20 pagina's te zullen maken, dat wil zeggen 20 wekelijkse afleveringen. Daarna zouden we wel weer iets nieuws verzinnen. Toen we na het eerste verhaal er eigenlijk mee wilden stoppen vanwege het vele werk dat we hadden, kregen we te horen dat er mee door móesten gaan. De strip hoorde bij het blad en had veel succes. Tot 1968 heeft Woep en Wap achterop gestaan. Toen dan ook dat jaar de laatste Rosita verscheen, hadden we ergeen 20, maar 392 afleveringen gemaakt!

Hoe lang deed je over één pagina *Woep en Wap*?

Ooit heb ik kans gezien een pagina in anderhalve dag te maken met tekst en al, maar meestal deed ik er twee dagen over. Er zat niet zo'n klein beetje tekst in; we zorgden voor een goed volledig verhaal en het waren beslist niet alleen kreten zoals *oe* of *pang*. Meestal schreef ik er zelf de teksten in en als dat niet lukte werd, de tekst verzorgd door de zetterij, die de

HET BEGON OP EEN SCHUTTING

tekst in een zelfde soort lettertype verzorgde.

Waren de twee kabouters populair bij de jeugd?

Dat zeker. Onder groot en klein was de strip erg populair. Veel mensen kenden de strip. Achteraf heeft het ons wel eens gespeten dat de strip niet in de Libelle is verschenen, omdat dat blad een veel grotere oplaag had.

Waarom zijn er nooit boekuitgaven verschenen van *Woep en Wap*

Dat weten we zelf ook niet. Het lezerspu-

DE VIER ROVERS WISTEN NIET DAT WOEP EN WAP NIET KONDEN REMMEN TOEN ZE HEN BIJ HET RAVIJN WILDEN TEGENHOUDEN...
AI! WE HAALDEN DE OVERKANT OP HET NIPPERTJE!
BWAEFF!
HO
271
WAAROM WILDEN DIE MANNEN DAT WIJ STOPTEN?
POEH! DAT IS DUIDELIJK! DE BRUG OVER DE KLOOF WAS INGESTORT! IK DENK NIET DAT ZE HET LOLLIG VONDEN DAT WIJ HEN DE KLOOF IN KEGELDEN!
PFF! WE STAAN STIL! NU MOETEN WE DE REMMEN PROBEREN TE MAKEN!
ZOU HET NIET BETER ZIJN ALS WE EERST DIE MANNEN GINGEN HELPEN, DIE IN DE KLOOF ZIJN GEVALLEN?
POTPRUTTELDEKLAPBAND! KIJK DIE FIGUREN EENS HANGEN!
HEE DAAR! HAAL ONS VLUG NAAR BOVEN, ANDERS...
AI! DIE BRUTALE VLERKEN DREIGEN MET WAPENGEWELD!
LATEN WE ER VANDOOR GAAN. HET ZIJN VAST ROVERS! ZE HANGEN DAAR GOED!
KNAL!
INTUSSEN...
DIE SNAAKJES WETEN NIET DAT IK AAN DE RAND VAN HET RAVIJN BEN BLIJVEN HANGEN. HAHA! ZE ZULLEN OP HUN NEUS KIJKEN!
VREEMD! IK HERINNER ME INEENS DAT ER VIER MANNEN WAREN. WE HEBBEN ER MAAR DRIE IN HET RAVIJN GEZIEN! WAAR ZOU DE ANDER GEBLEVEN ZIJN?
EVEN LATER...
DÀÀÀG, HEREN! JULLIE HADDEN NIET OP ROVER BRAMMETJE GEREKEND! IK GA ER VANDOOR OP JULLIE PRACHTIGE MOTOR! AJUUS!
MAAR... HALT, SCHURK!
DE ROVER HEEFT ONZE MOTOR GESTOLEN, WAP! KIJK EENS HOE HARD HIJ RIJDT!
JA! MAAR HIJ WEET NIET DAT DE REMMEN NIET WERKEN! HOE ZAL DAT AFLOPEN?
'T GAAT VERDER...

HET BEGON OP EEN SCHUTTING

bliek was vrij jong. Kinderen, die de strip onder ogen kregen, waren jonge kinderen, die vaak nog voorgelezen moesten worden. Een andere reden zou kunnen zijn, dat de verhalen niet zouden passen in de uitgavenreeks van Sjors; het verhaal heeft noch bij Sjors, noch bij de Tina behoord. De strip stond wat dat betreft helemaal apart!

Heb je veel ontwerpen gemaakt voor je met deze strip startte?

Eigenlijk niet. We wilden niet de 'gestroomlijnde' kabouter maken, zoals Toonder of Disney die maakten, met het ronde neusje, de ronde handjes en slofjes of het 'Disney-mondje'. We hebben geprobeerd een beetje originele figuurtjes te maken.

In de zestiger jaren heb je het toch ook druk gehad met het werk voor Panorama...

In 1960 ben ik tevens begonnen met het maken van voorplaten voor de Panorama. Die covers maakte ik naar eigen concept. Het waren vaak platen waarin actuele of grappige onderwerpen verwerkt waren. Voor 1960 had ik al veel Amerikaanse voorplaten bijgewerkt of aangepast aan de Nederlandse situatie, maar zelf een idee uitwerken is natuurlijk veel leuker...

Op een gegeven ogenblik ben je begonnen aan de zogenaamde 'stedenplaten' voorop de Panorama...

Traditiegetrouw had de Panorama altijd de één of andere grappige plaat op de voorpagina. Het leek mij nu leuk een grappige gebeurtenis in het klein te verwerken in een stedenplaat. Zo ben ik praktisch in iedere bekende stad van ons land geweest, eerst in de hoofdsteden en vervolgens nog in een aantal andere plaatsen. De grap bestond er voor mij zelf ook uit om zo'n

standpunt te vinden waar de doorsnee stedeling nauwelijks of nooit kwam. Vanuit een kraan of vanuit een kerktoren had ik dan vaak het mooiste 'panoramische' overzicht. Soms moest ik inderdaad halsbrekende toeren uithalen met mijn camera en tekenbenodigdheden. Na zo'n 35 platen ben ik ermee gestopt.

Daarna ging je 'hardere' cartoons maken voor de achterkant van Panorama...

Ja, het waren ietwat surrealistische platen, mede ontstaan doordat de getekende covers verdrongen werden door foto's. Ook in het buitenland was de trend om foto's op de covers van de tijdschriften te plaatsen. Op een gegeven moment verdween ook de cartoon van de achterkant, omdat er reclame voor in de plaats kwam.

In 1971 kwam er een voorlopig einde aan mijn tekenloopbaan. Ik kwam terecht bij de jeugduitgeverij en startte met Joop Piets de eindredactie van verschillende jeugdbladen, zoals Sjors, Pep, Donald Duck, Disneyland en Kijk. Dit alles kwam voort uit de fusie tussen De Spaarnestad en de Geïllustreerde Pers, waaruit Oberon B.V. geboren is. Na anderhalf jaar veranderden de inzichten weer. Iedere redactie ging een eigen unit vormen. De eindredactie werd ontbonden en ik werd weer illustrator.

In 1973 ging je weer strips tekenen...

Op dat moment wilde men voor Tina een nieuwe strip starten en zo kon ik mijn 'oude' werk, het tekenen, weer hervatten. Patty Klein kwam met het idee een strip op te zetten over het dochtertje van een binnenvaartschipper. Dat werd **Vera van de Risico**. In totaal zijn er 5 verhalen van verschenen. Ik heb steeds geprobeerd in deze strip locaties te tekenen, die je als schipper ook ontmoet: de beurs, onze grote rivieren, maar ook de waterpolitie enzovoort. Ik vond het leuk om iets te tekenen wat de kinderen herkenden, net zoals

KOM MEE, EEN BINDJE WANDELEN! WE KUNNEN STRAKS NOG GEZOEG ZITTEN IN DE BUS.
TOCH SNAP IK HET NIET! EERST WAS GERARD NIET BIJ ME WEG TE SLAAN EN NU...

HET BEGON OP EEN SCHUTTING

bij de stedenplaten het geval was.
Na **Vera** ben ik in 1977 een eigen strip begonnen, eveneens voor Tina: **Sandra en de Gudrunsage**. Ik ben eigenlijk op het idee gekomen, omdat ik op de radio muziek hoorde van Irolt (een in het Fries zingende pop-folk-groep), die een elpee heeft gemaakt waarin ze die sage bezongen. Ik heb me toen grondig gedocumenteerd en de sage heb ik verwerkt in het verhaal over een meisje uit de tegenwoordige tijd, Sandra, die door middel van een amulet terug gaat naar het verleden. Ik weet niet of het verhaal goed is aangeslagen bij de lezeressen. Verhalen, die zich afspelen in het verleden, blijken lang niet altijd aan te slaan. Hierna heb ik nog een tweede Sandra-verhaal opgezet, wat ik in het heden heb laten spelen met als decoratieve achtergrond Amersfoort. Deze strip is nooit uitgekomen, hoewel hij getekend, geïnkt en ook nog eens ingekleurd was. Dit 44-pagina-verhaal ligt bij Oberon nog steeds op publicatie te wachten. Waarom het verhaal nog niet is gepubliceerd, blijft voor mij een raadsel!

Je werk voor de Tina was eigenlijk het laatste wat je op stripgebied hebt gemaakt...
Inderdaad. Na de Sandra-verhalen heb ik nog één verhaal van Vera gemaakt, het vijfde, met tekst van Conny Möricke. Eerlijk gezegd hield ik na dit verhaal het striptekenen wel voor gezien! Ik ben toen voor het blad Kijk veel platen gaan maken, historische, en portretten van illustere figuren. Ook voor de Eppo ben ik covers gaan maken en daaruit kwamen weer de omslagen voort voor de albums **Flash Gordon** en **Trigië.**

DE WAGEN STAAT VOOR, CHEF!
KOM, DAME, BIJ HET KASTEEL ZAL HET VAST WEL BETER GAAN
KARREN, LOUIE!
INTUSSEN...
WAAR ZOU SANDRA TOCH BLIJVEN ? IK STA HIER NOU AL 'N KWARTIER ! DAAR KOMT IEMAND AAN . VAST EEN LERAAR .
MENEER, KUNT U MIJ ZEGGEN OF SANDRA AL WEG IS ?
AL MEER DAN 'N UUR HET LAATSTE LEGUUR IS VERVALLEN
DAN IS ZE NATUURLIJK AL IN HET MUSEUM
NEE, HIER IS ZE NIET GEWEEST, FRANK.
ZE VOND HET HEEL VERVELEND DAT ZE HAAR AMULET KWIJT WAS.
JA ... JAMMER DAT HAAR EXPERIMENT NIET DOOR KAN GAAN TOCH GELOOF IK DAT ZE 'T VAST EN ZEKER TERUGKRIJGT.
IK GA NOG MAAR EENS KIJKEN OF ZE BIJ DE SCHOOL STAAT TE WACHTEN VADER.
MAAR DAAR IS SANDRA OOK NIET
HIER RECHTDAAR, LOUIE!
STOP! ZET DE WAGEN MAAR HIER WEER!
29

HET BEGON OP EEN SCHUTTING

Pas vrij laat ben je je gaan bezighouden met science fiction...

Al voor de oorlog hield ik van science fiction-films. Ik heb alleen nooit de bedoeling gehad zelf hierin door te gaan, maar toen de s.f. zo in de belangstelling kwam te staan, vond ik het leuk om in die geest platen te maken. Zo ben ik in 1978 nog een tijdje bezig geweest voor het blad Essef.

In 1983 heb je, na bijna 36 jaar in vaste dienst geweest te zijn, een punt achter je loopbaan gezet. Zou je ooit weer aan een strip willen werken?

Soms loop ik met het idee om weer eens iets op stripgebied te gaan doen. Ik denk bijvoorbeeld aan het opnieuw gaan tekenen van Woep en Wap of het opnieuw bewerken en inkleuren hiervan.

Hoe breng je momenteel je vrije tijd door?

Momenteel aquarelleer en schilder ik en ben met mijn vrouw en Bert Bus lid van een archeologische werkgroep in Velsen. De opgravingen waar we nog steeds mee bezig zijn, zijn o zo interessant. Zo je weet, heeft Bert het een en ander verwerkt in Malorix. We onderzoeken de plaats waar de Romeinen in het begin van onze jaartelling een castellum hebben gehad. Onze groep heeft een klein museum, waar mijn vrouw en ik op verzoek klassen met kinderen rondleiden om over de opgravingen en vondsten te vertellen. Nu zijn we op zoek naar de fundamenten van een hofstede uit de 17e eeuw, waarvoor onder andere veel onderzoek in archieven en tekenwerk nodig is. Je ziet, geen tijd voor verveling, tijd te kort en plannen genoeg!

NU GEEN GEINTJES MEER! WAAR HEB JE DIE ZAK MET ANTIEK GELATEN?
ZEG IK NIET.
LAAT MAAR, JOOP! IK HEB 'M AL!
WAT? HOE KAN DAT NOU?!
UITSTEKEND LOUIS! GOED WERK!
IN DE SLOOT GEVONDEN. KWESTIE VAN KOPPIE-KOPPIE GEBRUIKEN!
EVEN KIJKEN WAT ER ALLEMAAL IN ZIT.
LAAT ZITTEN, MAN... DAAR HEBBEN WE NU GEEN TIJD VOOR.
OH! MIJN AMULET!
IK MOET MIJN AMULET TERUG HEBBEN!
GEEN TIJD KOM MEE, LOUIS NAAR DE AUTO!
NU WE DE SPULLEN HEBBEN, KUNNEN WE HAAR BETER LATEN LOPEN, JOOP?
DAN HEB JE BINNEN EEN UUR DE POLITIE ACHTER JE BROEK!
FRANK HEEFT SANDRA OVERAL AL GEZOCHT.
MISSCHIEN IS ZE NAAR HET PAKHUIS VAN DIE TWEE KERELS GEGAAN. LAAT IK MAAR NOG MAAR 'NS GAAN KIJKEN.
DE DEUR IS OP SLOT. DE HEREN ZIJN ER NIET. MISSCHIEN IS SAN TOCH NAAR HUIS GEGAAN...
37

DIT IS MIJN EERSTE ECHTE STRIP

EVERT GERADTS OVER DE 'ALSJEMAAR BEKEND' BAND:

DOOR BALDI DEKKER JR. EN ARCO VAN OS

Voor een striptekenaar is de opleiding die de 44-jarige Evert Geradts heeft gevolgd niet de meest voor de hand liggende. In 1961 slaagde hij voor het HBS-b eindexamen en begon hij aan een studie wis- en natuurkunde aan de universiteit van Leiden. De studie wilde niet erg vlotten en na enkele maanden besloot hij er een punt achter te zetten en eerst zijn militaire dienst te vervullen. Na in 1964 te zijn afgezwaaid nam Geradts een baan als laboratoriumassistent bij TNO. De bêta-kant bleef hem boeien en in de avonduren wierp hij zich op de studie MO natuur- en scheikunde. Na een succesvolle afsluiting van deze studie verliet hij TNO om onderwijzer op een huishoudschool te worden, iets dat hij twee jaar vol hield. Zijn volgende baan was computerprogrammeur, eerst bijna een jaar bij Olivetti en vanaf 1969 bij Rijkswaterstaat.

De stripcarrière van Evert Geradts begon op relatief late leeftijd. In 1968 werd zijn eerste strip, *De Diertjes*, geplaatst in het het nogal alternatieve blad *Hitweek*. Na *De Diertjes* volgden andere series, zoals *Moe Koe* en *Jan Zeiloor*. In 1971 zette Geradts een eigen tijdschrift op dat grote bekendheid zou verwerven: *Tante Leny presenteert*, genoemd naar zijn vrouw Leny. Het blad werd grotendeels gevuld met *underground*-werk van Nederlandse tekenaars. In 1972 ging het blad samen met *Modern Papier*, dat werd uitgegeven door Joost Swarte.

Vanaf 1976 werd *Tante Leny* uitgegeven door Drukwerk. Twee jaar later werd de naam van het blad gewijzigd in *Talent*, waarna het nog drie jaar stand hield. Toen *Tante Leny* ter ziele ging, begon Geradts scenario's te maken voor het weekblad *Donald Duck*. De stap naar *Eppo* is dan niet zo groot meer. Drieëneenhalf jaar geleden stapte hij bij *Eppo* binnen met het plan een muziekstrip te gaan maken. Zijn plannen werden warm ontvangen en eind juli vorig jaar vierde Geradts de publicaties van de honderdste aflevering van zijn strip *De 'Alsjemaar Bekend' band*.

Op de Strip-3-daagse 1986 in Breda werd het eerste album van Evert Geradts' *De 'Alsjemaar Bekend' band* ten doop gehouden. Voor de redactie van *Stripschrift* een mooie aanleiding om eens terug te kijken naar de eerste schreden die Geradts op het pad van striptekenaar zette en om in te gaan op het verschijnen van zijn debuut-album...

EEN OBSESSIE

'Het weekblad *Donald Duck* werd voor het eerst op de markt gebracht in 1952, toen ik nog klein was. Het eerste nummer werd op straat uitgedeeld aan kindertjes – dat heb ik dus meegemaakt. Het was in de tijd dat socialisten zich ontworstelden aan hun slechte positie van vroeger. Dat ging alleen maar via een goede opvoeding en opleiding van hun kinderen. Mijn ouders waren socialisten en wilden hun kinderen een goede opleiding geven. Ze gaven ons geld voor "goede boeken", maar strips, daar wilden ze hun geld niet aan uitgeven. En alles wat je niet krijgt wordt meteen een vreselijke obsessie.

Toch zag ik wel strips bij vriendjes, die *Kuifje*-albums en zo hadden. Ik begon al vrij vroeg met tekenen en dan merk je op school dat je vriendjes dat leuk vinden. In het begin was het meer lachen onder elkaar als ik iets in mijn schrift tekende, maar in je eigen vriendenkringetje proef je het begin van succes. Mijn ouders hadden het liefst gezien dat ik professor of zoiets zou worden. Op school deed ik altijd goed mijn best – voor mijn ouders – en het ging allemaal fantastisch. In die tijd zag ik mijn toekomst zeker niet als striptekenaar,

DIT IS MIJN EERSTE ECHTE STRIP

dat vak werd thuis ook helemaal niet gewaardeerd. Lange tijd ben ik computerprogrammeur geweest. Ik heb op een huishoudschool voor de klas gestaan en in een laboratorium bij TNO gewerkt. Dat zijn heel andere dingen, maar er bleef iets knagen.
Het heeft heel lang geduurd voor ik echt als striptekenaar werkte. In feite is dit mijn eerste echte strip! Pas als je strip door een grote uitgever op de markt is gebracht, vind ik dat je van een "echte" strip kunt spreken. In de vijftiger jaren heb ik tekenwerk naar *Kuifje* gestuurd en toen dat steeds werd teruggestuurd dacht ik: "Dat zit er voor mij gewoon niet in". Pas in die beroemde jaren zestig, toen iedereen veel creatiever kon worden en er meer publicatiemogelijkheden kwamen, heb ik het weer opgenomen. Zoiets stimuleert je veel meer dan wanneer je voor je familie of vriendenkring zit te tekenen. Op zo'n moment besef je pas dat tekenen één van je favoriete bezigheden is. Voor die tijd schaamde je je er voor. Een treurige tijd was dat eigenlijk...'.

TANTE LENY PRESENTEERT

Hitweek was het blad waarin ik voor het eerst publiceerde, de jeugdhoekjes van kranten en tijdschriften buiten beschouwing gelaten. In de kring van *Hitweek* en later ook bij *Aloha* werd ik één van de tekenaars die bekend werd. In die tijd leerde ik ook Joost Swarte, Aart Clerkx en andere mensen kennen die waarschijnlijk dezelfde ervaringen hadden. Zij wilden ook graag tekenen en samen zijn we *Tante Leny presenteert* begonnen. *Hitweek* plaatste weliswaar alles wat we maakten, maar het stond tussen de tekst en wij wilden graag een boekje waar alleen strips in stonden en dat je mooi in de kast kon zetten.
De oplage van *Tante Leny* variëerde zo tussen de 1.000 en de 2.000 exemplaren. Je kreeg een heel circuit van kleine winkeltjes die het blad verkochten en in die tijd begonnen ook de stripwinkels op te komen. Voor 1968 had je haast nog helemaal geen stripwinkels! Dat is nu moeilijk voor te stellen, maar ik spreek van jáá-ren geleden hoor. Op een gegeven moment stierf *Tante Leny* uit. Daarna kreeg je nog wel *Talent*, maar ik heb dat nooit een bevredigend, goed blad gevonden. Ook dit blad stierf uit en ik bevond me net als de andere tekenaars in een moeilijke positie. Alleen Joost Swarte zag – geloof ik – nog een weg om door te gaan, zij het niet alleen in strips. Zelf zag ik die weg niet en ik wist niet meer wat te doen. Het was een heel depressieve tijd.
Toen kwam ik in aanraking met de tekenaars van Studio Arnhem. Hanco Kolk, Aloïs Oosterwijk, Rene Meulenbroek en zo. *Talent* liep op z'n laatste benen toen ze bij dat blad kwamen. Ze behoorden tot een veel jongere generatie dan de *Tante Leny*-ploeg en hadden juist erg veel zin om aan de slag te gaan. Ze waren erg beïnvloed door *Tante Leny* en hadden een eigen blad gemaakt: *In de paarse omelet*, ook vol met vrije strips. Net als ik zagen ze er niets meer in om vrije strips te maken en we kregen daar in Arnhem een heel nieuw elan.
Het ging meteen goed lopen en ik kon zowaar van mijn strips gaan leven. In het begin gingen we – net als de "Alsjemaar Bekend" band – van "oefenruimte naar oefenruimte". Tot we een opdracht van de Staatsdrukkerij kregen om een schoolboek te illustreren. De Staatsdrukkerij kwam met meer opdrachten – zo heb ik onder meer een strip gemaakt voor het blad *Kies* – en er kwamen ook meer op-

drachten van anderen. Hanco begon scenario's voor *Donald Duck* te schrijven en – vooral omdat *Donald Duck* mijn eerste stripheld was – ben ik dat ook gaan doen. M'n scenario's werden bij de redactie van het weekblad *Donald Duck* goed ontvangen en als je eenmaal in dat grote VNU-gebouw bent, is de stap van de redactie van *Donald Duck* naar die van *Eppo* niet zo groot meer: ze zitten één deur verder. De gedachte gaat spelen dat je toch een keer in hèt vaderlandse stripblad moet staan. Zo zijn Hanco en ik in de *Eppo* gekomen.

WERKEN VOOR 'EPPO'

'Vroeger zagen m'n pagina's er wat rommeliger uit. Je tekende tenslotte voor jezelf, dus als je een kadertje scheef wilde zetten, dan zètte je het scheef. Nu wordt ik voor mijn pagina's betaald en maak ik ze voor iemand anders. Het werkschema is daardoor veel strakker geworden, de vrijheid die je vroeger had is minder geworden. Voor ik drieëneenhalf jaar geleden bij *Eppo* kwam, had ik nog nooit een commerciële strip, een strip die iedere week in een blad staat, getekend. Het was een nieuwe stap in mijn carrière, mijn vroegere publiek was veel ouder.
Ik ging naar *Eppo* met kant-en-klare scenario's voor afleveringen van vier pagina's en dat ik nu vijf stroken op één pagina teken, hangt daar nauw mee samen. De verhalen waarmee ik kwam waren veel te lang, want ze hadden helemaal geen ruimte voor een strip van vier bladzijden. Ik kon slechts één pagina per week krijgen, dus ben ik de oorspronkelijke verhalen gaan inkorten. Alleen lukte het maar niet om het op één pagina te krijgen. Geen mens snapte het verhaal meer, het was veel te gecomprimeerd. Een maand lang heb ik heen en weer gependeld tussen Arnhem en de redactie, met steeds weer een nieuwe versie.
Op een gegeven moment kwam Hanco Kolk op het briljante idee om meer stroken op een pagina te zetten. Dat leek me in eerste instantie helemaal niet leuk, je kreeg veel te veel plaatjes op een pagina en dan nog zo klein. Maar toen ik er eenmaal mee bezig was, bleek dat ik mijn wat langere verhaal precies op één bladzijde kwijt kon. En nu is die strip dus anders dan de meeste andere, alleen al omdat er vijf stroken op een pagina zitten. Er zitten nu wel veel plaatjes op een bladzijde, maar dat probeer ik te compenseren door de teksten kort te houden. Ik houd van spreektaal in de strip, taal zoals ik die

DIT IS MIJN EERSTE ECHTE STRIP

zelf zou gebruiken. Er zijn tekenaars die extra lange teksten in hun balloons stoppen voor het komische effect, maar daar doe ik niet aan mee.

DE 'ALSJEMAAR BEKEND' BAND

De strip *De "Alsjemaar Bekend" band* gaat over drie jongens die beroemd willen worden in de popmuziek. Het zit ze niet mee en het zal ze voorlopig ook niet mee blijven zitten. Als ze eenmaal beroemd zijn is het niet leuk meer. Het gevecht naar de top en de moeilijkheden die je daarbij zou kunnen ontmoeten, dat is het leukste. Die moeilijkheden ga ik flink overdrijven en zet ik op papier.
Als ik een idee heb dan probeer ik dat zoveel mogelijk uit te melken. Op natuurlijke wijze ben ik uitgegaan van de gedachte: "Die groep heeft natuurlijk een oefenruimte nodig". Over die oefenruimte heb ik diverse grappen gemaakt, die elkaar min of meer opvolgden. Omdat ik goede hoop had dat er ooit een album van gemaakt zou worden, heb ik geprobeerd de grappen op elkaar te laten aansluiten, zodat je een lijn door het album zou krijgen. In een weekblad is dat een handicap, want als je nu de strip leest, weet je niet meer precies hoe de aflevering van de vorige week in elkaar zat. Nu het in een album zit, sluit het mooi op elkaar aan.
De naam *De "Alsjemaar Bekend" band* is op de redactie gevallen. Zelf had ik de naam *Dr. Plus* voor de groep bedacht. Die naam stond nog niet vast – het kon nog van alles worden – maar het was de werktitel die ik de strip had meegegeven. Met Wilbert Plijnaar had ik dat gevecht om de strip te comprimeren doorgemaakt. Toen dat eenmaal achter de rug was, kwam de naam van de strip ter sprake. Een gezamenlijke vriend van ons, Jerry van der Made, had ook een tijdje met het idee rondgelopen om een muziekstrip te gaan tekenen. Hij had er zelfs al een naam voor bedacht. In ons gesprek noemde Wilbert *en passant* die naam: *De "Alsjemaar Bekend" band*. Ik vond dat zo'n prachtige titel!

BUITENLAND

Het probleem van een dergelijke naam is dat het erg moeiijk te vertalen is, want het is een puur Nederlandse woordgrap. Ik hoorde dat er plannen zijn bij Ehapa Verlag om de strip ook in Duitsland op de markt te brengen. Natuurlijk zou ik dat graag zien. Tegenwoordig woon ik in het Franse Boulоc, in de buurt van Toulouse. Als ik daar laat zien waar ik mee bezig ben, zien ze al die balloons en die kleine plaatjes, maar ze snappen niet waar het over gaat. Als er ook een Franse versie zou komen, kan ik laten zien waarmee ik bezig ben.
Hier in Nederland ben ik met een Franse vrouw getrouwd. Ze komt uit het zuiden van Frankrijk en vindt Nederland een vreselijk land – het klimaat vooral. Ze sprak de taal nauwelijks toen ze in Nederland kwam. In de loop der tijd heeft ze het een beetje geleerd, maar ze had nog steeds veel communicatie-moeilijkheden. Zodoende wilde ze graag terug en omdat je het met dit soort werk makkelijk kunt doen, heb ik besloten dat we daar naar toe zouden gaan.
Node verliet ik Studio Arnhem, want dat bij elkaar werken was heel gezellig. Het mooie van in een studio werken is dat je over je problemen kunt praten. Dat is echt een luxe! Zo heb ik dus aan Hanco die vorm met vijf stroken te danken. Vandaar dat ik het in Frankrijk niet altijd naar m'n zin heb en dat ik de studio mis.'

PRESENTATIE

Het eerste album van Evert Geradts werd aan de pers gepresenteerd alsof het om een grammofoonplaat ging. Er zat een keurige platenhoes omheen en de naam *The first album* en de toespelingen op de achterzijde (Side 1: Zwoejoejoe-dududu, et cetera), versterkten de indruk dat hier een grammofoonplaat gepresenteerd werd in plaats van een stripalbum. Tot slot vroegen we Evert Geradts hier het fijne van. 'De reden om het album te presenteren alsof het om een grammofoonplaat gaat, ligt voor de hand. Als je de figuren wat langer tekent, dan begin je ze echt te kennen. Daarom weet ik dat de "Alsjemaar Bekend" band veel liever een *platen*-album gemaakt had. Dit is mijn eerste album, maar hun eerste plaat...'

EEN ÉÉÉNIGE JONGEN, EN ZO CREATIEF OOK!!

DOOR HANS POLS

Homoseksualiteit en artisticiteit worden nogal eens met elkaar in verband gebracht. Waar het idee vandaan komt dat veel homo's aktief zijn op kultureel gebied weet ik niet. En de vraag of het waar is, is evenmin eenvoudig te beantwoorden. Wellicht is het in artistieke kringen eenvoudiger om gedrag, dat elders nog vaak als afwijkend beschouwd wordt, te uiten. Echter, men zal een dergelijke bewering pas kunnen bewijzen, zodra er met zekerheid gezegd kan worden hoeveel mensen homoseksueel zijn. Volgens de meeste onderzoekers ligt dat zo tussen de 5 en 10 procent van de mensheid. Maar daarbij merken zij ook op dat de meeste mensen weleens hebben gevreeën met iemand van het eigen geslacht, of het verlangen daartoe hebben gehad.

Het is zelfs de vraag of je wel kunt stellen dat iemand homoseksueel is. Inmiddels hebben onderzoeken aangetoond dat wanneer wij spreken over homoseksualiteit, we het eerder hebben over een medische konstruktie dan over een 'zijn'.

Maar goed, hoe het verder ook is, er zijn mensen en dus ook kunstenaars die zich voornamelijk voelen of voelden aangetrokken tot mensen van het eigen geslacht. Al jaren proberen literatuurvorsers een homoseksuele traditie te ontdekken in deze kunstvorm. Enerzijds kan het ondersteunend zijn bij het aanvaarden van afwijkende gevoelens dat er beroemde 'soortgenoten' geweest zijn, anderzijds is het de vraag of er geen spijkers op laag water gezocht worden. Een belangrijke vraag is of de homoseksualiteit van een kunstenaar ook duidelijk tot uitdrukking moet komen in zijn produkten. En zo niet: is er dan alleen sprake van homoseksuele kunst als homoseksualiteit een thema is of zou bijvoorbeeld alles wat Reve heeft geschreven onder die noemer vallen omdat Reve homoseksueel is?

Aanleiding tot deze wat lange inleiding is het verschijnen van de bloemlezing *En wie is nou het vrouwtje?*, een bundel homostrips, samengesteld door Jan Rot.

In de inleiding op de hier besproken bundel beklaagt samensteller Rot zich erover dat het hem zoveel moeite kostte om 'homoseksuele' strips te vinden. Uit de selektie die hij heeft gemaakt blijkt mijns inziens duidelijk dat Jan Rot bij het zoeken dan ook van een nogal beperkte visie is uitgegaan. Gelukkig zijn er ook mensen die hier anders over denken. Peyo bijvoorbeeld merkte op in een interview met Hans van den Boom en Wim van Helden: 'Is het jullie overigens opgevallen hoeveel homoseksuelen er in strips voorkomen? Johan en Pirrewiet, Kuifje en Haddock, Robbedoes en Kwabbernoot, ze zijn het allemaal. En dan de Smurfen!'*

EEN TEDERE HAND OP EEN NAAKTE SCHOUDER

Een nogal provocerende uitspraak, en er valt zeker kritiek op te leveren, maar Peyo verwijst wel naar een opvallend verschijnsel in de Europese striptraditie. Ik zie zelf een parallel met de literaire traditie van de knapenliefde die nog tot ver in deze eeuw heeft doorgewerkt. Tenslotte is de Europese kultuur niet alleen sterk beinvloed door het Christendom maar ook door de Grieks/Romeinse kultuur en zeker

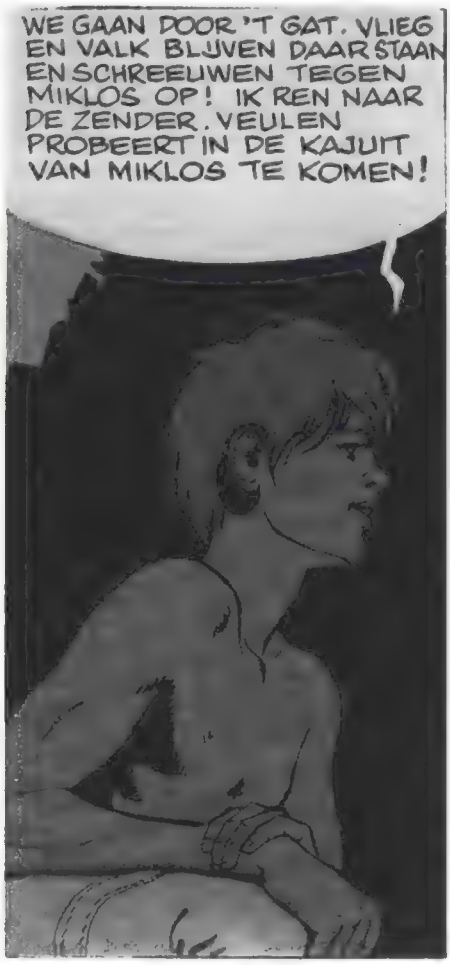
WE GAAN DOOR 'T GAT. VLIEG EN VALK BLIJVEN DAAR STAAN EN SCHREEUWEN TEGEN MIKLOS OP! IK REN NAAR DE ZENDER. VEULEN PROBEERT IN DE KAJUIT VAN MIKLOS TE KOMEN!

Padvinderserotiek

Padvinderserotiek

EEN ÉÉÉNIGE JONGEN, EN ZO CREATIEF OOK!!

in de beeldende kunst is dit merkbaar. Maar ik dwaal af.
Het is uiteraard heel goed mogelijk dat de auteurs van deze strips de waarde van vriendschap tot uitdrukking wilden brengen, maar opmerkelijk is het zeker dat er heel wat strip-paren zijn. Er zijn drie soorten relaties te onderscheiden: a. een koppel bestaande uit 2 jongens (soms meer); b. een koppel bestaande uit een volwassene en een adolescent; c. een koppel van twee volwassen vrienden komt minder vaak voor en dan meestal in een stoere sfeer van mannen onder elkaar: Buck Danny, Blueberry, Tanguy. Deze verbintenissen zijn evenmin erg hecht.
De kombinatie volwassene en adolescente vriend zien we bij Bernard Prince (Djinn) Kuifje, Lefranc (Jean) en zo zijn er nog wel meer voorbeelden te noemen. De jongen in deze strips hebben een duidelijke funktie: zij leggen de link tussen de volwassen held en de meestal jonge lezer.
Meer erotiek is doorgaans aanwezig in strips waarin twee jongens samen opereren. Ik noem twee series waarin knapenerotiek onmiskenbaar aanwezig is: Corentin en Alex. Over deze laatste reeks merkt Jacques Martin zelf op: 'Zij zijn mediterranen uit de Romeinse tijd en het kan best zijn dat zij een intieme verhouding hebben. In die tijd was een dergelijke relatie heel gewoon'**. De erotische aspekten in de avonturen van Corentin zijn belicht in de Stripschrift-special *Vrouwen van papier* en Stripschrift 125***.

Hoe beide vrienden samen een bed delen (illustratie uit 'En wie is nou het vrouwtje')

In de reeksen Alex en Corentin valt verder op hoe de hoofdpersonen hun vriendjes moeten redden uit benauwde situaties en daarmee de zaken voor zichzelf ook moeilijker maken en hoe beide vrienden samen een bed delen (c). Veelvuldig opereren de vrienden halfnaakt en menigmaal wordt een hand teder op een blote schouder gelegd. En beste Jan Rot, is dat niet veel erotischer dan de enorme uit hun krachten gegroeide pikken die Bill Ward tekent? Overigens zijn ook in de Beverpatrouille geregeld erotische posities en gezichtsuitdrukkingen te vinden (a,b)
Kortom, wie daarvoor open staat zal in een aantal strips zeker homo-erotiek weten te ontdekken. De grenzen die tekenaars zichzelf hierbij opleggen hoeven 'homoseksueel leesgenot' echt niet in de weg te staan, evenmin als een portret van Sint Sebastiaan alleen een religieuze uitstraling heeft.
Veel waardering heb ik persoonlijk voor Jean Dufaux en Xavier Musquera die op ontroerende wijze het wrede einde van een homo-relatie weergeven in *De grijns van de moeraal* (p. 14-19). Of hoe Berend Jan Vonk het thema behandeld in *Nikita* (Wordt Vervolgd extra p. 70 e.v.)
De bijdragen in *En wie is nou het vrouwtje?* zijn stukken minder subtiel en soms zuiver pornografisch (p. 30 e.v.), in iedere strip ligt homoseksualiteit met de nadruk op seks er duimendik bovenop, een aantal van de fraaiere uitwerkingen zijn de doorgewinterde striplezer inmiddels als lang bekend (Vegter, Alexis/Lauzier). Het zal duidelijk zijn dat, hoewel ik geen enkel bezwaar tegen seks heb, de overdreven aandacht die er in dit boek op gevestigd wordt, niet zie zitten.
Tenslotte, wat de keuze van de bijdragen betreft, denk ik dat er met iets meer moeite wel meer en interessanter materiaal te vinden was geweest. Waarom ontbreekt bijvoorbeeld Howard Cruse? Of Oliver Frey?
Is *Wie is nou het vrouwtje?* nu een slecht boek geworden? Nee. Maar teleurstellend is het geheel wel, het maakt nu een rommelige indruk en de keuze van de bijdragen wordt slecht of niet verantwoord. En dat is jammer want hiermee had een groot deel van de bezwaren die ik ertegen heb, kunnen worden opgevangen. Wat dit artikel eigenlijk al bewijst is dat *En wie is nou het vrouwtje?* wel een baanbrekende en diskussie prikkelende uitgave is geworden. Het initiatief tot het uitgeven van een boek als dit alleen al maakt het toch de moeite van het lezen waard.

En wie is nou het vrouwtje?
CIC 1986
f 24,90, 80 p. zwart/wit

Bijdragen van onder meer Rolf Konig, Theo van den Boogaard, Reiser, Vegter, Schreurs en De Kort.
Samenstelling Jan Rot en Henno Eggenkamp

Noten:

* Stripschrift 81/82
** Stripschrift 53/54
*** Vrouwen van papier Vonk 1984 p. 45-47

STRIPSCHRIFT ARCHIEF

HENK ALBERS

1

Via het archief probeert de redaktie artikelen, strips en/of illustraties bijeen te brengen die anders misschien verloren zouden gaan voor de stripwereld. Deze keer: Tom Lucky van Henk Albers (Oorspronkelijk gepubliceerd in Ketelbinkie Krant 1 t/m 5 van 1948).

Indien u beschikt over materiaal dat voor deze rubriek gebruikt zou kunnen worden, belt u dan 's avonds of in het weekend: 010-4213526.

Met dank aan Hans Matla, voor het ter beschikking stellen van de nummers van Ketelbinkie Krant voor de reproduktie.

Retouche: Arco van Os

TOM LUCKY

Een verhaal uit het Wilde Westen!

DE KETELBINKIE-KRANT

DIT ZYN BROEDER HAWAITA EN BUFF. ZY LEVEN IN NOORD AMERIKA, EN ZYN ZEER GELUKKIG. OP DE DAG, DAT DIT VERHAAL BEGINT MAKEN ONZE VRIENDEN HUN DAGELYKSE OCHTENDWANDELING.
IN DEZE STREEK LEEFDE, JAREN GELEDEN "OOM PETER", HY WAS EEN GROOT SCHURK!
BUFF!
M'N VRIEND LUCKY HEEFT HEM GEARRESTEERD. WEET JE, SERGEANT TOM LUCKY IS...
....EEN GROOT MENS. OP EEN DAG ZEI HY TEGEN MU, "HAWIATA, M'N ZOON, ER ZYN...
HENK ALBERS
OH!
BROER HAWA IK HEB VEEL HONGER!
..MOMENTJE BROER BUFF.
HOCUS POCUS
HOEP!
ACH, ACH, WAT TOVEREN JY TOCH LEKKERE PUDDINGTJE BROER HAWAITA
HO! BUFF! WAAR BEN JE NU?
OOH!! WEG!!
SMUK!
OSMAK
OBLUB
EN BUFF EET MET EEN PAAR GROTE HAPPEN VLUG DE TAART OP.!
T WAS HEERLYK BROER HAWA!
HENK ALBERS
4 BROER HAWAITA EN BROER BUFF MAKEN HUN OCHTENDWANDELING.
WAT EEN HEERLYKE RUST, BUFF!
EN DAN....
BOEM!!

TOM LUCKY

Een verhaal uit het Wilde Westen!

FOEI, MA, U MOEST U SCHAMEN! BAH! OP UW LEEFTIJD MET VOET ZOEKERTJES TE GOOIEN..!
HAW HAW HAW
NOG ALTYD EVEN LIEF. JAMMER, VAN DIE WORST-NEUS! MAAR... JE BENT EÉN VAN M'N KLEINKINDEREN IK LOOP EEN STUKJE MEE ALS JE HET GOED VIND.'
WEET JE DAT DIE GROTE SCHURK DANIËL DE VOS WEER ONTSNAPT IS?
INTRESSEERT MY NIET.
OP 'T ZELFDE OGEN BLIK IN HET HOOFD KWARTIER VAN DE CANADESE BEREDEN BERGPOLITIE....
SERGEANT LUCKY ZOALS U WEET, IS DANIËL DE VOS ONTSNAPT. EN NU HEB IK ER EENS OVER NAGEDACHT OM...
TOM LUCKY WORDT EROPUIT GESTUURD!

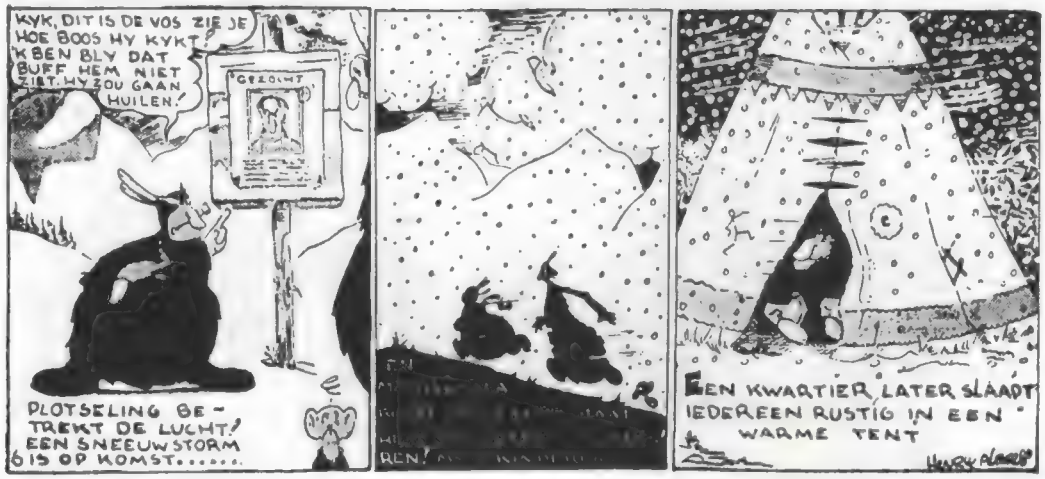
KYK, DIT IS DE VOS ZIE JE HOE BOOS HY KYKT. K BEN BLY DAT BUFF HEM NIET ZIET. HY ZOU GAAN HUILEN!
GEZOCHT
PLOTSELING BE-TREKT DE LUCHT! EEN SNEEUWSTORM IS OP KOMST.....
EEN KWARTIER LATER SLAAPT IEDEREEN RUSTIG IN EEN WARME TENT

Sergeant
TOM LUCKY
Een verhaal uit het Wilde Westen!
LAAT IN DE NACHT KOMT SERG. LUCKY IN DE BUURT VAN DE "BEAR-HILL'S" AAN. DE HUT VAN DANIËL DE VOS LIGT HIER NOG EÉN DAG REIZEN VANDAAN.

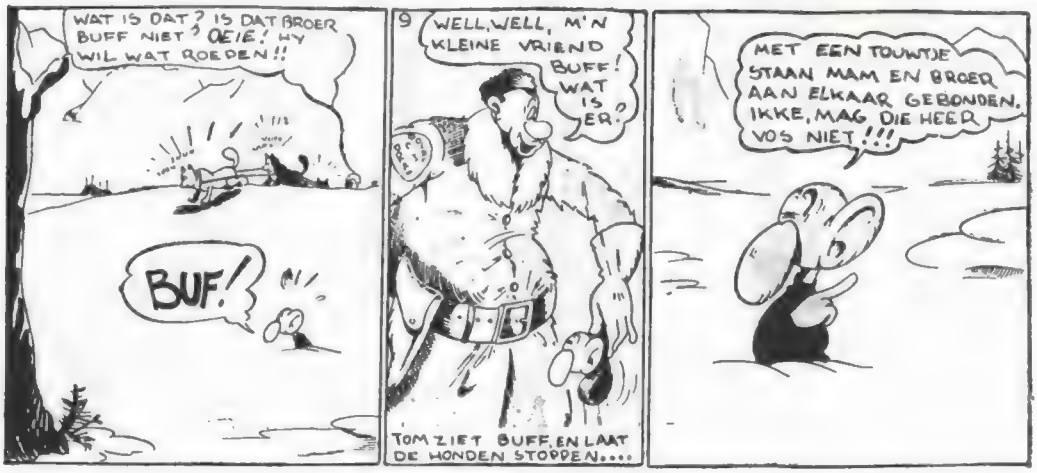
WAT IS DAT? IS DAT BROER BUFF NIET? OEIE! HY WIL WAT ROEDEN!!
BUF!
WELL, WELL, M'N KLEINE VRIEND BUFF! WAT IS ER?
TOM ZIET BUFF EN LAAT DE HONDEN STOPPEN....
MET EEN TOUWTJE STAAN MAM EN BROER AAN ELKAAR GEBONDEN. IKKE, MAG DIE HEER VOS NIET!!!

TOM LUCKY

Een verhaal uit het Wilde Westen!

DE KETELBINKIE-KRANT

ZO, ZO. DUS DE VOS IS WEER EENS BEZIG GEWEEST HM! *!*!!
AAN DE RAND VAN HET WOUD TUSSEN DE STRUIKEN....
JA, JA, HEER SERGEANT, VANNACHT KWAM GROOTSCHURK VOS TENT BINNEN, BOND ONS AANEENKAAR, GAF TOEN NOG WAT KLAPJES OP SCHEDEL'S EN ZEI: WIE DE VOS VOLGT MAAKT ZIJN LAATSTE REIS!
JUIST!! DIT WAS EEN WAARSCHUWING VOOR IEDEREEN DIE HEM VOLGDE OF ZAL VOLGEN
TJA! TJA!
OUS Kijk uit!! TENSLOTTE BEN jij OOK MAAR EEN GEWONE POLITIE-SNUFFELAAR!
DAG OUWE INDIANEN, ZEGT TOM:. LET MAAR EENS OP HOE IK DIE VOS VANG!!
WAAROM VROEG MY NIET OF WE HEM WILDEN HELPEN?! IK WIL MY WREKEN OP DIE VOS.!
WE KUNNEN LUCKY TOCH VOLGEN?
JUIST! HEEL GOED! KLEINTJE JE BENT EEN VERNUFTIG MENS.
SERGEANT LUCKY IS INMIDDELS BY DE HUT VAN DE VOS AANGEKOMEN....
"ZO, JONGENS, WACHT HIER MAAR RUSTIG. DE BAAS KOMT GAUW TERUG!"
LUCKY SLUIPT ZACHT OM DE HUT HEEN DE DREIGENDE STILTE MAAKT HEM WAT NERVEUS...
HET IS HIER STIL! TE STIL! ÒF ER IS NIEMAND ÒF HET IS EEN ....
... VAL! .....
TOM IS NU HET HUIS BINNEN GEGAAN, MET ZYN HAND OP DE FOUDRAAL VAN Z'N TROUWE REVOLVER,
E
JE KUNT NU EENMAAL NOOIT WETEN....

TOM LUCKY

Een verhaal uit het Wilde Westen!

MET BEHULP VAN EEN LUCIFER
DE VOS!
ROYAL CAN. POLICE
KIJKT TOM; MAAR PLOTSELING
INDERDAAD SERGEANT!! OVERIGENS BEN JE EEN DOM MANNETJE, EN LEEF JE NIET LANG MEER!
GAAT HET LICHT AAN EN.....
HUWGH!
TOM, WORDT PLOTSELING VAN ACHTEREN BEETGEPAKT, DOOR EEN PAAR REUSACHTIGE HANDEN! HET ZYN DE HANDEN VAN FRANSJE BLOED....
15-1
HENRY ALGERS
LET GOED OP HEM FRANSJE! HY IS ZEER GEVAARLYK! JA, DE GEVAARLYKSTE VAN DE HELE 4e KOLONNE!
ONDERTUSSEN—
STIL, MAAR SNIFFERT, JIJ BENT EEN VAN LUCKY'S HONDEN! DAT BETEKENT, DAT WE BYNA ONS DOEL BEREIKT HEBBEN! EN DAN ZAL IK ZIEN, WAT IK VOOR JE BAASJE KAN DOEN!
WOEF! WOEF!
IK VIND DAT WE DE HUT VAN VOS, ALS ECHTE INDIANEN MOETEN BESLUIPEN!
ACH WAT, DAT IS GEWEEST! WY DOEN HET HIEPER MODERN ZO, BEGRYP JE DAT NIET! NU, JE ZULT HET STRAKS WEL ZIEN! NEE! STRAKS!
WELNU, SERG. LUCKY, OVERAL KOMT EEN EIND AAN! OOK AAN UW BESTAAN! EN TEN OMKORT TE GAAN, ZIET U DIT MES.
INTUSSEN IN DE HUT VAN DANIEL.
....MAAR DAN!.....
BUFF!
HENRY ALGERS
BROER BUFF!! HY KOMT NET OP TYD...
BUFF BUFF BUFF
"ZIE ZO, DIT IS HET ROVERSNEST", ZEGT MAM HAWAITA. "WEES NIET BANG, WANT IK BEN BY JE!"
OPGELET! HET SPEL GAAT BEGINNEN!

TOM LUCKY

DE KETELBINKIE-KRANT

Een verhaal uit het Wilde Westen!

DE VOS IS SNEL VAN DE SCHRIK BEKOMEN EN GILT: 'FRANSJE; MAAK DIE KLEINE ERWT KOUD!'
GEEF JE MAAR OVER, BLANK SCHUIM, WANT MAM, IS BEZIG!
IK VOND HEM OP JE SLEE, SERGEANT! HID WERKT PRIMA!
RAT TAT TAT
RAT TAT TAT
RAT TAT TAT
18-1

SNEL WORDEN DE BOEVEN GEBONDEN EN DAN ZEGT ONZE SERGEANT.....
POSJANG TOT MOORD, EN VERSCHILLENDE GEPLEEGDE DIEFSTALLEN, DAT KOST JE ZEKER TIEN JAAR VAN JE VRYHEID, DANIËL VOS!
10-1
OH, OH, M'N KLEINSTE DER KLEINKINDEREN WAT BEN IK TROTS OP JE. JIJ DIE JE BUFFELVENTJE OP 'T SPEL ZETTE VOOR TOM LUCKY!
HENRY ALBERT
OCH, OCH!!

OVER EEN UUR ZITTEN DANIËL EN FRANSJE VEILIG OPGESLOTEN IN DE STEVIGE CELLEN VAN HET HOOFD-KWARTIER! ALLES IS TOCH WEL AARDIG GE-GAAN.

AHA! SERGEANT LUCKY!!! EN? GOEDE VANGST GEHAD? NEEM EEN STOEL EN VER-TEL MAAR.
21-1
EN TOM VER-TELDE.....
.....WANT ALS BUFF NIET TUSSEN M'N JAS WAS GEKROPEN, WAAR IK NIETS VAN GE-MERKT HEB, EN ER LATER ZO ZEGEVIEREND WEER UITKWAM, WEL NU KAPITEIN, DAN WAS HET HEEL SLECHT AF-GELOPEN MET SERGEANT LUCKY.....
OP HET HOOFD-KWARTIER....
DE 'KAP' IS ZEER INGENOMEN MET DE KLEINE, BROER BUFF! HY BESLUIT HEM ALS BELONING EEN HOED TE GEVEN, DIE ALLE FLINKE KERELS DRA-GEN: N.L. DIE VAN DE CANADESE BEREDEN BERG-POLITIE!
EINDE!
HENRY ALBERT

FAN ZIEN

Fanzien is een nieuwe rubriek in Stripschrift. Een paar keer per jaar geeft de redactie een fan de opdracht zijn of haar idool te interviewen. In dit nummer de eerste aflevering: Moj Gründeman op bezoek in de zolderkamer van Henk Kuijpers, het 'zenuwcentrum' waar het nieuwe Franka-verhaal ontstaat. Kuijpers vertelt haar over zijn manier van werken en over het verhaal waar hij nu aan bezig is. Dat nieuwe verhaal heeft nog geen titel, zelfs geen werktitel: op Kuijpers' mappen staat alleen het steekwoord 'Parijs'. Met publicatie van het verhaal wordt pas begonnen als er dertig pagina's af zijn – maar zover is het nog lang niet. Wel publiceren we hierbij alvast een pagina cruit, speciaal voor de lezers van Stripschrift alvast uitgewerkt en geïnkt.

'FRANKA ZAL NOOIT IETS DOEN WAAR HENK KUIJPERS HET NIET MEE EENS IS'

DOOR MOJ GRÜNDEMAN

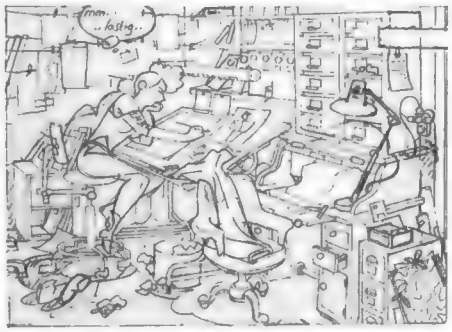

Hoe ziet je dag er in het algemeen uit?

Henk Kuijpers: 'De dagindeling hier wordt erg bepaald door de twee kinderen. Normaal gesproken sta ik 's morgens vroeg op, breng zè naar school en dan begin ik met werken om een uur of negen, half tien. 's Middags moeten er meestal wat andere, huishoudelijke dingen gedaan worden en 's avonds werk ik tot een uur of half elf. Ik werk graag 's avonds; de moeilijke dingen gaan dan het best.'

's Nachts uit bed springen om een idee uit te werken, doe je dat wel eens?

H.K.: 'Nee, nooit. Mijn ideeën krijg ik vrij methodisch, als ik er gewoon voor ga zitten of bij een eindje wandelen of zo. Als je in bed op zoek bent naar ideeën, dan is het altijd fout. Je moet ook een duidelijk onderscheid maken tussen tekenen als ambachtelijk werk en het hebben van ideeën en het goed voorbereiden van tekeningen. In het nieuwe verhaal bijvoorbeeld heb ik een atelier in Parijs nodig. 's Avonds heb ik toen een keer een uur de tijd genomen om een hele plattegrond te maken, zodat ik de volgende dag meteen kon beginnen, mét die plattegrond ernaast. Ik had dat atelier al eens eerder voor een redaktionele opdracht in een verhaal van acht pagina's gebruik. Die opdrachten probeer ik meestal in zoverre met het werk aan *Franka* te combineren, dat ik ernaar streef iets te maken waarop ik later in een *Franka*-verhaal terug kan komen. In dat acht pagina-verhaal zie je maar weinig van dat atelier, maar in het nieuwe verhaal moet je er bij wijze van spreken in rond lopen en dan is er meer detaillering nodig. Als ik nu ga tekenen, weet ik hoe de ruimtes zich ten opzichte van elkaar verhouden. Zo heb ik echt een decortje gemaakt. Nou doe ik niet alles zo uitgebreid, maar dit is een vrij belangrijk decor, dus moet ik het even goed voorbereiden.'

Hoe ziet je voorbereiding er verder uit?

H.K.: 'Voor het nieuwe verhaal ben ik alle materiaal nog aan het ordenen. Het speelt zich af in de modewereld. Voor dat atelier, een naaiatelier, heb ik bijvoorbeeld een paspop nodig en daar zoek ik dan een plaatje van, dan weet ik hoe zo'n ding eruit ziet en werkt. Dat geldt ook voor een stoel, een schaar, rollen stof, enzovoort. Als je het goed wilt doen, heb je voor het tekenen vrij veel documentatie nodig. Dan wordt het mes gezet in de bij elkaar gezochte folders en bladen, ik doe de knipsels in een doos en later ga ik die verdelen. In deze zes dozen zitten eigenlijk alle scenes van het verhaal. Het speelt in Parijs, Bretagne en Zuid-Frankrijk. Als ik de wegen ga tekenen, heb ik auto's nodig. Je kan natuurlijk clichématig een deux-chevaux tekenen, maar ondertussen rijdt heel Frankrijk in een Visa of een BX. Bij een dealer ga ik dan een folder halen. Op die manier ben je niet alleen je eigen scenarioschrijver, maar tegelijkertijd ook je eigen decorbouwer en regisseur. Bij zo'n tekening van het atelier ben ik puur als decorbouwer bezig.'

Kun je iets vertellen over de manier waarop een tekening tot stand komt?

H.K.: (haalt een berg schetsjes op doorslagpapier en een grote tekening tevoorschijn) 'Ik heb een basisschets gemaakt van het decor dat ik wilde hebben. Daarop stel ik vast wát ik wáár wil hebben en dat teken ik dan een keer gedetailleerd uit. In dit geval bleek bijvoorbeeld dat de trap niet heel zou blijven tegen de voorgrond, dus ben ik van de werkelijkheid afgeweken en heb ik het perspectief verlaagd.

Ik ben uitgegaan van die auto, want die bepaalt de plaatsing van de figuren. Ik maak dan een paar schetsjes van die auto op doorslagpapier en schuif dat over het decor. Dan moet die graafmachine getekend worden. Heb ik eerst een schetsje van gemaakt op een industrieterrein. En zo maak ik dan een compositie. In dat decor komen de mensen; als laatsten, omdat hun schaal bepaald wordt door de auto's. De schetsjes van de figuren schuif ik dan ook weer over het decor, tot ik het gewenste resultaat heb. Je houdt rekening met het midden, met een knietje dat net vóór de deur moet komen en dergelijke vormgevingsprincipes. Dan ga je de kleine dingen invullen, zoals een omgereden waarschuwingsbord, graffiti, een affiche.'

Kleur je zelf in?

H.K.: 'Ik kleur vrij nauwkeurig met kleurpotlood een fotokopie in en die wordt door iemand anders nageschilderd. Maar voorplaten en dergelijke doe ik meestal zelf.'

Gebeurt het wel eens dat je door je inspiratie heen bent, dat je even helemaal niet meer weet hoe je verder moet?

H.K.: 'Daar dek ik me aardig tegen in door een minitieuze voorbereiding en een lange produktietijd. Het basis-idee voor het nieuwe verhaal bestaat al drie jaar. Alleen de tweede helft van *Circus Santekraam* liep even niet, we waren net verhuisd en hadden net een baby. Dan probeer je elke keer nog een verandering in het basis-idee aan te brengen, om het alsnog te redden. Dit nieuwe verhaal ligt, net als het vorige, vrij strak vast. Zo kun je je inspiratie stoppen in de kleine dingen, in het spel op de achtergrond, in het mooi uitwerken van de decors en in het maken van grafische grapjes.'

Voor zo'n werkwijze heb je veel zelfdiscipline nodig.

H.K.: 'Dit is een vak waarbij je wel zelfdiscipline móet hebben. Gedeeltelijk komt dat natuurlijk ook voort uit de manier waarop je leeft. Met kinderen zit je al gauw in een vast ritme. Ik had dit ook niet moeten doen toen ik 19 was. Ik ben pas op mijn 26e begonnen. Maar toen stapte ik er nog wel eens een weekje uit. Nu ook wel, maar dan werk ik aan reclame-opdrachten of zoiets.'

Voor je werk wordt vaak het begrip 'klare lijn' gebruikt. Wat vind je zelf van die kwalifikatie?

H.K.: 'Het is een handig begrip, maar het heeft zichzelf versleten. Hergé is ooit begonnen in een bepaalde stijl te werken en Jacobs en hij hebben een hele generatie striptekenaars beïnvloed. Je moet niet vergeten dat men veel van dit soort onderscheidingen is gaan maken rond 1970, toen het allemaal nog veel kleiner en overzichtelijker was. Sindsdien is er zoveel gebeurd, zoveel bijgekomen dat je dat niet meer in een paar keurige kategorieën kunt indelen. Maar volgens de klassieke opvatting ben ik wel een duidelijke lijntekenaar, een vlak wordt bij mij altijd begrensd door een lijn. Ik gebruik geen verlooptinten.'

Is Hergé een voorbeeld voor je geweest?

H.K.: 'Nee, helemaal niet. Zelf vind ik Franquin het leukst om te lezen, maar ook hij is geen voorbeeld voor me. Ik heb eigenlijk altijd op dezelfde manier getekend als nu. Al toen ik 16 was tekende ik in deze stijl. Het is eigenlijk een smalle basis, maar het verfijnd zich wel. Ik heb ook nooit een andere strip getekend. Het is begonnen met *Het Misdaadmuseum* en het loopt allemaal in één lijn door.'

Voor welk publiek teken je?

H.K.: 'Ik ga uit van wat ik zelf leuk vond toen ik 12 jaar oud was, met dit verschil dat het alweer zo lang geleden is dat er ondertussen wel een aantal dingen veranderd zijn. Ik ben in 1958 begonnen met strips lezen, in de Robbedoes; televisie stond toen nog in de kinderschoenen. Het verschil tussen toen ik zelf 12 was in 1958 en de 12-jarige van nu is dat zij door het enorme visuele aanbod van nu heel anders leren kijken. Als je toen strips las, was dat een van de weinige informatiebronnen waarover je beschikte, terwijl

Een pagina uit het nieuwe Franka-verhaal. De titel van het verhaal is nog niet bekend, maar het speelt zich af in mode-kringen in Parijs. De lettering is niet definitief, maar speciaal voor Stripschrift verzorgd door Henk Kuijpers.

kinderen nu al zestien documentaires over leeuwen gezien hebben tegen de tijd dat jij eens een keer een leeuw begint te tekenen.'

Het zijn toch niet alleen kinderen die strips lezen?

H.K.: 'Nee, maar de Eppo Wordt Vervolgd en dat soort bladen vormen natuurlijk wel de basis voor je werk. Kinderen zijn op dat soort bladen geabonneerd. Volwassenen die strips lezen, zijn op die manier begonnen en blijven dat doen.'

Hoe ben je aan 'Groterdam' gekomen?

H.K.: 'Groterdam is gewoon een grote stad. Als ik me aan een bepaalde stad zou wagen dan betekent dat, als ik een kroeg op de hoek nodig heb met daarnaast een drogist, maar er zit in werkelijkheid toevallig een bank, ik er al naast zit. Nu ben ik vrijer daarin.'

Luttel bestaat ook niet?

H.K.: 'Nee. Het politieburo heeft wel bestaan in Glanerbrug, waar ik een tijdje gewoond heb, maar het is nu afgebroken. Voor de rest is het van een grote stad naar een klein dorpje: van Groterdam via Middel naar Luttel. Dat staat ook aangegeven op een wegwijzer in *Het Misdaadmuseum.*'

In *De ondergang van de Donderdraak* beschrijf je water dat omhoog stroomt. Bestaat dat?

H.K.: 'Ja zeker. Ik had dat gevonden in een artikel over het Amazonegebied. Het werkt écht zo, daarom vond ik het ook zo leuk om het te gebruiken. Door de grote regenval zit dat water opgesloten in een dal ... het kan er maar aan twéé kanten uit: stroomafwaarts èn stroomopwaarts! –

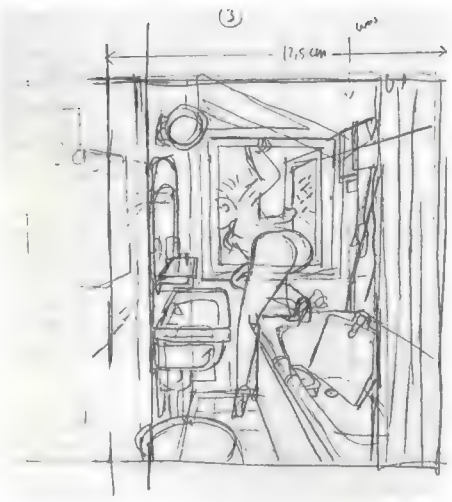

als de uitgang stroomafwaarts te klein is gaat de rest echt de andere kant op! Op een groot watervlak is het minder merkbaar dat de stroming keert, maar op die smalle rivier merk je het duidelijk! Zo bouw ik ook de spanning in een verhaal op. Franka en Eva varen de rivier op en bij ieder plaatje wordt het zwaarder. Tot overmaat van ramp gaat het regenen en moeten ze schuilen. Allemaal pech. Maar dan keert de regen in hun voordeel, omdat de rivier gaat stromen. Zo kunnen ze toch verder.'

Werkt Franka nog steeds in het Misdaadmuseum?

H.K.: 'Ach, dat is niet zo belangrijk. Kuifje was journalist en Robbedoes werkte in een hotel. Het is nog wel te zien in *Franka*, want in het laatste verhaal komt Jarko even voor en hij werkt in het Misdaadmuseum.'

Leeft Franka echt voor je?

H.K.: 'Nee, ze leeft niet. Franka is gewoon de naam van het figuurtje dat ik teken. Ze is niet echt. Ze organiseert en regelt het verhaal. Figuren als Furora en Laura Lava hebben veel specifiekere karaktertrekken. Maar Franka zal nooit iets doen waar ik het niet mee eens ben. Ze zou bijvoorbeeld nooit iemand overhoop schieten.'

Ze is ook niet naar iemand gemodelleerd?

H.K.: 'Nee, ze heet al op de eerste tekeningen Franka. Ze héétte gewoon zo. Ik heb haar niet naar iemand genoemd, het is nergens op terug te voeren.'

In *De tanden van de draak* zijn voor het eerst Franka's tepels helemaal te zien. Waarom in dit verhaal en bijvoorbeeld niet eerder?

H.K.: 'Nu kan het. De tijd is veranderd. Bij het tweede verhaal zou ik er kommentaar op gekregen hebben. Toen kon het niet, maar nu is het anders. Een twaalfjarige kijkt er niet meer van op.'

In juni vorig jaar heb je een tournee gemaakt om je albums te promoten. Hoe vond je dat?

H.K.: 'Dat was heel leuk om te doen. Ik zit hier altijd in m'n eentje te tekenen en zo maak je eens kennis met je publiek. Ik maak wat tekeningetjes en een praatje en dat vind ik wel leuk. Net als een musikus of een akteur die op het toneel staat, ben ik eigenlijk ook een entertainer, maar dan zonder direkt kontakt met het publiek.'

Wat ga je in de toekomst doen?

H.K.: 'Ik ga gewoon door met het tekenen van *Franka*, dat is voorlopig nog niet uitgeput. Ik heb alweer een nieuw idee dat ik ga uitwerken als dit verhaal met Laura Lava af is.'

CARL BARKS' DONALD DUCK

DE PERIODE '45'46

DOOR DANIEL BONT

De reden om uit de vijfentwintig jaar ('42-'67) waarin Carl Barks voor diverse Disney-tijdschriften Duck-verhalen tekende juist de periode 1945-1946 nader te bekijken ligt voor de hand. Deze maand is voor het eerst een deel verschenen uit de door Loeb en Oberon gezamenlijk gestarte serie* 'Walt Disney's Donald Duck, alle verhalen van Carl Barks'. *Dit deel bevat verrassend genoeg niet Barks' eerste Duck-werk, maar alle Barks-verhalen uit de genoemde periode '45-'46. De reden was mij niet helemaal duidelijk.

In een interview met Peter Loeb las ik dat ze juist met deze jaren waren begonnen omdat ze dat een leuke periode vonden. Volgens mij schuilt er meer achter dan alleen het 'leuk' vinden van deze periode; er zijn wel meer 'leuke' periodes uit Barks' werk. Het prijzenswaardige streven van Peter Loeb, Thom Roep en Wim van

CARL BARKS' DONALD DUCK DE PERIODE '45'46

Helden (om maar een paar van de medewerkers te noemen) is om ál het werk van Carl Barks in deze serie te kunnen publiceren, met daarbij dus ook de 'verboden' verhalen: Barks-verhalen die op de zogenaamde zwarte lijst van de Disney-studio staan. Dat zijn er ongeveer tien. Geen van deze verhalen stamt uit de jaren '45 en '46. In 1943 is wel zo'n verhaal te vinden. Het is er weliswaar maar één (het vanwege teveel geweld nooit in de USA gepubliceerde *A Christmas Story*), maar toch. Er zal dus onderhandeld moeten worden met de Walt Disney Studio om toestemming te krijgen voor het publiceren van dit en de andere verboden verhalen. Dit kan de ware reden zijn dat men besloot eerst het Barks-werk uit '45 en '46 uit te brengen.

Maar goed; het boek geeft in ieder geval een mooi zicht op hoe Barks' tekenwerk zich in de loop van '45 en '46 heeft ontwikkeld. Het is geloof ik al eens eerder opgemerkt: Barks is in deze tijd niet helemaal constant wat betreft de maat van Donalds snavel – zelfs binnen één en hetzelfde verhaal verschilt die soms. Eind '46 is er voor het eerst (weliswaar sporadisch) iets te zien van Donalds lange snavel die later zo kenmerkend zou zijn voor Barks' topwerk. Wat ook opvalt, en dat ook al in '45, is de extreem lange nek die Donald in bepaalde verhalen heeft.

Ik vind het jammer dat de mensen die aan dit boek hebben gewerkt niet voor een strikt chronologische aanpak hebben gekozen. In het boek staan per jaar steeds eerst de verhalen die in Walt Disney's Comics and Stories (verder afgekort: WDC) verschenen zijn, daarna de Four Color Comics (verder afgekort: FC), en daarna de verhalen die in de diverse andere Disney-tijdschriften hebben gestaan. De eerste FC van 1945 bijvoorbeeld (FC 62, met twee verhalen: *Frozen Gold* en *Mystery of the Swamp*) dateert van januari en zou dus – naar chronologische volgorde – vóór de reeks WDC's moeten staan in plaats van erachter.

Men kan Barks' Duck-carrière ruwweg in drie perioden verdelen:

I '42-'46, de beginperiode
II '47-'54, de topperiode
III '55-'67, de eindperiode

Daarbinnen kun je dan ook weer andere, kortere periodes onderscheiden zoals '45-'46. Ik zie dat als een soort overgangsfase: het einde van het begin en de aanloop tot de toptijd. Een heel interessante periode dus. Zo'n indeling is op papier wel leuk, maar blijkt toch ook vaak niet te kloppen. Als je strikt op de zojuist gegeven indeling afgaat zouden dus alle verhalen uit 1945 beter van kwaliteit moeten zijn dan die van de voorgaande jaren, en dat is natuurlijk onzin.

Verschil in kwaliteit kan liggen aan het scenario en aan de tekeningen. Als voorbeeld van kwaliteitsverschil in scenario zou ik WDC 38 (nov. '43) en 58 (juli '45) willen gebruiken. WDC 38[1]. *Good Neighbours*, met de voor mij nu al legendarische conversatie tussen Donald en buurman Bolderbast: D: 'We gooien geen zware voorwerpen meer naar elkaar en halen geen streken meer uit! Afgesproken. Bolderbassie?' B: 'Zo is het precies, Duckievriend! Schud me nog eens de hand!' Dit is Barks op z'n best: Donald en Bolderbast sluiten vrede om vervolgens samen een soort burenoorlog te ontketenen met een rugbybal als middelpunt. Donald verhuist dan naar een verre en 'Bolderbastloze' buurt, maar Bolderbast blijkt ook verhuisd te zijn en wel precies naast het nieuw huis van Donald – het einde lijkt me duidelijk. Dit bijzonder enerverende en grappige verhaal staat in schril contrast met het wat flauwe verhaal van WDC 58. Daarin raken Donald en de neefjes door een valpartij in één van de ravijnen van de Grand Canyon waar een rivier doorheen stroomt, krijgen via een kleine parachute een reddingboot en gaan op weg. Donald neemt de leiding en brengt zichzelf. en de neefjes steeds opnieuw weer in moeilijke situaties waar de neefjes hen dan, zoals altijd, weer uitloodsen. Niet echt een sterk scenario, dunkt mij. Zo zie je dat 'later' niet altijd 'beter' hoeft te betekenen.

Het laatstgenoemde verhaal telt acht pagina's, wat voor WDC's zeer ongebruikelijk is. Gewoonlijk zijn het er tien. Dit gebrek aan ruimte voor zijn verhaal heeft Barks waarschijnlijk proberen op te lossen door per strook drie plaatjes te tekenen in plaats van twee. Dit komt Barks' tekeningen zeker niet ten goede. De volgende WDC (nr. 59) heeft ditzelfde aantal pagina's en ook dezelfde lay-out. Bij WDC 60 heeft Barks weer tien pagina's tot zijn beschikking, en net als bij het volgende verhaal, kiest hij hier per pagina voor een nieuwe opzet: 2-3-2-3 tekeningen per strook. Duidelijk is dat hij onder invloed van de tijdelijk verminderde ruimte voor zijn verhalen op zoek is gegaan naar een andere indeling van zijn pagina's. Kennelijk was Barks niet helemaal tevreden over de gewijzigde lay-out, want in de volgende WDC (nr. 62) is alles weer bij het oude. Gelukkig, als je het mij zou vragen.

Het is bekend dat Barks' verhalen vaak herdrukt moesten worden van de, soms zeer slechte, kopieën uit het Disney-archief. Om die reden zijn sommige verhalen dan ook opnieuw geïnkt door andere tekenaars. Bekend voorbeeld hiervan is *Race to the South Seas* (1949), dat door de Nederlander Daan Jippes op een werkelijk magnifieke wijze geïnkt is. Ik heb het sterke vermoeden dat ook het laatste verhaal in het boek (*Santa's Stormy Visit*) opnieuw geïnkt moest worden. Of er waren wel zéér slechte kopieën voorhanden van dit verhaal, óf de man/vrouw die dit verhaal inkte had niet de kwaliteit van iemand als Jippes, want voor een Barks-verhaal zijn de tekeningen wel zeer abominabel. In het laatste geval hoop ik dat Jippes, of een andere bekwame tekenaar, het verhaal in de toekomst opnieuw zal willen inkten.

Hoewel '45-'46 niet Barks' topperiode is, zijn er verhalen genoeg uit die tijd die Barks' genialiteit overduidelijk aantonen. Hoogtepunten uit deze tijd zijn voor mij: WDC 53 (*Donalds vrachtboot*), WDC 56 (*Slaapwandelen*), WDC 62 (*Waterskiwedstrijd*), WDC 64 (*Donald wil zich beheersen*), WDC 71 (*Zwemwedstrijd*), FC 62 (*Mystery of the Swamp*) en FC 108 (*The Terror of the River*).

Alle verhalen in het boek zijn zwart-wit afgedrukt en dat komt de tekeningen eigenlijk ten goede. Het wachten is nu op het volgende deel, dat naar mijn informatie Barks' werk uit '47 en '48 zal bevatten en dat halverwege dit jaar zal moeten verschijnen. In dit nieuwe deel zal wel 'verboden' Barks-werk moeten staan. Zal de Walt Disney Studio toestemming geven voor het publiceren van dat materiaal? Ik ben benieuwd!

BOEKEN IN HET KORT

DE LAATSTE OVERLEVENDEN

HORACIO ALTUNA/CARLOS TRILLO

CIC 1986.

PRIJS ƒ 14,90 (48 PAGINA'S, ZWART/WIT)

Horacio Altuna is een veelbelovend Argentijnse striptekenaar die in Spanje woont en werkt. Ditmaal loopt Nederland een beetje voor dankzij de nieuwe uitgeverij CIC die vorig jaar drie albums uitgaf, te weten: **De laatste overlevenden, Senor Lopez knijpt er tussenuit** en **Natte dromen**. Dargaud volgde in april met de uitgave van **Chanses**. Ook Jaques Glénat heeft (in Frankrijk) strips van Altuna in het fonds opgenomen. De komende maanden doe ik wat aan promotie voor deze tekenaar met in ieder nummer een recensie.

Altuna's tekenstijl is in de **De laatste overlevenden** niet opzienbarend. Laat ik het omschrijven als Spaans. Ik ben niet zo'n liefhebber van deze studio-aandoende manier van tekenen, behalve wanneer iemand er in slaagt om hem in dienst te stellen van het verhaal. Iets waar bijvoorbeeld Geminez en Sommer uitstekend in slagen. Altuna doet dat ook.

Het verhaal speelt zich af nadat door het gooien van een bom de wereldbevolking is beperkt tot diegenen die nog niet geslachtsrijp zijn, de kinderen dus. Kinderen die onder deze omstandigheden dan weer heel volwassen, dan weer helemaal kind zijn. Trillo is er in geslaagd zijn scenario's vanuit die kinderlijke beleving te schrijven. Prachtig in dit opzicht is *Het monster* waarin een jongetje de keuken van een verlaten huis in bezit heeft genomen en indringers op afstand houdt door voor spook te spelen. Behalve *Het monster* staan in **De laatste overlevenden** nog vier korte verhalen. Hoewel deze zich afspelen tegen een niet al te rooskleurige achtergrond ontbreekt ook humor niet. Het ziet ernaar uit dat het aantal episoden zich in de toekomst uit zal breiden. Het gegeven is boeiend genoeg.

HP

DE PADEN VAN DE ROEM 2: EEN JONGEMAN MET AMBITIE

HULET/BUCQOY

GLÉNAT 1986

PRIJS ƒ 14,50 (48 PAGINA'S, KLEUR)

Een probleem waar veel schrijver mee worstelen is de druk die op hem/haar komt te staan, nadat een eerste roman goed is ontvangen door de pers en het publiek. Dat zal ook wel gelden voor striptekenaars. Weliswaar was **De tijd der onschuldigen** niet Hulets eerste strip, maar wel het eerste deel in een nieuwe serie van een relatief onbekende stripauteur. Bovendien deed de naam van zijn scenarist het ergste vrezen.

Het eerste deel van **De paden van de roem** werd, in ieder geval door de pers, zeer goed ontvangen. **Een jongeman met ambitie** verscheen eind 1986 (wat overigens een vrij ongunstig tijdstip is) en maakt de verwachtingen na het eerste deel waar. Raymond Lécluse bevindt zich in dit verhaal in Parijs waar zijn bokscarrière een aanvang neemt. Hij slaagt erin binnen uiterst korte tijd landskampioen te worden. Dat het allemaal niet zo eerlijk is verlopen, ontdekt hij pas later, maar dan is het te laat. Zijn carrière mislukt volledig omdat hij een uiterst invloedrijke Parijzenaar heeft neergeslagen. Deze kan zonder moeite Lécluses leven beïnvloeden.

Tenslotte is er voor Lécluse nog maar één mogelijheid om uit handen van de politie te blijven... het vreemdelingenlegioen.

De paden van de roem blijken dus bezaaid te zijn met stenen. Het goed opgebouwde verhaal, prachtig geïllustreerd door Hulet is meeslepend. Bovendien wordt de lezer bij zijn reis naar het einde van de nacht gevoerd langs talloze boeiende personages en Lécluses nachtmerries.

HP

BETERSCHAP

DIVERSE CARTOONISTEN

ELMAR 1986

PRIJS ƒ 12,50 (80 PAGINA'S, ZWART/WIT)

Cartoonbundels schijnen ideale boekjes te zijn om kado te geven en worden meestal als zodanig gepresenteerd. Een titel als **Beterschap** spreekt in dit opzicht boekdelen. In het bundeltje zijn bijdragen opgenomen van 21 cartoonisten uit vijf landen rond het thema ziekte en verpleging. Ieder op zijn/haar eigen manier ging met het thema om en dat leverde een gevarieerde collectie grappen op, zowel thematisch als stilistisch.

Mij lijkt **Beterschap** een heel aardig boekje om in de wachtkamer te leggen of aan te bieden aan een zieke vriend(in).

HP

DE VERZAMELDE WERKEN VAN SNOOPY

CHARLES M. SCHULZ

LOEB 1986

PRIJS ƒ 12.50

Binnen de kameleontische verscheidenheid van uitgaven rond de strip The Peanuts neemt dit boekje een aparte plaats in. Niet omdat het zich speciaal richt op Snoopy, want deze figuur uit The Peanuts wordt al genoeg in het zonnetje gezet. Zo zeer zelfs dat er al mensen zijn die niet eens weten dat Snoopy eigenlijk een figuur is uit de strip The Peanuts. Waarom neemt **De verzamelde werken van Snoopy** dan toch een aparte plaats in? Ik citeer daartoe de ondertitel: 'De romans **Het was een donkere en stormachtige nacht** en **Toedeloe, Kariboe** en alle korte verhalen en ander verspreid proza, aangevuld met opmerkingen, aantekeningen en correspondentie met uitgevers. Van kritisch commentaar voorzien door de vrienden van de auteur'. De ironie druipt ervan af en het is haast meelijwekkend om te zien hoe Snoopy, vol zelfvetrouwen in zijn schrijftalent, dreun op dreun te incasseren krijgt, terwijl het prozawerk dat hij produceert een geniale grilligheid heeft. Alleen al daarom: kopen dit boekje. De geestige afwijzingsbrieven van de uitgevers én uiteraard het bekende tekenwerk krijgt u erbij cadeau.

HAR BROK

MIJNHEER DONSELAER ZOEKT EEN VROUW

CHARLOTTE MUTSAERS

MEULENHOF 1986

PRIJS ƒ 19,90 (80 PAGINA'S, ZWART/WIT)

Charlotte Mutsaers heeft over gebrek aan belangstelling voor haar werk niet te klagen. Ze maakte onder meer omslagen voor Vrij Nederland en illustreerde boeken van Adriaan van Dis (Nathan Sid) en J.M.A. Biesheuvel (Hoe de dieren in de hemel kwamen). **Mijnheer Donselaer zoekt een vrouw** werd vooraf gegaan door **Het circus van de geest** (emblemata), **Hazepeper** (Verhalen en tekeningen) en een catalogus behorende bij een reizende tentoonstelling.

Mutsaers werd in 1942 in Utrecht geboren. Na een studie Nederlands begon ze aan een schildersopleiding. Sinds 1980 doceert ze aan de Rietveldacademie. Haar werk laat zich het gemakkelijkst omschrijven als naïef. Een stijl waarvan een zekere charme uitgaat op boek- of tijdschriftomslagen. Maar lukt het ook om 40 pagina's strip lang te blijven boeien? Laat ik de tekst uit Meulenhoffs aanbiedingsprospectus citeren: '**Mijnheer Donselaer zoekt een vrouw** beschrijft in veertig afleveringen de queeste van de ondernemende, soms wat preutse, maar altoos door grote gevoelens gedreven heer met de vier brauwen, een queeste naar het ware geluk. Het is een satirisch en vrolijk commentaar op de verhoudingen tussen de seksen en op het moderne leven.' Welja, Charlotte zit goed tussen de kunstenaars en de literatoren. Pretenties genoeg. En dat voor een lullig verhaaltje. De veertig afleveringen verhalen telkens van een poging om een vrouw te versieren en eindigen altijd met een opmerking over Donselaers vier wenkbrauwen. Dons trekt een viertal brauwen op. Brengt elke vrouw opnieuw een strop? Elke aflevering is afgedrukt tegenover een witte pagina, wellicht om het artistieke van de strip te onderstrepen, en onder ieder tekeningetje (meestal twee naast elkaar en vier onder elkaar) staan twee rijmende zinnen. De tekeningen doen aan als kindertekeningen, eenvoudiger kan haast niet. Ieder verhaaltje heeft hetzelfde stramien. Donselaer gaat op zoek, vindt een vrouw en wordt teleurgesteld. Veertig maal wordt hier op gevarieerd.

Zowel het verhaal als de tekeningen zijn vrij zouteloos. Na verloop van tijd vroeg ik me af of Mutsaers nu eigenlijk wel of niet kan tekenen. Laat ik het maar op het eerste houden. In ieder geval blijkt de stijl die haar handelswaar is geworden geen verhaal lang de aandacht vast te houden. Maar ach, tien brauwen heeft heer Donselaer en een borst vol varkenshaar. Stik de moord aan alle vrouwen, die nu nog niet van hem houden.

HP

BOEKEN IN HET KORT

DE SCHADUW VAN HET VERLEDEN 1: DE KRIM 1920

CRISSE/NATACHA

ARMONIA 1986

PRIJS ƒ 6,95// 1691 (48 PAGINA'S, KLEUR)

Crisse geniet enige bekendheid als tekenaar van **Nahomi**, een reeks die in Kuifje verschijnt. **De Krim 1920** is een heel ander soort verhaal en is op een heel andere manier getekend. Het chaotische verhaal speelt zich af in Rusland in 1919. De handeling verplaatst zich in de loop van het verhaal van Jalta naar de Krim. Hoofdpersoon is Vassili, een gewonde soldaat die terecht komt bij en verzorgd wordt door een groep filmacteurs. Hij is in het bezit van een dolk die vrij belangrijk is. Een van de acteurs, Vladimir, neemt Vassilis missie over. Hoewel het verhaal niet zo ingewikkeld is, is de lezer al snel de draad kwijt. Dat komt door de grote hoeveelheid personages die aan het oog voorbijtrekken. Soms zijn ze nauwelijks van elkaar te onderscheiden en vaak komen heel groot de hoofden van figuren, die absoluut niets het met het verhaal te maken hebben in beeld.
Hoewel Crisses tekeningen er vrij goed uitzien, deugt er weinig van dit album. De personages lijken erg op elkaar, de beelden volgen elkaar niet goed op en de lezer moet zich door een brei van onbelangrijke personages heenwerken. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat Crisse zijn beelden heeft ...eh... ontleent aan filmfoto's, zoals hardnekkig beweerd wordt. Waarschijnlijk zullen lezers die meer verstand van film hebben een beter oordeel hierover kunnen vellen. Hetgeen niet wegneemt dat **Dat de schaduw van het verleden** veel weg heeft van een aap met een gouden ring.

HP

RAVIAN: DE VIERDE DIMENSIE

JEAN-CLAUDE

UITGEVERIJ DARGAUD

PRIJS ƒ 7,25 (48 PAGINA'S, KLEUR)

De vierde dimensie is het allereerste avontuur van onze tijd/ruimte-agent Ravian. Het werd in 1968 in stripweekblad **Pep** gepubliceerd, maar verscheen tot nu toe niet in album. En dat was heel spijtig, want in dit eerste avontuur zien we hoe Ravian kennis maakt met Laureline en de snode Xombul, die hij in het tweede verhaal, **Het woedende water**, opnieuw tegen het lijf loopt.
We bevinden ons in Galaxity, de hoofdstad van het galactische wereldrijk, in het jaar 2720. Tijd/ruimte-agent Ravian wordt bij de chef van de tijd-ruimte ontboden. Xombul, het voormalig hoofd van de 'dromendienst', heeft de circuits

van de droomcomputers gesaboteerd. De bevolking van Galaxity heeft er slapeloze nachten van. Aan Ravian de eer deze zaak tot een goed einde te brengen.
Xombul heeft onmiddellijk na zijn sabotage de kuierlatten genomen naar de elfde eeuw. Op zijn jacht naar Xombul krijgt Ravian heel wat problemen op te lossen. Hij raakt verstrikt in een bos, maar wordt gered door een elfde eeuwse schone: Laureline. Samen zetten ze de jacht voort. Een jacht die ook nog eens bemoeilijkt wordt door kwaadaardige monsters. Xombul heeft in een oud toverboek formules gevonden om mensen te transformeren in monsters. Ravian en Laureline weten hun taak tot een goed einde te brengen, maar hoe dat vertel ik natuurlijk niet. Naast **De vierde dimensie** bevat het album nog twee oude verhalen, zij het niet uit de reeks Ravian. Deze verhalen maakte het duo in 1976 en 1979 voor het Franse blad **Metal Hurlant**. Qua stijl doen ze een beetje denken aan Bilal, wat gezien het feit dat Christin ook voor hem scenario's maakt niet verwonderlijk is.
Al met al een boek dat zeer zeker de moeite waard is! Niet alleen omdat de uitvoering (bijna) perfect is, maar vooral omdat het een werk van historische waarde is: het ontstaan van de strip Ravian in woord en beeld. Het woordje 'bijna' slaat overigens op de kopteksten in de verhalen **Commando's van de ruimte** en **Terug naar de natuur**. Net het detail dat een album kan maken of breken. Gelukkig maken de schitterende tekeningen, het gedegen verhaal, de mooie inkleuringen en de prima verzorging van het album veel goed! Kopen!

BDJ

DE SNORKELS: DE GELE HAAI & EEN SNORKEL IN GEVAAR

FRANCO ONETA EN RAOUL CAUVIN

UITGEVERIJ DUPUIS

PRIJS ƒ 7,50 (PER STUK) (46 PAGINA'S, KLEUR)

Al eerder hebt u in Stripschrift kunnen lezen dat ik iets heb tegen het misbruiken van de strip voor commerciële doeleinden. Zodoende zou u kunnen vermoeden dat ik helemaal niet blij ben met een strip die speciaal voor commerciële doeleinden gecreëerd is.
'Operatie Snorkel' kwam aan de vooravond van de Strip-3-daagse 1984 in de openbaarheid. Tijdens de Strip-3-daagse werd een conventie gehouden met als thema 'Merchandising van stripfiguren' en in het KRO-programma **Oogluik** namen Stripschap-voorzitter Hennie Wesseling, tekenaar Carol Voges en merchandising-expert Francis Schenk een voorschot op de discussie. Laatstgenoemde deed in dit programma konde van de geboorte van de **Snorkels**, een nieuwe stripserie, ontworpen voor de merchandising als tegenhanger van de **Smurfen**.
Waardoor werd de creatie van de **Snorkels** noodzakelijk? Wel. De rechten van de **Smurfen** lagen – als vroeger min of meer gebruikelijk – bij de auteur van de strip: Peyo. Toen deze besloot te stoppen, had dat vervelende gevolgen voor hen die met de 'exploitatie' van de strip een boterham verdienden. Er werd besloten een nieuw figuurtje te creëren dat geschikt moest zijn om door middel van de merchandising geëxploiteerd te worden en waarvan de rechten bij de uitgever/exploitant zouden komen te liggen. Pas in een later stadium, zo vertelde Hennie Wesseling mij, bedacht men dat de figuurtjes ook in een strip gebruikt konden worden. Vandaar dat hij dit in de conventie 'de omgekeerde weg' noemde.
Heel vervelend is dat de ontwerpers van de **Snorkels** te veel naar de **Smurfen** hebben gekeken. Zijn de Smurfen kleine wezentjes met een witte puntmuts, de Snorkels zijn kleine wezentjes met een punthoofd. Net als de Smurfen houden de Snorkels hun dorpje angstvallig voor de 'grote mensen' verborgen. Als klap op de vuurpijl wordt in het album **Een Snorkel in gevaar** de tegenvoeter van Gargamel ten tonele gevoerd; een maffe professor die het op de kleine wezentjes voorzien heeft. Het doet me denken aan een andere **Stripschap**-conventie: 'Parodie of plagiaat'.
Eén van de mensen aan de wieg van de **Snorkels** was Nic Broca, die we ook kennen van de (mijns inziens niet erg succesvolle) poging om de serie **Robbedoes en Kwabbernoot** over te nemen. De twee **Snorkel**-boeken van zijn hand, die in 1984 in de Striptas te vinden waren, zagen er best aardig uit. In ieder geval stukken beter dan de twee albums die ik nu moet bespreken.
De gele haai en **Een Snorkel in gevaar** zijn verzorgd door Raoul Cauvin en Franco Oneta, de opvolger van Broca. In het eerste verhaal wordt de Snorkel-gemeenschap bedreigd door een bijziende gele haai. Jimmie en Alstar worden er door de gouverneur op uit gestuurd curbithoryngusvis-eieren te zoeken. De vis zelf is het er niet mee eens en jaagt de twee Snorkels weg. Ze zwemmen een (hongerige) gele haai en diens ontvreden loodsvisje tegemoet, die deze twee prooien wel lusten. Alstar weet het gevaar te keren door de haai z'n loodsvisje te laten opvreten.

BOEKEN IN HET KORT

In het tweede deel uit de reeks, **Een Snorkel in gevaar**, wordt Dimmy opgevist door een vissersduo. Een onguur type ontsteelt hen de Snorkel en verkoopt deze aan een nog slechtere professor, die Dimmy wil onderzoeken. De vissers steken daar een stokje voor en bevrijden Dimmy.
De verhalen zijn heel erg simpel, maar ook op het tekenwerk valt kritiek te leveren. Oneta weet kennelijk nog niet goed hoe de verschillende figuren in elkaar zitten. Met name Junior, het zoontje van de gouverneur moet het in dit opzicht ontgelden. Zien we hem eerst met grote wenkbrauwen die tegen de ogen aan zitten, in het volgende plaatje groeien de wenkbrauwen uit z'n haar. Het derde plaatje spant de kroon: Junior heeft weliswaar weer gewone wenkbrauwen, maar een kale kop....
Misschien ben ik niet erg objectief, maar aan deze serie kan ik geen greintje plezier beleven. Mocht u een andere mening zijn toegedaan, stuur dan een briefje naar: Postbus 4835, 1009 AV Amsterdam.

BDJ

OUTSIDERS
FERRANDEZ/RODOLPHE

ARBORIS/DYNAMO
PRIJS *f* 11,90 (48 PAGINA'S, ZWART/WIT)

Popmuziek en science fiction, die combinatie komt vaak voor bij Franse striptekenaars (zoals Clerc en Chaland). Een en ander is ook het geval met de korte verhalen van Rodolphe en Ferrandez in dit album. Als duo hebben beide heren een bekende naam dankzij drie fraaie albums in het detective-genre: **De man met de klauw**, **De meester van de nacht** en **Villa tenêbre**. Het derde ken ik niet, de eerste twee zijn uiterst spannende thrillers die bovendien bol staan van de verwijzingen naar stripklassiekers.
Ferrandez werkt behalve met Rodolphe ook alleen. Twee albums verschenen in het Frans bij Glénat en voor Casterman maakte hij 3 boeken: **Achterland**, **Nouvelles de pays** (niet vertaald) en **Carnets d'Orient** waarvan sinds kort de vertaling **Orientaals dagboek** verkrijgbaar is. Rodolphe schrijft scenario's voor onder anderen Rouge, Cordonnier, Buffin, Coutelis, Garcia en Eberoni. Hij is duidelijk een van de meest productieven onder de nieuwe generatie scenaristen. Persoonlijk vind ik lang niet al zijn stripscenario's even geslaagd. Zijn specialiteit is de detective en op andere terreinen gaat het hem minder goed af.
Ik vind dan ook het leukste verhaal in **Outsiders** het laatste, *De muren bebben oren* waarin een jongeman per ongeluk een gruwelijke ontdekking doet achter het behang. Helaas is dit het enige verhaal in de bundel van dit genre. De overige zes vallen in de categorieën die ik eerder noemde. Verhalen over popmuziek stellen doorgaans niet zo veel voor. Wanneer daar het tekentalent van een Clerc tegenover staat is dat niet zo'n probleem, maar Ferrandez heeft niet echt een 'stijltje'.
Verleden tijd, *De outsider* en *De zakkige mode* zijn niet meer dan aardige verhaaltjes. Van de drie SF-verhalen springt vooral *De rode kerstavond* eruit. In dit verhaal blijken speelgoedrobots uitstekende verdedigers tegen inbrekers te zijn. We zien de inspecteur uit *De man met de klauw* nog even in dit verhaal terug.
Rest me nog te vermelden dat twee van de verhalen uit deze onevenwichtige bundel eerder gepubliceerd werden, te weten *De outsider* (Stripschrift 174/175) en *De zakkige mode* (Stripjaarboek 85/86).

HP

GÁ JE LEKKER!
JAAP VEGTER

UITGEVERIJ CONTACT
PRIJS *f* 9,95 (56 PAGINA'S, ZWART/WIT)

Jaap Vegter heeft opnieuw een album aan zijn oeuvre toegevoegd. Het is een bundeling van strips die in de periode 8 september 1984 tot en met 18 januari 1986 in **Vrij Nederland** zijn verschenen.
Je zou Vegter's strips met recht maatschappij-kritisch mogen noemen. De actualiteit van alledag speelt er een belangrijke rol in. Verder zullen trouwe krantelezers veel van zijn thema's herkennen: het pausbezoek, Brinkmans BKR-beleid, winkeldiefstal, hongersnood in Ethiopië, leegstand en het dorp waar de politie van alle inwoners de vingerafdrukken nam, ze komen allemaal aan bod.
De tekenstijl van Vegter is niet

erg gebruikelijk in de stripwereld. Zijn vrij sober gehouden lijntekeningen zijn ingewassen met allerlei grijstinten, die voor een heel apart, maar mooi en functioneel effect zorgen. Goede plots, goed tekenwerk, gevat in een goed gedrukt album: een aanrader!

BDJ

HET GOUDEN HUIS VAN SAMARKAND
HUGO PRATT

CASTERMAN 1986
PRIJS *f* 24,90 (144 PAGINA'S ZWART/WIT)

Het gouden huis van Samarkand is het eerste album met recent materiaal van Hugo Pratts Corto Maltese-serie na **Fabel van Venetië**. Weliswaar verschenen de afgelopen jaren enkele albums in deze reeks, maar deze bestonden alle uit oudere korte verhalen. **Het gouden huis van Samarkand** startte ooit in Wordt Vervolgd, maar werd in december 1983 na 44 pagina's afgebroken.
Aangezien de verhalen van Corto Maltese elkaar opvolgen en niet in chronologische volgorde zijn uitgebracht, help ik u nog even op het spoor. De chronologische volgorde: De jeugd 1904/05, Ballade van de zilte zee, In het teken van de steenbok, Corto altijd maar verder, De kelten, De Ethiopieërs, In Siberië, Fabel van Venetië en tenslotte **Het gouden huis van Samarkand**
Over Corto's jeugd zullen nog meer albums gaan verschijnen. Vanaf **De ballade van de zilte zee** tot aan dit album bestrijkt de reeks een periode van ongeveer tien jaar, 1913 tot 1923, het jaar waar in dit verhaal zich afspeelt. (Zie Stripschrift 196/197, pagina 38 en verder).

In **Fabel van Venetië** ging Corto op zoek naar een kostbare edelsteen en is ook sprake van de dagboeken van baron Corvo. Corvo schrijft in zijn aantekeningen over een manuscript van Lord Byron, dat door diens vriend Trelawney verborgen is op Rhodos. **Het gouden huis van Samarkand** begint op het moment dat Corto Maltese dit document vindt.
Overigens is baron Corvo één van de vele personages in de strips van Pratt, die ook werkelijk bestaan heeft. In **Fabel van Venetië** komen we bijvoorbeeld ook de actrice Louise Brooks tegen (zie Zozolala 30). Baron Corvo heette in werkelijkheid Frederic Rolfe en was een excentrieke, knapenminnende man die een groot deel van zijn leven doorbracht in Italië. Hij schreef onder meer de roman Hadrianus VII en bleef lange tijd een onbekende binnen de Engelse literatuur. Wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van deze man kan terecht in het onlangs verschenen boekje Brieven uit Venetië. (Veen 1986 *f* 17,90.) Dit boekje is uitvoerig van aantekeningen voorzien door G.M. Meijsing (ps Joyce en co), een kenner van zijn werk. Het is niet onwaarschijnlijk dat Pratt nogmaals deze persoon ten tonele zal voeren, omdat Corto regelmatig refereert aan zijn vriendschap met hem. Wellicht in een volgend deel van De jeugd, aangezien Corvo in 1914 overleed.
Lord Byron heeft Corto Maltese nooit gekend. Deze Engelse dichter leefde ruim een eeuw eerder, van 1788 tot 1824. Net als Corto Maltese, Corvo en Pratt zelf heeft Byron veel gereisd. Gedurende een tweetal perioden bezocht hij talloze Europese landen. De laatste van deze periode was van 1816 tot 1824. Hij heeft Griekenland in 1823 bezocht. Van dat jaar is ook het manuscript dat Corto vindt.
Maar terug van deze achtergronden naar het verhaal.

Corto Maltese is op zoek naar een schat die zich in de buurt van Samarkand bevinden moet. Verder wil hij zijn vriend Raspoetin bevrijden uit het gouden huis van Samarkand, de gevangenis waaraan dit verhaal haar titel ontleent. Tenslotte blijkt hij een dubbelganger te hebben, waar hij constant voor wordt aangezien. Deze Chevket is een opstandelingenleider. Via hem wordt ook het politieke element in dit verhaal gebracht. Alles bij elkaar ontstaat ook in **Het gouden huis van Samarkand** een vertelling zoals we die de laatste jaren van Pratt gewend zijn. Met nu en dan briljante dialogen en veel

kleurrijke personages zoals de dweperige Marianne en Venexiana Stevenson.
De tekenstijl in dit verhaal vertoont overeenkomsten met **Fabel van Venetië** waarin Pratt een aantal malen de decors in veel dunnere lijnen en zonder zwarte vlakken neerzette. Iets wat ook regelmatig in **Het gouden huis van Samarkand** te zien is. Een interessante ontwikkeling.
Tot slot van deze recensie wil ik nog een belangrijk punt van kritiek geven op dit boek. Pratt heeft namelijk een aantal bijfiguren erg stereotiep neergezet, met name de Turkse soldaten komen over als dom en denigrerend naar vrouwen toe. Wat denkt u bijvoorbeeld van deze dialoog.
Marianne: Dit zwijn waagde 't me te betasten.
Turk: Een christin in 't land is een christin in de hand.
Corto: Wat is dat nu voor onzin...
Turk: Hoezo? Dit is mijn land, hier betast ik wie ik wil.
Corto: Pas maar op. Met die vrouw valt niet te spotten.
Turk: Wat een drukte om niks. Vrouwen vinden 't lekker om betast te worden en deze nog meer dan wie ook.
Corto: Ik weet zeker dat je je vergist..., maar hoe dan ook, val onze reisgenote niet lastig.
Turk: Jij begrijpt vrouwen niet, ze vinden 't juist lekker!
Turk: (richt zich tot vrouwen) Jij vindt het lekker. Jij vindt Turken lekker.
Zoals uit deze tekst blijkt relativeert Corto de uitspraken van de soldaat. Toch krijg ik bij het lezen ervan een wat bittere smaak in de mond, ik hoor dit soort uitspraken te vaak om ze als onschuldig te beschouwen. Het valt me dan ook tegen om ze in een strip van Pratt – die ik ook altijd heb bewonderd om zijn fraaie dialogen – tegen te komen.

HP

DE 9e DAG VAN DE DUIVEL
DIDIER CONVARD

UITGEVERIJ LOMBARD
PRIJS *f* 17,70 (64 PAGINA'S, KLEUR)

De 9e dag van de Duivel bevat zes verhalen met telkens hetzelfde thema: het Kwaad, dat in Convards visie tegelijk met de mensheid is geboren. Het allereerste verhaal in het album is een variant op het bijbelse scheppingsverhaal. De andere verhalen spelen in de prehistorie, de middeleeuwen en in de toekomst, wanneer een atoomoorlog (had Convard niet iets originelers kunnen verzinnen?) een einde heeft gemaakt aan de superioriteit van de mens en de katten hun middeleeuwen beleven. Het laatste verhaal, **De graftombe**, verwijst via de figuur van Nirlem-de-wijze (Merlin, of Merlijn) zijdelings naar de Arthur-legenden.
Convard maakt sfeervolle verhalen, maar ik heb de indruk dat ze bij elkaar in een album gebracht sterker zijn dan afzonderlijk gepubliceerd in een tijdschrift. Als tekenaar en schrijver is Convard zeker geen virtuoos, zijn kleurgevoel is persoonlijk maar niet subtiel, en ondanks al die bezwaren maakt **De 9e dag van de Duivel** onweerstaanbaar een sympathieke indruk. De talenten van Convard zijn beperkt, maar hij weet ermee te woekeren.
In de inleiding van het album schrijft Rob de Moor over Didier Convard: 'Vreemd genoeg heeft hij – voor zover ik hem ken – niets van een gevallen engel, of een tovenaar. Het is een alleraardigste jongen die ik altijd graag ontmoet op een of ander stripfestival (...) – en ontwapenend vriendelijk. Bij hem is, net als in zijn strips, alles duidelijk en begrijpelijk. Die grote helderheid, tesamen met zijn volslagen pretentieloze vriendelijkheid, is wat ik het meest waardeer in Didier.' Convard had zich geen betere pleitbezorger kunnen wensen.

PvO

ENGELTJES, BENGELTJES
SERRE

MOORIA
PRIJS *f* 10,– (164 PAGINA'S, KLEUR)

De Franse cartoonist Serre is populair in Nederland. Je kunt geen wachtkamer van tandarts of masseur binnenkomen zonder met zijn werk geconfronteerd te worden. Er zijn inmiddels meer dan tien boekjes van hem in Nederland verschenen en vorig jaar werd hij bekroond met de Ton Smits-penning.
Wat is toch het succes van Serres grappen? Zo leuk zijn ze niet en zo goed kan Serre nu ook weer niet tekenen. Ook het nieuwe boekje, **Engeltjes, bengeltjes**, blader je de eerste keer geamuseerd door, maar de tweede keer zoek je tevergeefs naar een grap die leuk gebleven is.
De grappen van Serre zijn altijd maar een béétje gruwelijk, en niemand zal zich er echt aan stoten. Ze zijn soms cru, maar nooit verontrustend. Bij Serre staat er niets op het spel en niets ter discussie. Zijn werk mist de poëtische wreedheid van Topor of de ontwrichtende woede van Willem. Het is een toonbeeld van bezadigdheid. Zwarte humor op AVRO-formaat.

PvO

MUDWOG 1: DE MONSTERS VAN HET GOOR
ARTHUR SUYDAM

UITGEVERIJ OBERON
PRIJS *f* 19,90 (50 PAGINA'S, KLEUR)

'Mudwog' is een onvertaalbaar Amerikaans scheldwoord, maar misschien komt het Nederlandse 'snotpork' in de buurt. Het woord is verzonnen door de Amerikaanse tekenaar Arthur Suydam als naam voor de hoofdpersoon van een reeks albums. Het prachtige eerste deel daarvan is nu in Nederland verschenen. Is Nederland rijp voor Mudwog?
Het onaanzienlijke uiterlijk van Mudwog doet wat denken aan de snuitige figuren in **Op zoek naar de tijdvogel** van Loisel en Letendre. Mudwog is een geboren schlemiel die toch altijd aan het langste eind weet te trekken. Hij overwint de reus die het stadje Popedeinekanov teistert en bij de kolossale vrouw van zijn dromen heeft hij voor hij het zelf goed en wel in de gaten heeft, een kind verwekt.
Als tekenaar lijkt Suydam een balsturige erfgenaam van klassieke illustratoren als Arthur Rackham, Dulac en Norman Rockwell. Zijn tekenstijl is verfijnd, zijn humor bepaald niet. De grappen in **Mudwog** zijn een aaneenschakeling van bizarre en soms ontroerende kolder, die vertaler Jan Vissers knap op de voet heeft weten te volgen.

PvO

JESSICA BLANDY 1: DENK MAAR AAN ENOLA GAY...
RENAUD/DUFAUX

NOVEDI
PRIJS F 7,55 (48 PAGINA'S, KLEUR)

Een kale **weirdo** vermoordt mensen met de opmerking: 'Denk maar aan Enola Gay...' Enola Gay was een vliegtuig: de bommenwerper die in 1945 een atoombom boven Hiroshima afwierp. Nog niet zo lang geleden was de gelijknamige meezinger van O.M.D. een hit. Ik herinner me de regel:'Enola Gay, you should have stayed home yesterday' (of poëzie van gelijke strekking).
Wat de beruchte bommenwerper met dit eerste album van **Jessica Blandy** te maken heeft, is niet duidelijk. In elk geval wordt Scott Mitchell, de minnaar van bestsellerschrijfster Jessica Blandy, het slachtoffer van de kale moordenaar. Zijn familie wil niet dat er een schandaal rond de moorden ontstaat en probeert de zaak stil te houden.
Erg veel wijzer word je als lezer nog niet in dit eerste album. De kwaliteiten van tekstschrijver onttrekken zich daardoor aan een definitief oordeel. Zijn eerdere scenario's, onder andere voor de Spaanse tekenaar Xavier Musquera (**Lucius, Melly Brown**) waren niet slecht, maar ook niet opvallend goed of origineel. Hij weet sfeer op te roepen, maar heeft daarvoor veel ruimte en bijfiguren nodig, en zowel in **Melly Brown** als in **Jessica Blandy** zijn die niet allemaal even interessant.
Van Renauds tekenstijl kun je ongeveer hetzelfde zeggen: goed, maar niet opvallend goed. Hij tekent helder en overzichtelijk. In dit album doet zijn werk, vooral ook door de inkleuring van Bea Monnoyer, soms aan Hermann denken. Die vergelijking maakt Renauds zwakke kanten snel duidelijk. Zijn figuren, vooral de vrouwen, zijn stereotiep getekend en zijn stijl mist eigenzinnigheid en gedrevenheid. In vergelijking met Hermann is zijn werk ook erg keurig, maar dat bedoel ik zeker niet neerbuigend.
Het gevolg is echter wel dat heldin Jessica Blandy nauwelijks uit de verf komt, voor

BOEKEN IN HET KORT

het amateuristisch geschilderde omslag geldt dat zelfs letterlijk. In het persmateriaal geeft Dufaux een beschrijving van zijn heldin, of beter gezegd van de manier waarop ze hem voor ogen staat: 'Ze had een roze pull om haar schouders geknoopt, ze maakte een vermoeide indruk en ze dronk meer dan goed voor haar was. Maar zoals ze daar zat, was ze even aantrekkelijk als altijd, sexy zelfs, met haar lange benen, haar nonchalante blonde kapsel, haar gebruinde huid en die grote, heldere ogen waarmee ze je dromerig kon opnemen tot je er onzeker van werd. Een bijzondere vrouw, maar niet een van de gemakkelijkste. Haar leven is vergelijkbaar met dat van de heldin uit een detectiveverhaal, maar met nog iets extra's. Een gevoel voor drama misschien. Of is 't ironie?'
Als Jessica Blandy iets mist, is het vooral 'nog iets extra's – iets wat je nog niet kent uit talloze Amerikaanse politieseries.
Jessica Blandy komt uit dit eerste album naar voren als een heldin zonder uitstraling, zelfs zonder aantrekkingskracht. Haar nonchalante kapsel is het werk van een dure kapper, haar opengeknoopte bloesjes zien eruit alsof ze bij Claudia Sträter vandaan komen, haar bruine huidskleur lijkt het resultaat van een abonnement op de zonnebank en die grote blauwe poppeogen zijn made in Taiwan.
Het is jammer dat Dufaux en Renaud niet bij machte geweest zijn hun heldin meer karakter te geven en er werkelijk een vrouw van vlees en bloed van te maken. Een interessantere figuur in het album is de privé-detective Gus Bomby. Misschien was hij een betere hoofdpersoon voor de serie geweest. Maar in Californië, waar Jessica Blandy zich afspeelt, lopen er al zo vreselijk veel **gumshoes** rond...

PvO

ACHTER DE SCHERMEN VAN HET PARADIJS
FRANÇOIS BOUCQ

CASTERMAN 1986
PRIJS *f* 19,90 (80 PAGINA'S, KLEUR EN ZWART/WIT)

Achter de schermen van het paradijs is Boucqs derde bij Casterman verschenen boek. Net als het eerste bevat het een aantal humoristische korte verhalen. Deze zijn ouder dan in **In de binnenlanden van het alledaagse** of gepubliceerd in andere tijdschriften dan (A suivre), met name in Pilote. De verhalen zijn niet in chronologische volgorde afgedrukt zodat het geheel een wat onevenwichtige indruk maakt. Zowel in tekenstijl als in sfeer zijn de verhalen sterk verschillend.
Allereerst treffen we wat boertige humor aan in verhalen als *Speelkwartier* of *Holle vaten stinken het hardst*. Met name in dit laatste verhaal is Boucqs tekenstijl anders – ronder – dan we van hem gewend zijn. In *Het evangelie naar de H. Pikketanus* is duidelijk de invloed te ontdekken van D. Goossens en in bijvoorbeeld *Waar gebeurd* herkennen we Alexis. Ik vermoed dan ook dat deze bijdragen uit de tijd zijn dat Boucq voor Fluide glacial werkte.
Een aantal andere verhalen zijn tamelijk absurdistisch zoals *Kiki, Het baldadige kerkhof* en *Hoor het land kraken.*.
De mooiste verhalen zijn echter de langere, en die beslaan gelukkig het grootste gedeelte van de bundel, verhalen waarin de Boucq, zoals we die aantroffen in **In de binnenlanden van het alledaagse** op zijn best is. *Achter de schermen van het paradijs* verhaalt van de oude Alida die haar hemelreis maakt, in *Adam Rolbuig* maken we kennis met een notoire drinker, in *Het laatste weerzinwekkende avontuur van Frankie Strike, reporter* staan de belevenissen van een tekenende reporter centraal, *221, Rue des Lilas* beschrijft de jacht van een man, die denkt dat hij Sherlock Holmes is, op een vrouwenmoordenaar. Een gastrol is weggelegd voor Rita, de hoofdpersoon uit **De vrouw van de tovenaar** als prostituée op leeftijd. Deze lange ingekleurde verhalen vormen de onbetwiste hoogtepunten in de bundel en maken hem een genot om te lezen.

DE JAPANSE BLONDINE
JEAN-CLAUDE DENIS

UITGEVERIJ CASTERMAN
PRIJS *f* 8,95 (63 PAGINA'S, KLEUR)

Luc Leroi, de hoofdpersoon van **De Japanse blondine**, lijkt een typische anti-held. Een dumbo bij uitstek, brutaal en een beetje dom, met melkboerenhondehaar en een aardappelneus. Hij raakt verliefd op de stripteaseuse Miyeko, de peroxyde-blonde Japanse uit de titel (voor dergelijke vrouwen bedacht de schrijver Raymond Chandler ooit de uitdrukking 'zo blond als een zoeloe'). Ze blijkt een jeugdvriendin van Luc Leroi te zijn. Het avontuur dat hij, gedreven door zijn verliefdheid, met haar beleeft, voert hen onder andere naar het huis van haar ouders. Daar gaan zijn wensen tenslotte in vervulling en begint zijn romance met Miyeko. **De Japanse blondine** staat vol mooie plaatjes, de amoureuze verwikkelingen zijn heel vermakelijk, maar het plot is een routineus en onbeduidend detectiveverhaaltje. Het draait om de diefstal van een 'magische vaas' die voor de betrokkenen een stuk interessanter lijkt dan voor de lezer. Het meest verrassende aan het album is de epiloog, waarin Luc Lerois anti-heldendom plotseling wordt gerelativeerd en je als lezer moet toegeven dat je het hele verhaal lang op het verkeerde been hebt gestaan.

PvO

NIEUWS

STRIPSNIPPERS

Uitgeverij Oberon en Het Stripschap hebben een nieuwe service voor al diegenen die beroepsmatig met het fenomeen strip bezig zijn. Sinds januari 1987 verschijnt er – hopelijk regelmatig – een knipselkrant **Stripsnippers** geheten. In deze **Stripsnippers** staan alle krante- en tijdschrift-artikelen over stripverhalen.
Oberon en Het Stripschap hebben allebei vroeger wel eens een knipselkrant uitgegeven. Deze waren echter geen lang leven beschoren. Wij hopen dat dit nu wel het geval is, want het vult een aardige leemte in de informatiestroom over het stripverhaal op.
De knipselkrant is een losbladig, geniet blad, dat duidelijk gekopieerd is. Een nadeel daar sommige artikelen door het slechte kopiëren niet te lezen zijn. Hopelijk is het een startprobleem.

NL

WEER VERANDERINGEN BIJ DUPUIS

Na de perikelen rond de erfenis, de verhuizing van de gehele staf naar Charleroi en het aanstellen van de nieuwe uitgever J. van Hamme, kwam er eindelijk enige rust en duidelijkheid in de gang van zaken bij de firma Dupuis. Gezien de vele uitgaven en de langzaam op gang komende acties van de uitgeverij leek dat ook echt zo, maar binnenin rommelde het alweer. De nieuwe, zeer creatieve directeur – J. Van Hamme – heeft zich genoodzaakt gevoeld om op te stappen. Hij werd door zijn bazen – als bankiers meer geïnteresseerd in snel rendement dan in het gedegen opzetten van een uitgeverij – in zijn daden beknot. Jammer. We hopen dat degene die hem opvolgt meer kansen krijgt.

NL

KNEEDHAKEN

Op 21 maart zou **Doodgeverfd** van Aart Clerx bij stichting Gezellig en Leuk verschijnen. Clerx' hard-boiled held Jan Tit zou in het pocketboekje zijn rentree maken. Het omslag ziet er al veelbelovend uit: een geboeide Jan Tit wordt door een dame in heuphoge laarzen bedreigd met een huishoudmixer waarin twee vervaarlijk ogende kneedhaken zijn gestoken. Helaas, er was 'te vroeg gejuigd' (spelling Gezellig en Leuk). Het feest werd afgelast en het boekje zal nu eind april pas verschijnen.
Wat we de lezers van Stripschrift niet willen onthouden, is het '**Rokin Beli**'-stripje dat op de uitnodiging voor het feest is afgedrukt. Het is gemaakt door de 12-jarige Charlotte Mutsearts, van wie we later vast nog veel zullen horen.

PvO

'TAKE ME BACK TO GOTHAM CITY' - THE RETURN OF THE CAPED CRUSADER

De Engelse dichter Adrian Henri schreef ooit een gedicht over hem. De belangstelling voor hem is altijd latent aanwezig gebleven, maar nu opeens weer groter dan ooit. De mode-ontwerpster Katharine Hamnett liet zich door hem inspireren bij het ontwerpen van een collectie ondergoed. Samen met onder anderen James Bond, John Wayne en Superman speelt hij een rol in **Frankenstein!!**, het nieuwe ballet van Jiri Kylian.
Vanaf begin maart worden zijn avonturen opnieuw uitgezonden op Sky Channel (op werkdagen om 18.00 uur) en met ingang van 25 maart ook door de VPRO (woensdagmiddag, 15.30 uur). Het enige echte 'dynamische duo' is terug: Batman, de gevleermuisde wreker, en de wonderjongen Robin.
In de jaren zestig en zeventig werden er 120 afleveringen voor de Amerikaanse televisie gemaakt. Daarvan werden er dertien door de KRO in Nederland uitgezonden. Ze veroorzaakten een rage die niet in verhouding stond tot dat geringe aantal afleveringen die bovendien tegenvielen. Ze waren lang niet zo opwindend als de strips en bij je eigen fantasie haalden ze het al helemaal niet. Het Batmanmaskertje dat mijn jongere broertje won bij een tekenwedstrijd van de VIVO was interessanter. Overal in Nederland werd door kinderen 'Batmannetje' gespeeld. Een Brabants jongetje verongelukte toen hij bij dat spelletje van het balkon viel.
Iedereen kan nu zijn eigen jeugdherinneringen controleren. De televisieserie valt niet mee en valt niet tegen. Het verloop van de verhalen is al bij de eerste aflevering die je terugziet, even voorspelbaar als vroeger: Batman neemt het op tegen een superschurk (de Joker, de Riddler, de Penguin, Catwoman), dreigt het onderspit te delven maar wint tenslotte toch. De quasi-opwindende scènes met geanimeerde kreten als 'THUD, 'EEE-OOW' of 'ZLONK' waar ik me als kind aan ergerde, zijn nu leuk van meligheid. De serie zit vol kleine, inventieve grapjes. Let bijvoorbeeld op de koekoeksklok van de Penguin: een iglootje waaruit een penguin tevoorschijn schiet. Sommige scènes zijn waarschijnlijk onbedoeld humoristisch. Batman en Robin lopen voortdurend gekostumeerd over straat zonder dat hun medeburgers daarvoor op of om kijken. In de eerste aflevering die ik zag, stond Batman te twisten in een stijlzuivere jarenzestigdisco.
Wat iedereen indertijd vermoedde, is bij het terugzien van de serie overduidelijk. Batman en Robin zijn in het dagelijkse leven twee keurige, gefortuneerde homoseksuelen. De hoge stem van Robin is even suggestief als zijn ware naam, Dick Grayson, waaruit gemakkelijk de **slang**-woorden 'gay' en 'dick' te halen zijn. (In een Rotterdamse boekwin-

kel signeerde Christopher Isherwood zijn boeken. De dame voor me in de rij vroeg hem 'for Dick' in haar exemplaar te zetten. 'Is that a name?' informeerde Isherwood opgewekt.)
Die homofiele of pedofiele relatie tussen Batman en Robin zou de hoofdreden zijn waarom de serie werd gestopt. Achteraf is er in **Batman** veel meer te vinden dat afwijkt van de seksuele norm. Zo wordt er opvallend veel gekneveld in de serie.
De hoofdrolspelers, Adam West en Burt Ward, waren nadat de serie beëindigd was, weer even onbekend als daarvoor; wel waren ze een stuk rijker geworden. Adam West is als acteur acceptabel zolang hij zijn Batmankostuum aanhoudt, maar zonder vermomming blijkt hij een stijve hark met een houten hoofd.
In een interview zei West: 'Vraag jezelf maar eens af hoe een volwassen man zich moet voelen, als hij de hele dag gemaskerd rondloopt met een cape om zijn schouders en steeds simpele teksten uitroept. Soms dacht ik: hoe kunnen ze steeds met nog iets slechters aankomen? Maar toch lukte dat blijkbaar. En omdat ik een contract had getekend, moest ik doorspelen. Soms was het een ware kwelling. Op een dag begon ik plotseling van mijn rol een parodie te maken en toen vond ik het grappig en leuk om te spelen. Ik voelde me niet langer opgelaten. (...) Na **Batman** zat er een paar jaar de klad in mijn carrière. Ik nam toneellessen en vroeg me af of ik überhaupt wel als acteur kon doorwerken. Ik heb werkelijk alles aangepakt: lunchtheater en rollen in speelfilms en televisieproducties en ik heb als gast gefungeerd in diverse televisieshows.'
Ook de acteurs die als vaste

'special guest villain' optraden, zijn betrekkelijk onbekend gebleven. De enige uitzondering is Burgess Meredith die de Penguin speelt. Hij speelde later prachtige rollen, onder andere in de film **The Day Of The Locust** van John Schlesinger. Zijn bekendste optreden is als de trainer van de bokser in de gelijknamige film.
Extra attractie van de serie **Batman** zijn de gastrollen van bekende en soms heel bekende acteurs. Er zijn afleveringen gemaakt met Bette Davis, James Mason en Vincent Price. In de eerste aflevering die ik zag, speelde Jill St. John mee. Die heeft nog een poosje gescharreld met Henry Kissinger, herinner ik me. (Of heb ik het mis en was dat Susan St. James?) Een week later zag ik George Sanders (**Rebecca, The Picture Of Dorian Gray**, etc.) terug. Gekleed in een vooroorlogs maanpak speelde hij Dr. Schimmel, alias Mr. Freeze, een diamantenrover met een zwaar Duits accent.
De VPRO heeft 24 afleveringen gekocht en schijnt overwogen te hebben die in het Nederlands na te synchroniseren. Welke stemmen zouden Batman en Robin geleend hebben? Paul Haenen lijkt een voor de hand liggende keus voor Robin, en dan met Wim T. Schippers als Batman. Voor de **chief commissioner** had Jan Blokker, Arie Kleiwegt of Cherry Duyns gevraagd kunnen worden. Cor Galis of Johnny van Doorn had de butler kunnen spelen. Bij de schurkenrollen kan gedacht worden aan Willem de Ridder voor de Riddler (geen woordspeling), Arjen Ederveen voor de Joker, Cootje van Doesburgh of Adeline van Lier voor Catwoman, en John Kraaykamp sr. voor de Penguin.
Het is misschien een aardige test om bij de volgende aflevering van **Batman** het geluid af te zetten en de Nederlandse stemmen er zelf bij te denken. Maar wacht eerst op de titelmuziek. Het deuntje van Neal Hefti is het enige onderdeel van de serie dat nog even opwindend is als vroeger.

PvO

SCHAAMTELOZE WORDT VERVOLGD-REDACTEUR

DE TIJDSCHRIFTEN IN JANUARI EN FEBRUARI

Met een gewijzigde lay-out zette **Tina** het nieuwe jaar in: veel foto's, veel tekst en weinig strip. Verrassende aankoop: **Isabel** van Will, Delporte en Franquin. Regelmatig verschenen in Tina gagstrips van Wout Paulussen.

Donald Duck blijft jaar na jaar onveranderd. Buiten het bekende Disney-materiaal is de nieuwe reeks van Piet Wijn interessant. **Johanna** ging van start in Donald Duck 6. Illustraties van René Follet in nummer 7 en 8.

Eppo Wordt Vervolgd startte het nieuwe jaar met twee series voor een wat ouder publiek. **Condor** (Rousseau/Autheman) en de nieuwe Lefranc: **De apocalyps**. Vooral dit laatste verhaal is heel intrigerend. Overigens gaat Eppo Word Vervolgd waarschijnlijk nog meer strips van Jaques Martin voorpubliceren. In EWV 2 een gastoptreden van een redacteur en in nummer 3 wederom een nieuwe serie **De rioolkoninkjes** eveneens aangekocht bij Casterman. Dit is een serie wat zwarte gagstrips van Cauvin en Carpentier. In Eppo Wordt Vervolgd 4 start **De jolige joffer**, inderdaad een nieuwe Suske en Wiske. Terug in Eppo Wordt Vervolgd 5 tenslotte is de vrij waardeloze SF-strip **De tiende planeet** van Jack Staller.

Terug in **Kuifje 7 Adler** van René Sterne. Lopende reeks: **Thorgal.**

Robbedoes maakt een nogal wisselvallige periode door. Mooi materiaal wordt afgewisseld met redelijk infantiel spul. Nummer 2542 bevatte het begin van **De beeldhouwers van het licht**, een fraaie **Ragebol** (Frank/Bom) en een korte aflevering van **Jimmy Boy** (Dominique David). Andere korte verhalen: Sara Spits in **Parijs-Dakar** (2543, 2545), Snoesje (2544), Knokkers zonder grenzen (2544) en Timoer (2545, 2547). Het is zielig, maar het begint er nu toch echt op te lijken dat Sirius seniel aan het worden is. Yech!
Vervolgseries in Robbedoes: een fraaie **Gully** (2543), **Vergeten jungle** (2546), **Papyrus** (2548) en **de Beverpatrouille** (2547), een toch wel erg mooi getekend verhaal. Niet alleen lijkt Tacq nog altijd met veel liefde de jongens te tekenen, maar ook zijn decors ogen fraai. Wie had dat nog van hem verwacht. Regelmatig in Robbedoes afleveringen van **Guust, German** (een lange in 2549), **G. Rafzerk**, (idem) **Vrouwen in 't wit** en **Agent 212.**

Titanic 27 zag er weer schitterend uit. Met afleveringen

Gastoptreden van Peter van Leersum in Eppo Wordt Vervolgd.

van **Freddy Lombard, Rocketeer, Sterrenschip** (die Dick!), een korte **Briefgeheim**, een artikel over Mattotti, een kort verhaal van Vonk en natuurlijk **De toestand** en **De jonge Albert**. Nieuw in Titanic is de serie **Dieter Lumpen** van Zetner en Pellejero.
Deze zelfde stripheld debuteerde ook in **Wordt Vervolgd** 70. Echter ditmaal in kleur en in een verhaal van recenter datum. Verder in dit februarinummer Torres, **Indian Summer**, Corto Maltese, Rosinski's **Chninkel** en het voorlopig laatste deel van **120, rue de la gare** wat een zeer lang verhaal dreigt te worden. Verder heeft de redactie lijstjes opgesteld met hun favoriete strips over 1986. Veel scheelt het niet met onze lijstjes. Wat wel opvalt is dat Mat Schifferstein maar liefst twee eigen uitgaven (Zet Er) in zijn lijst opnam te weten **Cromwell Stone** (op de eerste plaats) en het zwaar overschatte **This land is my land** (op de vijfde). Nu is Mats nummer 1 Cromwell Stone best een mooi boek, maar twijfels aan zijn integriteit bij het opstellen van de lijst zijn toch wel gerechtvaardigd als we bedenken dat boek pas in januari 1987 (!) in de winkel lag. Zo gebruikt een Wordt Vervolgd-redacteur de kolommen van het blad om schaamteloos reclame te maken voor eigen uitgaven. Foei!

HP

JACOBS EXIT

In Stripschrift 212 herdrukten we een interview dat Rob van Eijck en Nico Noordermeer in 1977 met Edgar P. Jacobs hielden. Namens de redactie merkte Hans Pols in de inleiding op, dat het artikel '9 jaar later nog altijd aktueel' was. Een paar dagen voordat het nummer aan de abonnees verzonden werd, overleed Jacobs. Daardoor kreeg onze opmerking plotseling een bijzonder pijnlijke bijklank. De herdruk van het interview was onbedoeld een in memoriam geworden.
Inmiddels zijn er in allerlei kranten en tijdschriften herdenkingsartikelen over Jacobs verschenen en het is waarschijnlijk dat de belangstelling voor zijn oeuvre in de toekomst nog zal toenemen. Daarom heeft de redactie van Stripschrift ervan afgezien alsnog enige obligatie opmerkingen te wijden aan het afscheid van Jacobs. Ondanks zijn in omvang beperkte oeuvre was Edgar P. Jacobs zonder twijfel een van de groten van het Europese beeldverhaal. De belangstelling voor zijn werk zal levend blijven en dat zal ook in Stripschrift te merken zijn. Wie zich interesseert voor leven en werk van Edgar Jacobs, kan in diens autobiografie **Un opéra sur papier** op een aardige manier kennis met hem maken. Het boek is in 1983 verschenen bij de Franse literaire uitgever Gallimard. Het is vrij duur (tegen de tachtig gulden), maar zeer de moeite waard. Helder en met gevoel voor humor geschreven, en ook met wat mulo-Frans goed te begrijpen.
Al onmiddellijk na Jacobs dood werd er druk gespeculeerd over de vraag wat er zou gebeuren met het laatste, onvoltooide Blake en Mortimer-verhaal, het tweede deel van **De drie formules van professor Sato**. Zal het worden uitgegeven, en door wie dan? Zal het in onvoltooide staat worden gepubliceerd, zoals **Kuifje en de alfa-kunst**, of zal het door een andere tekenaar worden afgemaakt? Onvermijdelijk valt in dat verband de naam van Bob de Moor, de vliegende klep van de klare lijn-generatie. In NRC/Handelsblad van 6 maart 1987 zegt Bob de Moor tegen Dick Rondeltap: 'Ja, ik heb de geruchten vernomen dat ik het laatste avontuur van Mortimer en Blake in Japan af zou maken. Het scenario en de voorbereidende schetsen zouden al klaar zijn. Maar officieel heb ik daartoe nog geen verzoek gehad. Ik heb het nu zelf erg druk, maar het zou natuurlijk wel een grote eer zijn. Jacobs is een van de groten van het stripverhaal. Het was een grote verrassing voor mij toen ik hem destijds op de redactie van het blad Kuifje tegenkwam. Ik had altijd gedacht dat de tekenaar van Mortimer en Blake een Engelsman was. De laatste jaren hebben we niet veel contact gehad, ik heb hem een paar keer gebeld, maar over het afmaken van zijn verhaal heb ik nooit met hem gesproken.'
We moeten voorlopig raden naar de afloop. Maar misschien worden we ook dit keer door de feiten ingehaald en is de beslissing al genomen en bekend gemaakt als dit nummer vam Stripschrift verschijnt.

PvO

Grote plannen

In Angoulême maakten enkele uitgevers hun plannen bekend voor 1987 en die zien er veelbelovend uit. Volgend jaar kunt u beoordelen in hoeverre de geruchtenmachine haar werk heeft gedaan en in hoeverre de plannen ook echt gerealiseerd zijn.
Laat ik beginnen met Glénat. Henri Filippini kondigt een nieuwe serie van Godard en Clavé aan: **Les dossiers de l'archange**, een detective.
Verder komen in Vecu strips van de mij onbekende Erik en Dufaux en een samenwerking tussen Dethorey en Autheman (deze laatste werd overigens bekroond voor het hier onbekende **Une nuit chez Tennessee**). Heel hoge verwachtingen heeft Filippini van de nieuwe serie van Hulet die direkt in kleur is gemaakt. Meer hierover in het interview met hem dat wij binnenkort afdrukken. De titel van de eerste aflevering wordt **L'état morbide**. De albums waar Filippini het meest van verwacht zijn deel 3 van **Grimion** (verschijnt in juni ook in Nederland) en het laatste (?) deel van **Ballade au bout du monde**.
Het tijdschrift **L'echo des savannes** gaat binnenkort plaatsen deel twee van Paul Gillons **La survivante**, **La fleur de lotus** van Pichard en deel twee van Magnus **110 pillules**. Er staat de erotiekliefhebbers dus nog het één en ander te wachten.
Dargaud verwacht veel van **Takuan** een nieuwe serie die Letendre samen gaat maken met Simeoni. Verder kondigt deze uitgever **Le brouillard pourpre** van Vink en vervolgen van **Op zoek naar de tijdvogel** en **Thomas Noland** aan. Ongetwijfeld kunnen we van al deze boeken vertalingen verwachten. Interessant zijn de aankondigingen van Métal hurlant. In dit blad is een strip te verwachten van Pierre Goffin, Peeters en Schuiten: **Plagiat**. Vervolgen zijn te verwachten **Les naufragés du temps** (Gillon), **De wraak van Arn** (Gal) en **La terre creuse** (Schuiten). Een nieuweling bij Métal is Claeys. In (A suivre) valt een nieuwe aflevering te verwachten van **Ergün**, de SF-strip van Comes, ditmaal echter getekend door Patrick Deubelbeiss op scenario van Peeters.
Tamelijk spektakulair zijn de plannen van Novedi. Maar liefst vijf nieuwe series worden aangekondigd, te weten **Jessica Blandy** (Renaud en Dufaux), **La guerrier de l'arc en ciel** (De la Fuente), **Les geants de Tai-dor** (Serrano/Rodolphe/Letendre), **Planète perdu** (Pellerin) en een nieuwe serie van Reding.
Vooral de verwachtingen bij **Les geants de Tai-Dor** zijn hooggespannen.
Bijna traditioneel circuleerden in Angoulême berichten over nieuwe tijdschriften. Vernal heeft plannen om Kuifje te splitsen in een blad voor een jong (tot 15 jaar) en een oud publiek, maar iets dergelijks horen we al jaren. Ook bij Casterman komen berichten vandaan over een op te zetten jeugdblad met vooral werk van Martin. (Niet onwaarschijnlijk nu Kuifje deze niet meer voorpubliceert).
Twee tijdschriften staan op stapel bij Aedena. Allereerst wordt gewerkt aan een blad voor de jeugd met steun van J.M. Charlier. Opnieuw dus een poging om series als **Blueberry** en **Tanguy** onder te brengen in een tijdschrift. Een tweede blad zal zich op volwassenen gaan richten met medewerkers als Jean Gir (zoals hij zich tegenwoordig noemt), Arno, Varenne, Cadel, Loisel, Darrow, Liberatore... slik... dat moet wel heel mooi worden.
Voor dit tijdschrift gaat Giraud samenwerken met Manara aan de serie **Nemo**.
Tot slot van dit twijfelachtige stukje berichtgeving kan ik nog melden dat Bilal – winnaar van de grote prijs – werkt met Christin aan een boek dat als voorlopige titel heeft **Faits divers**. Maar dat zal wel 1990 worden... of zo.

HP

CARTOONWEDSTRIJD

Je moet het ze nageven, het is heel slim bedacht. De firma Staedler, bekend van de tekenpennen, heeft een wedstrijd georganiseerd. Wie tekent de leukste cartoon bij het thema 'Tekenen zonder stress'? Een leuk idee. De te winnen prijzen zijn niet minder leuk, een videorecorder, een compactdiscspeler, een espressomachine en een lading bekers als troostprijs.

Aan het hele verhaal zit ook een keerzijde. De inzendingen van wedstrijden worden doorgaans het eigendom van de firma die ze organiseert. Staedler is daar geen uitzondering op en ze behouden zich het recht voor om bekroonde cartoons te gebruiken voor reclamedoeleinden. Gosh, zo kom je heel goedkoop aan tekeningen bij je advertenties. Voor de prijs van een videorecorder, een compactdiscspeler, een koffiezetapparaat en wat aardewerk heb je zo vijftig cartoons. Voor zo'n ƒ 1.500,— aan prijzen 50 cartoons, dat maakt dertig piek per tekening. Daar kan een reclamestudio nooit tegenop. Slim bedacht dus!
Wie er geen bezwaar tegen heeft een videorecorder of iets dergelijks te winnen kan meedoen. Let wel, de tekening mag niet groter zijn dan A-4, moet met een buisjestekenpen getekend zijn en het adres van de inzender moet op de tekening worden vermeld. Tot 31 mei aanstaande kunnen inzendingen worden gericht aan: Staedler BV, 'Tekenen zonder stress', Postbus 1668, 3600 BR Maarssen.

BDJ

POSTSTRIPTUM

GEACHTE REDACTIE,

Deze brief is een reaktie op de brief van Daniel Bont en Bastiaan Hetebrij over de 'lijstjes' in **Carl Barks en de mythe van Walt Disney's Donald Duck**. Ik ben zelf sinds 1976 (Stripschrift!) bezig met het maken van een goede en volledige Barks-lijst. Deze lijst is kortgeleden (na 10 jaar dus) voltooid.
Het doet mij deugd dat er nog meer mensen in Nederland ook zo gek zijn om zo'n lijst te maken of te verbeteren.
Toen ik dan ook de brief van Bont en Hetebrij zag, ben ik zelf ook maar eens een verbeteringslijstje gaan maken. Deze lijst treft u hierbij aan.
Trouwens niets dan lof over de hoeveelheid werk die verzet is om de Barks-special-met-de-veel-te-lange-titel te maken. Jammer dat er in de bibliografie geen aandacht aan de covers is besteed.
Misschien kunt u mij het adres geven van Bont en Hetebrij, dan kunnen we eens korresponderen.
Ik zie met spanning hun (of uw) kommentaar op mijn lijst tegemoet.
De hartelijke groeten van

Harry Fluks

Weekblad Donald Duck (veel van de genoemde fouten komen ook op andere plaatsen voor)

6841-43: US 55 niet in Don 2.15
7002 : WDC 269 ook in Dag 15
7212-13: US 49 heeft hier wel 17 blz (ipv 15)
7303-04: US 30 in Dag 18 (ipv Dag 19)
7346-48: US 61 niet in Dag 28
7427-29: FC 282 in Dag 16 (ipv Dag 17)
7447 : Milkman Story ook in Don 5.24 en Inkt 1-2
7518 : WDC 167 in Don 5.25 (ipv Don 5.15)
7530 : US 4 niet in Dag 8
7545 : FC 108 heeft hier wel 13 blz (ipv 10)
7548 : FC 408 in Don 5.4. (ipv Don 5.5)
7851 : FC 367 ook in Don 5.34
8016 : US 7 in Dag 18 (ipv Dag 19)
8042 : bevat FC 1010 'the weather watchers' (7 blz)
8204, 8222, 8227, 8228, 8235 zie Bont/Hetebrij
8236 : US 31 niet in Dag 26
8237 : bevat US 38 (1/2 blz)
8239 : bevat US 39 (1/2 blz) echt waar: op de 2e blz, links van de brievenbus
8250 moet zijn: 8251
8305 : WDC 206 niet in Dag 15
8246, 8252, 8304, 8310, 8349, 8350, 8424, 8430, 8444, 8518 zie Bont/Hetebrij
8504-07: US 22 heeft hier 28 blz (ipv 26) (Am. versie: 26 blz)
8512 : bevat US 32 (1 blz)
en verder: DD 54 'Forbidden Valley' ook in Vakantieboek 1978; Uncle Scrooge goes to Disneyland #1: het verhaal verscheen in pocket 1 ('De Zebramossel') ipv in Don 4.1

AANVULLINGEN –1986

86-03	WDC 294	-10-	duck out of luck
86-05	US 37	- 1-	windy story
86-06	US 8	- 1-	<geld op zak>
86-08	US 19	- 1-	<potomac>
86-09	GG 1095	- 8-	The madball pitcher
86-10	FC 386	- 1-	<koffie 1>
86-12	WDC 55	-10-	<paard vangen>
86-15	WDC 169	-10-	<spijbelen>
86-15	US 40	- 4-	posthasty postman
86-18	WDC 170	-10-	<mieren>
86-21/22	US 36	-17-	the midas touch
86-23	FC 495	- 1-	<kapper vraagt teveel>
86-24	US 45	- 4-	the travel tightwad
86-28	WDC 291	-10-	delivery dilemma
86-28	US 25	-½-	<vlindernet>
86-28	US 25	- ½-	<gratis krant lezen>
86-29	US 32	- 4-	that small feeling
86-29	...	- 1-	<oogkleppen> (deze gag was bedoeld voor US 19, maar is nooit in Amerika verschenen.)
86-34	FC 495	- 1-	<pakhuis aan eind van regenboog>
86-36	WDC 178	-10-	<rustige buurt>
86-38	USGD 1	-12-	<rivierrace> (opnieuw gemonteerd op 4 stroken)
86-39	US 7	- 1-	<koffie >
86-40	WDC 222	-10-	<verhuizer>
86-42	US 4	- 1-	<ballet>
86-43	WDC 226	-10-	<zuidzee-eiland>
86-46	WDC 182	-10-	<kleurenblinde stier>
86-47	US 34	- 4-	wily rival
86-49	US 29	-7¾-	hound of the whiskervilles
86-51	FC 203	- 1-	<kerstboomversiering>
86-52	...	-10-	<een kerstvertelling> (bedoeld voor WDC, kerst 1945, maar wegens wreedheid afgekeurd. De eerste halve pagina is verloren geraakt en hier bijgetekend [door M. Nadorp denk ik]. De rest is eerder verschenen in Inkt 6)
86-52	US 13	- 1-	<snertweer>

De redactie onthoudt zich van commentaar. Als Daniel Bont en Bastiaan Hetebrij met jou willen corresponderen, moeten ze het ons laten weten. Wij geven hen dan jouw adres.

Redactie

BESTE ARCO

Je kaart eindelijk ontvangen de afgelopen week. Ja, 't is een zooitje daar bij de post, maar zo rond de jaarwisseling nemen ze 't er wèl van, zeg! (Hee, ik weet nog een Goed Voornemen voor hen!)
Maar terzake! Ik zit nu al een paar maanden tot over mijn oren in de free lance activiteiten – en dat wil dus zeggen nà de baas z'n tijd hè; mijn gewone 9-5 job gaat gewoon door, –! Niet alleen maar de covers voor de Gladstone Comic books, maar nu ook de Duck krantestrip, voor zolang de studio's nodig hebben om een vaste tekenaar te vinden die de zaak dan kan gaan voortzetten (na de dood van de vorige tekenaar Frank Smith).
Nog twee weken en dan ben ik er vanaf! Wat maar wil zeggen dat ik met de beste wil van de wereld de tijd niet zal kunnen vinden om ook nog met een redelijk in elkaar zittend epistel vóór de door jou opgestelde deadline van 31 januari voor de dag te komen. Dan maar voor een latere editie, hè?
Dit allemaal even in haast, maar nu hoef je de persen dus niet langer op te houden.
Draaien maar die hap!
't Beste,

Daan Jippes

RUILADVERTENTIES STRIPSCHRIFT

Tarieven voor ruil-advertenties:
De eerste drie regels voor *f* 25,– en iedere volgende regel *f* 10,–.
Stuur uw tekst (een regel telt ca. 36 letters en/of leestekens) samen met een volledig ingevulde cheque of girobetaalkaart aan Vonk Uitgevers bv, Postbus 420, 3700 AK Zeist.
Deze advertenties kunnen uitsluitend schriftelijk worden opgegeven. U ontvangt géén faktuur en bewijsnummer.

Te koop: Robbedoes albums nrs. 15-17-18-22 t/m 29-34-58-61 t/m 65. Tel. 03487-1821.

Te koop: 1984 - Vrije Balloen - Titanic - Spruit - Omelet - Essef - Creepy - Tikkietrugi - Gummy - Stripprofiel. Tel. 01815-3466.

Gezocht! Werk van Joost Swarte. Veel ruilmateriaal voorradig. René, tel. 010-4673880. Wees er wel vlug bij.

Te ruil of te koop de volgende jaargangen weekbladen: Pep 1973 en 1974. Sjors: 1972, 1973 en 1975. Robbedoes: 1974 en 1976. Kuifje: 1972, 1973, 1975, 1977 t/m 1980 en 1983. Ik verzamel Hergé, Jacobs en krantenknipsels van Toonder. Ruud Hazenbroek, Dag Hammerskjoldstraat 74, Den Haag. Tel. 070-975550.

Bruintje Beer boeken 1934 dl. 1-6. Alg. Handelsbl., met adv. en 3 plakboeken idem van na 1945 te koop. Liefhebbers bellen 01854-2270.

Te koop: weekblad Pep, compleet van '62 t/m '73, in goede staat. Prijs n.o.t.k. M. Vreeling, Rotterdamsingel 69, 6843 MN Arnhem. Tel. 085-816830.

Te koop: The Spirit 2 delen Kitchen Sink 1973, 13 delen Warren, 12 delen Kitchen Sink v.a. nr. 17. P.n.o.t.k. Tel. 08370-16731.

VERWACHT

STRIP SCHRIFT NR 215

INTERVIEW MET PAUL HERMAN,
DIRECTEUR VAN GLÉNAT BENELUX

+

SCHETTER: DE RAMBO VAN HET STRIPVERHAAL

+

ADAMOV: DE PARANOIA VAN EEN THUISWERKER

+

JAQUES GLÉNAT, SUCCESSTORY VAN EEN
STRIPLIEFHEBBER

+

EEN DAGJE IN DE TOONDER STUDIO'S

+

HOLLAND ANIMATION FILMFESTIVAL

+

GERRIT VAN DIJK: ANIMATIE IS GEEN KUNSTJE

+

CILIA VAN DIJK OVER ANIMATED PEOPLE
EEN KENNISMAKING MET MARIANNE DUVIVIER

stripwinkelgids

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13193

stripspeciaalzaak

PIET SNOT

vismarkt 3 utrecht tel. 318472

RICHARD

Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923

STRIPBOEKHANDEL

breestraat 22 delft tel 015 126097

BUL SUPER

ROTTERDAMS GROOTSTE STRIPWINKEL & LECTUURHAL

TIJDSCHRIFTENHAL

NOORD

ZAAGMOLENDRIFT 35 t/m 41

1e MIDDELLANDSTRAAT 110

ROTTERDAM

SCIENCE FICTION
STRIPVERHALEN

STRIP ANTIQUARIAAT
&
STRIPGALERIE PANDA

geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur
Frederikstraat 955-959, 2514 LJ 's-Gravenhage, tel. 070-635950*

DE STRIPSPEURDER

Wagenstraat 130
2512 BA DEN HAAG
Tel.: 070-643005

WONDERLAND

strips en science fiction

Soembawastraat 54a
1095 XD Amsterdam
020 - 94 35 62

DE JACOBIJN

STRIPWINKEL

JACOBIJNESTRAAT 10 HAARLEM 023-320782

TE KOOP: ZEEFDRUKKEN VAN © JOOST SWARTE

GOBELIJN

KAPITEIN ROB

inkoop-verkoop
STRIPS

Geopend
ma t/m vr 12-18 uur, za 11-17 uur

Amsterdam, 2e Egelantiersdwarsstraat 8
TELEFOON: 020 - 22 38 69

STRIPWINKEL DUMPIE

Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404

BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!

(meestal niet meer dan 60% van de katalogus prijs)

STRIPWINKEL SNOEK

amsterdam

Oostenburgergracht 69
tel: 020-224680

Gespecialiseerd in stripweekbladen strips en amk.comics, antiquariaat SF

Nu ook inbindmappen (slechts 7,95 per map) gironr. 4525295 t.n.v. Strw. Snoek

"DE STRIP-AAP"

STRIPSPECIAALZAAK
IN- & VERKOOP, VERHUUR

KUIPERSDIJK 66
7512 CJ ENSCHEDE
053-305261

Di. t/m vr. 12.00 - 18.00 uur,
za. 11.00 - 17.00 uur, do. koopavond

CARTOONS

Ross Thomson *TEKENEN* Bill Hewison

Alle professionele technieken voor het tekenen van strips, cartoons en karikaturen.

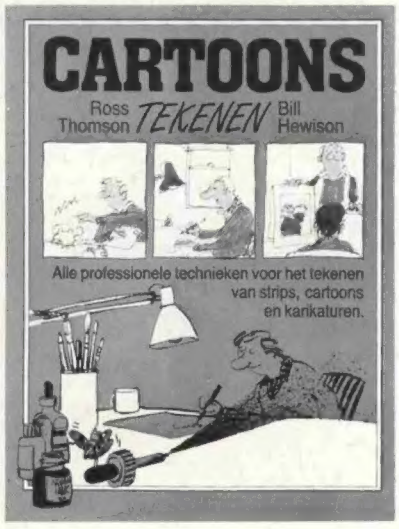
CARTOONS
Ross Thomson TEKENEN Bill Hewison
Alle professionele technieken voor het tekenen van strips, cartoons en karikaturen.

Een cartoon is iets anders dan een strip. Geen getekend verhaal, maar een grap met een dubbele bodem, of een boodschap in een of meer treffende tekeningen neergezet.
In dit boek komen alle belangrijke onderdelen van het tekenen van cartoons aan de orde: technieken, het ontwikkelen van een eigen stijl, inspiratie, presentatie, publicatie en cartoonstijlen bijv. politiek, satire, zwarte humor enz.
Eveneens wordt de mogelijkheid bekeken om cartoons te maken met film, video en computer.
Met 200 illustraties, waaronder werk van veel beroemde cartoonisten. Kortom, alle manieren om cartoons en karikaturen te tekenen in een serieus boek voor vrolijke mensen.

114 blz. met veel (kleur)illustraties. Gebonden met stofomslag.
ISBN 90 6017 618 9
***f* 49,95**

NU TIJDELIJK VOORDEEL VOOR DE LEZERS VAN STRIPSCHRIFT

CARTOONS TEKENEN
VAN *f* 49,95 VOOR *f* 39,95

(vul achterin dit blad de bon in)

GAADE UITGEVERS VEENENDAAL

Verkrijgbaar bij boekhandel, warenhuis of speciaalzaak